

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**YÖNETİMSEL OLARAK BAŞKANLIK SİSTEMİ İLE TÜRK TİPİ
BAŞKANLIK SİSTEMİ'NİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Abdullah GENÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Arzu ÇETİNKAYA

TUNCELİ-2024

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**YÖNETİMSEL OLARAK BAŞKANLIK SİSTEMİ İLE TÜRK TİPİ
BAŞKANLIK SİSTEMİ'NİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Abdullah GENÇ
(20001312)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Arzu ÇETİNKAYA

TUNCELİ-2024

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÖNETİMSEL OLARAK BAŞKANLIK SİSTEMİ İLE TÜRK TİPİ
BAŞKANLIK SİSTEMİ'NİN KARŞILAŞTIRILMASI

Abdullah GENÇ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Bu tez / / 2024 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından
oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

İmza
Dr. Öğr. Üyesi Handan BOYALI
(Munzur Üniversitesi)
BAŞKAN

İmza
Dr. Öğr. Üyesi Arzu ÇETİNKAYA
(Munzur Üniversitesi)
DANIŞMAN

İmza
Dr. Öğr. Üyesi Aslı ARSLAN
(Fırat Üniversitesi)
ÜYE

Bu tez, Enstitümüz Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda
hazırlanmıştır.

Doç. Dr. Murat KORUNUR
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin çizelge, şekil ve fotoğrafların
kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu”ndaki hükümlere tabidir.

.../.../2024

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İmza
Abdullah GENÇ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Arzu ÇETİNKAYA

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde değerli bilgilerini bizlerle paylaşan, kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı önemini asla unutmayacağım saygıdeğer danışman hocam Dr.Öğr. Üyesi Arzu ÇETİNKAYA 'ya, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Dr.Öğr. Üyesi Aslı ARSLAN'a ve çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve hayatımın her evresinde bana destek olan değerli arkadaşım Aybala TÜRKMEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Abdullah GENÇ
TUNCELİ, 2024

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	I
TEŞEKKÜR.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLolar LİSTESİ.....	V
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VI
ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
1. GİRİŞ.....	1
2. BAŞKANLIK SİSTEMİ VE BAŞKANLIK SİSTEMİNE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR.....	4
2.1. Başkanlık Sisteminin Ortaya Çıkışı ve Oluşum Süreci.....	4
2.2. Başkanlık Sistemi ile İlgili Tanımlar.....	6
2.3. Başkanlık Sistemine Yönelik Yaklaşımlar.....	7
2.3.1. Giovanni Sartari yaklaşımı.....	7
2.3.2. ArendLijhpart yaklaşımı.....	8
2.3.3. S.Mathew ve J.M.Carey yaklaşımı.....	9
2.3.4. S.Suan Linz yaklaşımı.....	10
2.3.5. Douglas Verney yaklaşımı.....	11
3. BAŞKANLIK SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ VE ABD BAŞKANLIK SİSTEMİ.....	13
3.1. Başkanlık Sisteminin Özellikleri.....	13
3.1.1. Yasama organı.....	17
3.1.1.1. Temsilciler meclisi.....	18
3.1.1.2. Senato.....	19
3.1.2. Yürütme organı.....	21
3.1.2.1. Başkan.....	23
3.1.2.2. Başkan yardımcısı.....	24
3.1.2.3. Kabine.....	25
3.1.3. Yargı organı.....	26
3.1.3.1. Federal yüksek mahkeme.....	27
3.1.3.2. Federal temyiz mahkemesi.....	28
3.1.3.3. Federal bölge mahkemesi.....	29
3.2. ABD Başkanlık Sistemi.....	30
3.2.1. Kuvvetler ayrılığı.....	30
3.2.2. Denge mekanizması.....	31
3.2.3. Devlet yapılanması.....	32
4. TÜRK TİPİ BAŞKANLIK SİSTEMİ (CHS) ve ABD BAŞKANLIK SİSTEMİ KARŞILAŞTIRMASI.....	34
4.1. Türk Siyasi Hayatında Başkanlık Sistemi Tartışmaları.....	34
4.1.1. 1980-1983 arası rejim dönemi.....	37
4.1.2. 1983-1993 Turgut Özal dönemi.....	41
4.1.3. 1983-2000 Süleyman Demirel dönemi.....	47
4.1.4. 2000-2018 AKP Hükümeti dönemi.....	53
4.2. Başkanlık Sisteminin Desteklenmesindeki Gerekçeler.....	65
4.3. Başkanlık Sisteminin Eleştirilmesinde Gerekçeler.....	67
4.4. Başkanlık Sistemi'nin Olumlu ve Olumsuz Yönleri.....	69

4.4.1. Sistemin olumlu yönleri.....	69
4.4.2. Sistemin olumsuz yönleri	71
4.6. Türk Tipi Başkanlık Sistemi ve ABD Başkanlık Sisteminin Karşılaştırılması	77
5. SONUÇ	79
6. KAYNAKLAR.....	83
ÖZGEÇMİŞ	94

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1. 1983 Genel Seçim Sonuçları	44
Tablo 4.2. 1987 Genel Seçim Sonuçları	44
Tablo 4.3. 1991 Genel Seçim Sonuçları	46
Tablo 4.4. 1995 Genel Seçim Sonuçları	49
Tablo 4.5. 1999 Genel Seçim Sonuçları	52
Tablo 4.6. 2002 Genel Seçim Sonuçları	53
Tablo 4.7. 2007 Genel Seçim Sonuçları	55
Tablo 4.8. 2011 Genel Seçim Sonuçları	56
Tablo 4.9. 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları	57
Tablo 4.10. 2015 Genel Seçim Sonuçları (7 Haziran)	58
Tablo 4.11. 2015 Genel Seçim Sonuçları (1 Kasım)	60
Tablo 4.12. 2017 Anayasa Değişikliği Halkoylaması Sonuçları	62
Tablo 4.13. 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları	63
Tablo 4.14. 2018 Genel Seçim Sonuçları	63
Tablo 4.15. 14 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları (1.Tur)	64
Tablo 4.16. 14 Mayıs 2023 Genel Seçim Sonuçları	64
Tablo 4.17. 28Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları (2. Tur)	64

KISALTMALAR LİSTESİ

CHS	:Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi (Türk Tipi Başkanlık Sistemi)
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
ANAP	: Anavatan Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
AP	: Adalet Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
KİT	: Kamu İktisadi Teşekkülleri
HP	: Halkçı Parti
MDP	: Milliyetçi Demokrasi Parti
SHP	: Sosyal demokrat Halkçı Parti
DYP	: Doğru Yol Partisi
DSP	: Demokratik Sol Parti
RP	: Refah Partisi
HADEP	: Halkın Demokrasi Partisi
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
FP	: Fazilet Partisi
BBP	: Büyük Birlik Partisi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
SP	: Saadet Partisi
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
İYİP	: İyi Parti
YSP	: Yeşil Sol Parti
YRP	: Yeniden Refah Partisi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname

ÖZET

Türk tipi başkanlık sistemi, Türkiye'de 2018 yılında yürürlüğe giren bir siyasi yapılanmadır. Bu sistemde, başkan hem devletin başı hem de hükümetin başıdır. Başkan doğrudan halk tarafından seçilir ve geniş yetkilere sahiptir. Başkanın yürütme organı üzerinde daha fazla kontrolü vardır ve bakanlar kurulu doğrudan başkana bağlıdır. Bu sistemde parlamentonun yetkileri kısıtlanırken, başkanın karar alma süreci hızlanır ve daha etkili icra yetkisi elde edilir. ABD tipi başkanlık sistemi ise Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanan ve federal sistemin temelini oluşturan bir yapılanmadır. Bu sistemde, devletin başında hükümetin başı da başkandır. Başkan, dolaylı olarak seçilir ve kuvvetler ayrılığı prensibi üzerine inşa edilmiştir. Başkan, yasama organı olan Kongre'den bağımsız olarak yetkilere sahiptir. Başkanın icra yetkisi, Kongre tarafından belirli sınırlamalara tabi tutulmuştur ve yargı organı da bağımsız bir şekilde işlev görmektedir.

Türk tipi başkanlık sistemi ve ABD tipi başkanlık sistemi arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Türk tipi başkanlık sistemi, başkanın yetkilerinin genişlediği ve yasama organının yetkilerinin sınırlı hale geldiği bir yapıyı temsil ederken, ABD tipi başkanlık sistemi, kuvvetler ayrılığı ilkesi ve bağımsız kurumların varlığına dayanır. Her iki sistem de farklı siyasi ve sosyal koşullara uyumlu olarak farklı sonuçlar doğurur ve kendilerine özgü avantajlar ve dezavantajlar içermektedir.

Bu nedenle hazırlanan bu çalışmanın amacı yönetsel olarak başkanlık sistemi ve Türk Tipi başkanlık sisteminin karşılaştırılmasıdır. Çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılması ile Uluslararası İlişkiler alanına ait kitaplardan, bilimsel makalelerden, tezlerden, gazete yazılarından, internet sitelerinden faydalanılmıştır. Böylelikle araştırma yöntemi ile araştırma ilerledikçe, yeni bilgiler dâhilinde değişim ve yenileneme olanağı kazanılmış ve bu doğrultuda araştırma sorularına cevaplar bulunmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın önemi ise yönetsel anlamda bu sistemin tüm detaylarıyla incelenmesi ve literatüre gerekli katkılar yaparak bir sonraki çalışmalara ışık tutmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Başkanlık Sistemi, Türk Tipi Başkanlık Sistemi, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi

ABSTRACT

Comparison of the Presidential System and the Turkish Type Presidential System in Terms of Administration

The Turkish-type presidential system is a political organisation that entered into force in Turkey in 2018. In this system, the president is both the head of state and the head of government. The president is directly elected by the people and has broad powers. The president has more control over the executive branch and the council of ministers reports directly to the president. In this system, while the powers of the parliament are restricted, the decision-making process of the president is accelerated and more effective executive power is obtained. The US-type presidential system is an organisation implemented in the United States of America and forms the basis of the federal system. In this system, the head of the state and the head of the government is the president. The president is indirectly elected and built on the principle of separation of powers. The president has powers independent of the legislature, the Congress. The executive power of the president is subject to certain limitations by the Congress and the judiciary also functions independently.

There are some differences between the Turkish presidential system and the US presidential system. While the Turkish presidential system represents a structure in which the powers of the president are expanded and the powers of the legislature are limited, the US presidential system is based on the principle of separation of powers and the existence of independent institutions. Both systems produce different results in accordance with different political and social conditions and have their own advantages and disadvantages.

Therefore, the aim of this study is to compare the presidential system and the Turkish Type presidential system in terms of governance. In the study, qualitative research methods were used and books, scientific articles, theses, dissertations, newspaper articles and internet sites in the field of International Relations were utilised. In this way, as the research progresses with the research method, the opportunity to change and renew within new information has been gained and in this direction, answers to the research questions have been tried to be found.

The importance of the study is to examine this system in all details in the managerial sense and to shed light on the next studies by making necessary contributions to the literature.

Keywords: Presidential system, Turkish type presidential system, Presidential system of Government

1. GİRİŞ

Ülkeler egemenliklerinin varlığı için gerek iç ilişkileri gerekse dış ilişkileri konusunda karar verici ve koruyucu bir mekanizmaya gereksinim duymaktadırlar. Diğer bir ifade ile ülkeler yönlendirilme ve yönetilme eğilimindedir. Bu yüzden, ülke yönetimi yetkisi belirli sınırlar dâhilinde bir kişi ya da grubu bırakılmaktadır. Söz konusu bu yetkiyi ele alan unsur siyasi iktidar olarak nitelendirilmektedir. Bu çerçevede siyasal iktidar ülke içerisinde işleyişe yön veren unsur olarak dikkat çekmektedir. Fakat siyasal iktidarın belirlenmesinde birçok unsur etkilidir. Bunlar özellikle ülkenin yönetim şekli ve hükümet biçimine yön veren tarihsel, coğrafi, kültürel ve toplumsal değerlerdir. Bu değerler ise ülkelerin hükümet biçimleri ve güç paylaşımları konusunda farklılıklar ortaya koymaktadır.

Yönetim sistemleri ise, bir ülkenin siyasi ve idari yapısını belirleyen temel unsurlardan biridir. Yönetim sistemi seçimi, bir ülkenin siyasi istikrarı, hükümetin işleyişi ve karar alma süreçleri gibi birçok faktörü etkileyebilir Başkanlık sistemi ve parlamenter sistem, dünya genelinde yaygın olarak kullanılan iki temel yönetim sistemi olarak öne çıkmaktadır. Bu iki sistem arasındaki farklar, yönetim biçimlerinin temel prensiplerinde ve karar mekanizmalarında ortaya çıkar.

Bu bağlamda, devletin temel fonksiyonları olarak bilinen yasama, yürütme ve yargı gücünün varlığı ve kullanılması dikkat çekmektedir. Çünkü ülkenin değerleri ile bu üç gücün paylaşımı veya dağılımı paralellik göstermektedir. Fakat söz konusu olan bu üç güç bir arada da kullanılabilir. Bu durum kuvvetler birliği teorisini ortaya koymaktadır. Öte yandan, bu üç güç belirli sınırlar çerçevesinde farklı kişi ya da gruplara tanınmış olabilir. Bu durum ise kuvvetler ayrılığı teorisi olarak nitelendirilmektedir. Bu çerçevede literatüre kazandırılan odağında kuvvetler ayrılığı teorisine dayalı olarak üç hükümet biçimi kabul edilmektedir. Bunlar; parlamenter sistem, yarı başkanlık sistemi ve başkanlık sistemidir. Ayrıca bu hükümet biçimlerinin ortak özelliği yasama, yürütme ve yargı güçlerinin paylaştırılmış olmasıdır. Fakat bu üç sistemin işleyişleri bakımından farklılıklarda bulunmaktadır.

Hükümet biçimlerinin asıl amaçları ülkenin yönetimi konusunda istikrar sağlamaktır. Bu durum ise ülkenin yönetiminde istikrar olgusunu ortaya koymaktadır. Bu yüzden istikrar olgusunun tanımlanması konusuna açıklık getirilmesine gerek duyulmuştur. Bu bağlamda, ilk olarak ifade edilmesi gereken siyasal istikrarın hükümet istikrarından

daha kapsamlı bir yapı olmasıdır. Çünkü hükümet istikrarı genel olarak politik alanda sağlanacak bir istikrar amacına dayalıdır. Ayrıca hükümet istikrarında iktidarın devam etmesi adına ekonomi ve toplum araç olarak kullanılabilir. Fakat siyasal istikrar politik, ekonomik ve toplumsal alanlarda istikrar sağlanmasını amaç edinmiştir. Bu durumda dikkat çeken nokta hükümet istikrarı ile siyasal istikrarın farklı iki olgu olmasıdır.

Öte yandan, Türkiye’de gerek siyasal istikrarın gerek ise hükümet istikrarının sağlanamadığı dönemler dikkat çekmektedir. Bu dönemlerde ön plana çıkan nokta ise sistem tartışmaları ya da başkanlık sistemine geçme arzudur. 1980’li yıllarda gün yüzüne çıkmaya başlayan sistem tartışmaları ve başkanlık sistemine geçme arzusu uzun bir süre varlığını korumuştur. Ayrıca sistem tartışmaları ve başkanlık sistemi konusu ilk kez siyasi hayata Turgut Özal ile yansımıştır. Buna ilaveten Türk siyasal arenasında başkanlık sistemine geçişi savunan üç önemli politik lider bulunmaktadır: Turgut Özal, Süleyman Demirel ve Recep Tayyip Erdoğan. Bu liderlerin başkanlık sistemini benimseme amacının temelinde, koalisyon hükümetlerinin yol açtığı siyasal istikrarsızlığı önlemek yatmaktadır. Zira 1960’lı yıllardan 2000’lere kadar devam eden koalisyon hükümetleri döneminde, ekonomik sıkıntılar, toplumsal gerilimler ve siyasi sorunlar önemli bir yer tutmuş ve bu meselelere zemin hazırlamıştır.

Bu bağlamda, bu çalışma çerçevesinde yapılan literatür taraması ve kaynak kullanımı sonucunda Özal, Demirel ve Erdoğan dönemlerindeki başkanlık sistemi tartışmalarının incelenmesi konu edinilmiştir. Bu durumda 1980 darbesinden 2018 Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine kadar süre gelen başkanlık sistemi tartışmaları bu üç siyasi liderin görev yaptığı dönemler üzerinden incelenecektir. Bu dönemlerdeki başkanlık sistemi tartışmalarına siyasal istikrar penceresinden bakılacak ve dönemin politik, ekonomik ve toplumsal istikrar durumu göz önüne alınacaktır. Ayrıca başkanlık sisteminin istenilmesinde ve dile getirilmesindeki asıl amaç olan siyasal istikrar bağlamında bu dönemlerde yaşanan siyasi sorunlar, fikir ayrılıkları, ekonomik krizler, toplumsal tepkiler, seçimler ve referandumlar incelenecektir. Bu çerçevede, bu çalışmada dönemin siyasilerinin başkanlık sistemi konusundaki ifadelerine yer verilerek yaklaşık olarak 38 yıl süren başkanlık sistemine geçme arzusunun siyasal istikrar bağlamında incelenmesi amaç edinilmiştir.

Bu nedenle tez çalışmasının odak noktası, başkanlık sistemi ile Türk tipi başkanlık sisteminin yönetsel açıdan karşılaştırılmasıdır. Başkanlık sistemi, ABD(Amerika Birleşik Devletleri) gibi ülkelerde uzun bir geçmişe sahipken, Türk tipi başkanlık sistemi

Türkiye’de 2018 yılında yapılan anayasa referandumunu sonucunda hayata geçirilmiştir (Çelik, 2015). Bu iki sistem arasındaki karşılaştırma, Türkiye’nin demokratik yapısının evrimini anlamak ve başkanlık sisteminin Türkiye’ye getirdiği değişiklikleri değerlendirmek açısından önemlidir.

Bu giriş bölümü, çalışmanın amacını ve yöntemini belirterek, başkanlık sistemi ve Türk tipi başkanlık sistemi kavramlarını tanıtmaktadır. Ardından, yönetim sistemlerinin önemine ve etkilerine dair genel bir anlayış sunulmaktadır. Bu noktadan itibaren, başkanlık sistemi ile Türk tipi başkanlık sisteminin yönetsel açıdan karşılaştırılması konusundaki literatürü ve tartışmaları ele alarak tezin yol haritası çizilmektedir.

Bu tez, başkanlık sistemi ve Türk tipi başkanlık sistemi arasındaki yönetsel farklılıkları ve etkilerini anlamak için bir temel sağlayacaktır. Ayrıca, Türkiye’nin yönetim sistemi tercihindeki değişimin nedenlerini ve sonuçlarını incelemek için bir zemin sunacaktır. Bununla birlikte Türk siyasi hayatında önemli bir dönüm noktası olan başkanlık sistemi tartışmalarının akademik bir analizini sunmayı hedeflemektedir.

2. BAŞKANLIK SİSTEMİ VE BAŞKANLIK SİSTEMİNE YÖNELİK YAKLAŞIMLAR

2.1. Başkanlık Sisteminin Ortaya Çıkışı ve Oluşum Süreci

Hükümet sistemleri incelenirken, yargının bağımsızlığı ve özgürlüğü, hukuk devleti olmanın gereği ve demokratikliğin göstergesi olarak önemli bir konudur. Genel olarak, hükümet sistemleri yasama ve yürütme erklerinin birbirleriyle olan bağlarını ele alırken, yargı erki diğer erklerden bağımsız olarak değerlendirilir. Bu bağımsızlık ve özgürlük, yargının tarafsız bir şekilde adaletin sağlanmasına odaklanmasını ve hukukun üstünlüğünü korumasını sağlar. Yargının bağımsızlığı, hükümet sisteminin incelenmesinde yasama ve yürütme arasındaki bağın yanı sıra ayrı bir vurguyu hak eder. Bu, adaletin sağlanması, yasaların tarafsız bir şekilde yorumlanması ve uygulanması, bireylerin haklarının korunması ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi için hayati önem taşır. (Tunç ve Yavuz, 2009: 82). Bu aşamada, yasama ve yürütme organları arasındaki ilişki, bir hükümet sisteminin nasıl şekilleneceğini belirler. Bu durum, kuvvetlerin ayrılması ilkesi olarak da ifade edilen, bu iki organın işlevsel olarak birbirinden ayrılmasını gösterir (Hekimoğlu, 2009: 5).

Hükümet sistemleri, yasama, yürütme ve yargı erklerinin işlevlerinin ve birbirleriyle olan ilişkilerinin nasıl düzenlendiğini ifade eder. Bu kapsamda, kuvvetler birliği sistemi, yasama ve yürütme erklerinin tek bir merkezde toplandığı bir yapıyı temsil eder. Bu sistemde, yasama ve yürütme yetkileri aynı merci tarafından icra edilir. Örnek olarak, meclis hükümeti veya diktatörlükler verilebilir, bu durumda güçler tek bir odakta toplanır ve kontrol mekanizmaları sınırlı olabilir.

Öte yandan, kuvvetler ayrılığı sistemi, yasama, yürütme ve yargı erklerinin ayrı ayrı merciler tarafından yürütüldüğü bir yapıyı ifade eder. Bu sistemde, güçlerin ayrıştırılması ve denge sağlanması önemlidir. Kuvvetler ayrılığı, sert ve yumuşak olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleşebilir. Sert kuvvetler ayrılığı örneği olarak başkanlık sistemi verilebilir, burada güçler keskin bir şekilde ayrılır ve farklı merciler tarafından temsil edilir. Yumuşak kuvvetler ayrılığı ise parlamenter sistem veya yarı-başkanlık sistemi gibi örneklerle gösterilebilir, burada yasama ve yürütme erkleri daha çok birbirlerine bağlıdır ve bir denge içinde çalışırlar.

Hükümet sistemleri, erklerin nasıl göreve başladığı ve görevlerinden nasıl ayrıldığı gibi unsurlara da bağlıdır. Bu sistemler, yasama, yürütme ve yargı erklerinin yetkilerinin paylaşımını ve ilişkilerini belirlerken, demokratiklik, hukukun üstünlüğü ve denge prensiplerini gözetir.(Helvacıoğlu, 2018: 5).

Başkanlık sistemi, 1787 yılında kaleme alınan ve ABD'ye dayanan en eski yazılı anayasaya dayanmaktadır. ABD'deki başkanlık sisteminin oluşumu, devleti meydana getiren bireylerin tarih boyunca yaşadıkları deneyimlerle ve devletin geçmişine dair izlerle ilgilidir.

Avrupalı kaşifler tarafından keşfedilen Amerika kıtası, göçlerin başlamasıyla birlikte farklı ülkelerden insanların bir araya gelerek topluluklar oluşturduğu bir yer haline gelmiştir. Bu süreçte, Avrupalı devletler zenginleşen bu toprakları sömürge olarak görerek kendi vatandaşlarının servetini Amerika'ya aktarmaya başlamışlardır. İngiliz göçmenlerin Amerika'ya ilk gelişiyile birlikte kolonileşme dönemi başlamış ve İngilizler on üç koloni kurmuşlardır. Bu kolonilerde sadece Amerika kıtasında servet elde etmek isteyenler değil, aynı zamanda geldikleri ülkelerde siyasi ve baskıcı rejimlerin baskısını yaşayan kişiler de bulunmaktadır(Kuzu, 2011: 20).

Ülkenin kuruluş sürecinde hazırlanan anayasa, İngiltere'ye bağlı olan on üç koloninin ağır vergilere tabi tutulduğunu gösteren bir durumu yansıtmaktadır. İngiltere, bu vergileri artırmaya başladığında koloniler bu duruma tepki olarak 1774 yılında Halkların Beyannamesi'ni ilan etmiştir. Bu dönemde henüz bir devlet kurma fikri mevcut değildir. Beyannamede, kolonilerin de temel haklara sahip olmaları gerektiği savunulmuştur. Koloniler, İngiltere ile tüm bağlarını koparma kararı almışlardır. İlk başlarda İngiltere'den ayrılmak amacıyla ortaya çıkmayan bu tutum, yaşanan gelişmeler sonucunda 4 Temmuz 1776'da İngiltere'den ayrıldıklarını ve bağımsızlıklarını ilan ettiklerini duyurarak şekillenmiştir. (Yanık, 2013: 14-16). Artık bir ülke kurup bu ülke için çalışmaktan başka seçenekleri olmayan koloniler, birlik ve beraberliği sağlayacak kuralların kabul edilmesiyle oluşacak bir yapıyı kurmayı öngörmüşlerdir.

1776'da yeni bir devlet kurulduktan sonra, kurucu babalar olarak adlandırılan topluluk, kendi kendilerini nasıl yöneteceklerini belirlemek için İngiltere'nin sömürge olduğu yıllardan gelen deneyimleri göz önünde bulundurmuşlardır. Bu süreçte, İngiltere'ye karşı duydukları görüşler, yeni kurulan sistemin temelini oluşturmuştur. Ancak, kurucu babalar İngiltere'deki krallık gibi bir yönetim şekline karşı çıkmamışlardır. Kralın yetkilerinin halktan gelmediği ve hatalar yapmayacağı inancı dışında, güçlü bir yönetim

anlayışı benimsenmiştir. Yapılan tespitler ve düzenlemeler sonucunda, kuvvetli bir devlet başkanı ve güçlü bir parlamentonun bir arada olduğu bir devlet sistemi oluşturulmuştur ki bu İngiltere'deki birçok ülkede bulunmayan bir yapıdır.

Ancak, bu güçlü varlıkların, yetkilerini sadece kendilerine belirlenmiş sınırlı alanlarda, yani yasama ve yürütme alanlarında kullandığı ifade edilebilir. Her iki temel güç, soylular ve seçkinlerden oluşan bir yapıdan ziyade, toplumun kendi içinde dengeyi sağlamasıyla şekillendirilmiştir (Erdoğan, 2019, 10).

2.2. Başkanlık Sistemi ile İlgili Tanımlar

ABD'nin oluşumundaki belirli gereksinimler ve düşünce akımları çerçevesinde gereklilik duyulan unsurların dâhil edilmesiyle oluşturulan sistem başkanlık sistemi olarak ifade edilmektedir. Sistemin uygulanmasında belirli unsurların önemi dikkat çekmektedir. Söz konusu bu unsurlar ise; yürütme erkinin yetki ve sorumsuzluğu, benimsenen sert kuvvetler ayrılığı ve sistemin işleyişinde ki işbirliğidir (Karakoç,2019:40).

Bu faktörlerin varlığına dayanarak, başkanlık sistemi şu şekilde tanımlanabilir: Sartori'ye göre, başkanlık sistemi; halkın oyuyla seçilen devlet başkanının belirli bir süre boyunca görevde kalması, bu süreçte görevden alınamaması ve kurduğu hükümete başkanlık ederek yönetimde etkin olması anlamına gelmektedir (Sartori, alıntıl原因 Yazıcı, 2002: 20).

Başkanlık sisteminin başka bir tanımı şöyledir: Bu sistem, 'yürütme organının başkanının aynı zamanda devlet başkanı olduğu ve belirli bir süre için halk tarafından seçildiği, yasama organının başkanı tarafından görevden alınamadığı ve başkanın yasama organını feshedemediği bir siyasi düzendir' (Beceran, 2013: 284). Burhan Kuzu'ya göre başkanlık sistemi ise; 'kuvvetler ayrılığı prensibini sert bir şekilde uygulayarak, kuvvetlerin birbirini denetlemesini sağlayan ve yürütme organının üstünlüğünü koruyan temsili bir hükümet biçimidir' (Kuzu, 2016: 20).

Başkanlık sisteminin kavramsal karşılığına dair başka bir ifade ise şu şekildedir; devletin kuvvetlerinin birbirinden bağımsız, yaklaşık olarak eşit güce sahip, denge ve denetlemenin hâkim olduğu, kuvvetlerin uzlaşması ile yönetimin sağlıklı bir şekilde sağlandığı ve başta ABD'de uygulanan bir sistem olarak ifade edilmektedir (Kalaycıoğlu, alıntıl原因 Yıldız, 2015: 12). Bu tanımlar neticesinde göze çarpan unsurlar ise kuvvetlerin sert ayrılığının yanı sıra belirli bir işbirliği düşüncesidir. Söz konusu bu sistem işbirliği ve

uzlaşa ile demokratik bir işleyiş sağlanabilmektedir. Fakat bu sistem kuvvetlerin uzlaşmadıkları durumlar karşısında ülkeyi yönetmenin neredeyse mümkün olmadığı bir demokrasi uygulaması olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Başkanlık sisteminin kavramsal açıklanmasındaki unsurlardan bir diğeri ise; devlet ve hükümet başkanlığı konumlarına sanki monark bir yapıymışçasına yürütme erkinin tek başına sahip olmasıdır. Bu durumda yürütme erki olarak başkan hem devlet hem de hükümet başkanıdır. Bu duruma ilaveten başkan, anayasal düzenlemeler ve seçiliş biçimi ile edindiği yetkileri kamuoyu dışında herhangi bir organa karşı sorumlu olmaksızın fiilen kullanılabilmektedir (Şıvgın, 1997: 47). Bu çerçevede başkanlık sisteminin anlaşılması için başkanın gücü ve konumu dikkat çekmektedir.

Başkanlık sisteminin tanımlanmasındaki unsurlardan diğeri ise kuvvetler ayrılığının sert bir şekilde uygulamaya konulmasıdır. John Locke ve Montesquieu ile ortaya atılan kuvvetler ayrılığı teorisi bu sistem etrafında da hayata geçirilmiş ve sistemin işleyişi için gerek duyulmuştur (Tosun ve Tosun, 1999: 57). Bu bağlamda kuvvetler ayrılığının göz önünde bulundurulmasıyla başkanlık sistemi; yasama ile yürütme kuvvetlerinin birbirlerinden tam anlamıyla bağımsız ve ayrı kişi ya da kişiler tarafından kullanılması ile oluşan sistem şeklinde ifade edilebilmektedir (Karatepe, 2013: 225). Başkanlık sistemleri için yapılan bütün bu kavramsal nitelikler genel olarak bu sistemi uygulayan ülkelerde ki ortak özellikler olarak göze çarpmaktadır. Bu netice çerçevesinde bir sonraki başlık altında başkanlık sisteminin genel özellikleri ele alınacaktır.

2.3. Başkanlık Sistemine Yönelik Yaklaşımlar

2.3.1. Giovanni Sartori yaklaşımı

Sartori, başkanlık hükümet sistemini üç temel ilkeye dayandırmaktadır. Bu ilkeler, Sartori'nin 1997 tarihli çalışmasında açıkladığı şekliyle şunlardır:

1. Devlet başkanının belirli bir süre için - tipik olarak 4 ila 8 yıl arasında değişebilen bir süre zarfında - doğrudan halk tarafından seçilmesi gerekir. Sartori'ye göre, bu özellik, başkanlık hükümet sisteminin temelini oluşturur, ancak tek başına yeterli değildir.
2. Hükümet veya yürütme organı, yasama organının oyuyla atanamaz veya görevden alınamaz. Sartori, hükümet üyelerinin başkan tarafından atandığı ve

görevden alındığı durumlarda bile, bu durumun başkanın ayrıcalığını yansıttığını vurgular. Meclisin kabine üyelerine güvensizlik oyu verme yetkisi olsa bile, atama yetkisi başkanın elinde bulunmalıdır.

3. Tam bir başkanlık sisteminde, başkan ile kabine arasında 'ikili otorite' olmamalıdır. Başkan, yürütme organını eksiksiz bir şekilde yönlendirmelidir. Bu yönlendirme süreci etkin ve işlevsel olmalıdır.

Sartori'ye göre, bir politik sistem sadece devlet başkanının halk tarafından seçildiği, belirli bir görev süresine sahip olduğu, yasama organı tarafından görevden alınamadığı ve oluşturduğu hükümete başkanlık edip yönlendirdiği durumda başkanlık sistemini oluşturur. Bu üç ilkeye uyan sistemler, saf bir başkanlık sistemini temsil eder.

Sartori'ye göre, şu anda yirmi başkanlık sistemi bu kriterlere uymaktadır ve çoğu Latin Amerika'da bulunmaktadır. Bununla birlikte, Sartori'ye göre, başkanlık sistemleri genellikle sorunlu olup, ABD dışındaki tüm başkanlık sistemleri, dayanıksızdır ve darbelerle veya çöküşlerle sonuçlanmıştır (Kaya, 2021: 33).

2.3.2. Arend Lijhpart yaklaşımı

Lijhpart, başkanlık hükümet sistemini belirgin şekilde tanımlamak yerine, parlamenter hükümet sistemi ile karşılaştırarak bir analiz sunmuştur. Bu değerlendirme, parlamenter ve başkanlık hükümet sistemleri arasındaki temel farkları vurgulamaktadır.

1. Parlamenter hükümet sisteminde, yürütme organının başı olan kişi - başbakan, şansölye, başkan-bakan, taoiseach gibi unvanlar alabilir - yasama organından çıkar ve yasama organına karşı sorumludur. Bu liderler, yasama organının güvenine dayanır ve güvensizlik oyuyla görevden alınabilirler. Başkanlık sisteminde ise, yürütmenin başı olan başkan, anayasa tarafından belirlenen bir dönem için seçilir ve genellikle yasama organının güvensizlik oyu ile görevden alınamaz. Ancak 'impeachment' prosedürü bu kuralın istisnasını oluşturur.
2. Başkanlık sistemlerinde başkanlar doğrudan veya seçim kurulu aracılığıyla halk tarafından seçilirken, parlamenter sistemlerde başbakanlar yasama organı tarafından seçilir.

Lijhpart'a göre, 18 ülke parlamenter hükümet sistemini benimserken, üç ülke başkanlık hükümet sisteminde yer alır. Ancak bu kriterler tek başına yeterli değildir.

Başkanlık sistemleri ile parlamenter sistemler arasındaki ayrımı netleştirmek için diğer kriterleri de göz önünde bulundurmak gerekir.

3. Başkanlık sistemlerinde bir kişinin aynı anda hem yasama hem de yürütme organında görev alması veya bu imkanın tanınması nadirdir. Çünkü başkanlık sistemlerinde güçlerin kesin bir şekilde ayrılması esastır. Ancak Lüksemburg, Hollanda ve Norveç gibi bazı ülkelerde, yasama ve yürütme organlarının birbirine karıştığı durumlar mevcuttur.
4. Bu sistemde başkan, yasama organını feshedemez ve yasama organı da başkanın yürütme yetkilerini sonlandıramaz. Ancak Lijphart, Finlandiya ve 5. Fransız Cumhuriyeti gibi bazı başkanlık sistemlerinde yürütmenin yasamayı feshedebildiğini belirtirken, Norveç gibi parlamenter sistemlere sahip ülkelerde yürütmenin yasamayı feshedemediğini açıklar. Bu kriterin de kesin bir ayrım sağlamadığını ifade eder.
5. Parlamenter sistemlerde, yürütme kuvveti genellikle bölünmüş bir yapıya sahiptir. Bu sistemlerde sembolik devlet başkanı ile hükümetin başı olan başbakan bulunur. Başkanlık sistemlerinde ise, başkan hem devletin hem de hükümetin başıdır. Ancak Lijphart'a göre bu kriter de tam bir ayrım sağlamamaktadır, çünkü Batı Almanya ve Avusturya gibi bazı parlamenter hükümetlerde ayrı bir devlet başkanlığı görevi bulunmamaktadır.

Son olarak, başkanlık sisteminde başkanın yürütme yetkisi tek bir kişide toplanırken, parlamenter sistemde başbakan ve kabine kolektif bir yürütme organı oluşturur. Ancak bu ilke de başkanlık sistemlerinin tümünde geçerli değildir, çünkü bazı başkanlık sistemlerinde yürütme organı bir kurulda toplanabilir. Uruguay gibi örnekler, bu kriterin esnek olduğunu göstermektedir. Lijphart, daha sonra bu görüşünden vazgeçmiştir

2.3.3. S.Mathew ve J.M.Carey yaklaşımı

Matthew ve Carey (1992), başkanlık hükümet sistemini parlamenter hükümet sisteminden ayıran altı temel farkı tanımlamışlardır. Bu farklar şu şekildedir:

1. Devletin başı aynı zamanda hükümetin de başıdır: Başkanlık hükümet sisteminde devletin başı olan başkan, aynı zamanda hükümetin de başıdır. Bu, başkanın hem devlet işlerini hem de hükümet işlerini yönettiği anlamına gelir.

2. Başkan, kabineyi atar: Başkanlık sistemlerinde başkan, hükümetin üyelerini kendisi atar ve görevden alır. Bu, başkanın kabine üyeleri üzerindeki atama yetkisinin belirleyici olduğu anlamına gelir.
3. Yasama ve yürütme organını belirleyen üyeler birbirinden farklıdır: Başkanlık sistemlerinde yasama organı ile yürütme organının üyeleri farklıdır. Yani yasama meclisi üyeleri ile kabine üyeleri ayrıdır.
4. Yürütme, yasamanın güvenine tabi değildir: Başkanlık sistemlerinde yürütme organı, yasama organının güvenine tabi değildir. Yani yasama organı, yürütme organını güvensizlik oyuyla görevden alamaz.
5. Başkan yasama organını feshedemez: Başkanlık sistemlerinde başkan, yasama organını feshedemez. Yasama organının görev süresi sabittir ve başkan bu süreyi değiştiremez.
6. Yasama organı, yönetimin en üst gücüdür: Başkanlık sistemlerinde yasama organı, yönetimin en üst gücüdür ve yasama organı, yürütme organının denetimini sağlar.

Ayrıca, başkanlık hükümet sistemi ile parlamenter hükümet sistemi arasındaki iki önemli fark da vardır. İlk olarak, başkan ve başbakanın seçim yöntemleri farklıdır. Başkanlar halk tarafından seçilirken, başbakanlar genellikle meclis tarafından seçilir. İkincisi, yürütmeden kimin sorumlu olduğu konusu önemlidir. Başkanlık hükümet sisteminde bu sorumluluk başkana aittir, parlamenter hükümet sisteminde ise yasama organına aittir.

Başkanlık hükümet sisteminde başkanın kanun yapma yetkisi, yasama faaliyeti sürecinde veto yetkisi gibi etkili bir rol oynar. Bu sayede başkan, halkın desteklediği politik programın gerçek bir olguya dönüşmesini sağlar.

Sonuç olarak, Matthew ve Carey'nin belirlediği bu farklar başkanlık hükümet sistemini parlamenter sistemden ayıran temel özellikleri açıklar ve başkanlık sisteminin işleyişini anlamamıza yardımcı olur.

2.3.4. S.Suan Linz yaklaşımı

Linz (1994), başkanlık hükümet sistemlerini iki temel unsur üzerine inşa etmektedir:

1. Yürütme organını kontrol eden başkan ile - tek veya ikinci meclisten oluşan - yasama organını oluşturan kongrenin halk tarafından seçilmesi. Bu, her iki organın da demokratik meşruiyete sahip olduğu bir çifte meşruiyet durumunu yaratır. Başkan ve kongren, halk oylarıyla seçilir, bu da sistemin demokratik bir temele dayandığını gösterir.
2. Başkan ve kongrenin sabit bir görev süresi için seçilmesi. Başkanın görev süresi, yasama organının görev süresinden farklıdır ve yasama organının başkan üzerindeki etkisini sınırlar. Bu durum, başkanlık sistemlerinin katılığı ve istikrarı beraberinde getirdiği bir yapıyı yansıtır.

Linz ayrıca bu sistemlere ilişkin bazı tali özelliklere de değinir:

1. Başkanın sınırlı bir süre için bu görevde bulunması, yani ardışık olarak yeniden seçilmemesi. Bu, başkanlık sistemlerinin lider değişimini teşvik eder ve halkın farklı liderlere yönelme olasılığını artırır.
2. Başkanın ölümü veya impeachment gibi durumlarında başkan yardımcılarının otomatik olarak halefiyet kazanması. Bu, ani liderlik boşluklarını önlemeye yardımcı olur.
3. Başkanın kabine üyelerini atama ve görevden alma konusunda mutlak yetkiye sahip olması. Bu, başkanın hükümeti şekillendirme ve yürütme organını yönlendirme yetkisini vurgular.
4. Hükümetin başı ve devletin başı sıfatlarının tek kişide, yani başkanda birleşmesi. Bu, başkanın hem hükümetin başı hem de devletin sembolik temsilcisi olduğunu gösterir.

Linz'in belirttiği bu temel unsurlar, başkanlık hükümet sistemlerini tanımlamak için önemli kriterler olup bu sistemlerin işleyişini kavramamızı sağlamaktadır.

2.3.5. Douglas Verney yaklaşımı

Verney (1959), ABD başkanlık sisteminden ilham alarak oldukça kısıtlayıcı bir yaklaşım sunmaktadır. Bu yaklaşıma göre:

1. Parlamento yalnızca parlamento olarak kabul edilmeli ve yürütme organı, yasama organından kaynaklanmamalıdır. Bu nedenle Verney, parlamentoyu dar bir anlamda ele alır ve parlamenter sistemdeki bir yapıyı ifade etmez.

2. Yürütme organı tek bir kişi tarafından oluşturulmalıdır. Başkan, halk tarafından seçilir ve bu seçim, yasama meclisi seçimleri ile aynı dönemde gerçekleşir. Başkan belirli bir süre için seçilir.
3. Hükümetin başı aynı zamanda devletin başıdır.
4. Başkan, başkan yardımcılarını atar ve onlar başkanın liderliği altındadır.
5. Başkan, yürütme organını tek başına şekillendirir ve yönlendirir.
6. Yasama organının üyeleri, idari ve benzeri birimlerde görev almazlar.
7. Yürütme organı, anayasaya karşı sorumludur ve yasama organına karşı sorumlu değildir.
8. Başkan, yasama organını feshedemez ve yasama organının iradesini zorlayıcı bir güç kullanamaz.
9. Yasama organı, hükümetin diğer bölümlerinden nihai olarak üstündür ve yasama ile yürütme organları parlamentoda birleşmezler.
10. Yürütme organı doğrudan seçmenlere karşı sorumludur ve siyasal sistemde güç odaklanmasına izin verilmez.

Verney'in bu yaklaşımı, başkanlık sistemlerini belirgin bir şekilde tanımlar ve bu sistemlerin temel işleyiş prensiplerini açıklar. Başkanın geniş yetkilere sahip olduğu ve doğrudan seçmenlere karşı hesap verebilir olduğu bir sistem anlayışını yansıtır.

3. BAŞKANLIK SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ VE ABD BAŞKANLIK SİSTEMİ

3.1. Başkanlık Sisteminin Özellikleri

Başkanlık sistemi, bir devletin yönetim şekillerinden biridir ve temelinde yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç ayrı organa dayanır. Bu sistemde güçler ayrılığı ilkesi önemli bir rol oynar ve her bir organ kendi yetki ve sorumluluklarıyla bağımsız hareket eder (Linz &Valenzuela, 1994).

Başkanlık Sistemi'nin özellikleri, bir ülkenin yönetim yapısını belirleyen ve güçlerin ayrılığı ilkesi doğrultusunda ortaya çıkan bir sistemdir. Bu sistemde, yasama, yürütme ve yargı organları birbirinden bağımsızdır ve kendi yetki alanlarına sahiptirler (Cheibub, PrzeworskiandSaiegh, 2010).

Hükümet sistemlerinin belirlenmesinde, yasama, yürütme ve yargı organları arasındaki ilişkilerin dikkate alınması gerekmektedir. Bu ilişkilerin doğası, kuvvetlerin ayrımı veya kuvvetlerin birliği şeklinde tanımlanabilir. Başkanlık sistemi, yasama ve yürütme organlarını keskin bir şekilde birbirinden ayırır. Her iki organ da güçlü yetkilere sahiptir. Başkanlık sisteminde, bu organlar kendi alanlarındaki işlerde tam bir kuvvet ayrımı gösterme kapasitesine sahiptir(Sargın,2019 14).

Başkanlık sisteminde kabul görmüş üç temel özellik vardır: yürütmenin tek başlı olması, devlet başkanının halk tarafından seçilmesi ve başkanın meclise karşı sorumsuzluğu (Uluşahin, 1999: 30). Yürütme organında; Parlamenter sistem ve Yarı-Başkanlık sisteminin aksine, başkanlık sistemlerinde iki başlılık bulunmamaktadır. Yürütmenin tek yetkilisi başkandır.

Başkanlık sisteminde, başkanın yasama organına karşı herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Başkan, halk tarafından seçildiği için meşruiyetini halktan almaktadır. Görev süresi belirlidir ve bu süre içinde, anayasal prosedürler dışında meclis tarafından görevinden alınamaz.

Bu durum, yürütme organına sistemsal olarak etkinlik ve süreklilik kazandırırken, başkanın normal koşullarda değiştirilemez olması açısından olumsuz bir yön olarak görülebilir. Başkanlık sistemi, kuvvetler ayrılığı ilkesinin sert bir şekilde uygulanmasıyla, belirli bir denge mekanizmasına dayalı bir sistemdir.

Başkanlık sisteminde, yasama ve yürütme organları birbirlerini dengeleyen bir yapıya sahiptir ve böylece birbirlerini denetleme amacı taşır. Hukuki açıdan bu denge 15 olarak ifade edilebilir, ancak siyasi bakış açısından yürütme erkinin yasama erkinden daha üstün olduğu söylenebilir (Çam, 2000: 88).

Başkanlık sistemi, yürütme erkinin başı olan başkanın seçimle göreve gelmesi nedeniyle büyük bir otoriteye sahiptir (Uluşahin, 1999: 30). Bu sistemde başkan, görevleri yerine getirirken diğer organlardan yardım almak veya onay almak zorunda değildir. Bu nedenle başkanın eli oldukça güçlüdür ve başkanın iyi bir lider olmaması durumunda sistem sorunlarla karşı karşıya kalabilir, çünkü başkan meşruluğunu halktan almaktadır.

Başkanlık sisteminde başkan, önemli devlet görevlerine atanmalar yapabilir veya bu atanmış görevlilere son verebilir. Tek istisna olarak mahkeme üyelerini başkanın atayamaması gösterilebilir (Kuzu, 2011: 22). Bu, yürütme organının etkinliğini sağlamak amacıyla yapılan bir düzenlemedir.

Başkanlık sisteminde, parlamenter sistem ve yarı-başkanlık sistemlerinde olduğu gibi yürütme (başkan), yasama organının görevine son veremez. Bu yetki başkana verilmemiştir. Ancak başkanın yasama organı üzerinde bazı etkileri vardır ve bu etkiler, yasama organıyla ilişkisini belirler. Bu etkiler şunlardır:

- Başkan, meclis toplantı sürelerini uzatabilir.
- Meclis tatil günlerinde toplantı yapılmasını sağlayabilir.
- Meclisten geçen kanunları veto edebilir ve meclisten kendisine gönderilen kanun tasarılarını yeniden görüşülmesi için meclise geri gönderebilir.
- İlgili kanunlarla ilgili meclise mesajlar göndererek, isteklerinin meclis gündemine alınmasını talep edebilir.
- Meclisin çalışma süresinin sona ermesi durumunda yeterli süre kalmamışsa, kanunları otomatik olarak veto edebilir.

Başkanlık sistemi, yasama organıyla başkan arasındaki bu tür dengeleme mekanizmaları sayesinde, yürütme organının yasama organı üzerinde belirli bir etkisi olduğu bir sistemdir. Bu etkiler, başkanın liderlik rolünü ve politika yapma yetkilerini vurgular.

Bu durumda sistemde kuvvetlerin dengelenmesi açısından bir imkan sunulmuştur. Devletlerin içerisinde bulunduğu ve uyguladığı mevcut hükümet sisteminin belirlenmesindeki en temel unsurlar devlet işlerinin işleyişinde yasama ve yürütme organlarının elinde bulundurduğu erklerin birbiriyle olan ilişki ve arasındaki bağlardır

(Keser, 2011: 25). Genel bağlamda Başkanlık sisteminde yasama, yürütme ve yargı arasındaki uyumun en iyi şekliyle bir temele oturtulması amaçlanmıştır. Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme kuvvetlerinin etkili olduğu sahalar keskin bir biçimde ele alınmıştır. Farklı denetim mekanizmaları oluşturup bu organların istikrarı sağlanır. Bu sisteme denge-fren mekanizması denir.

Montesquieu tarafından ortaya atılan bu teorinin kaynağı, İngiltere'de 1066 yılında Norman istilasından başlayarak 1689'da ilan edilen Haklar Bildirgesi'ne kadar uzanan bir süreçte, yasama ve yürütme güçlerinin ayrılmasının hızlı olmadığı ve bu sürecin daha yavaş gerçekleştiği döneme dayanır (Gözler, 2010: 82).

Bu bağlamda başkanlık sistemi için fonksiyonel olduğu söylenebilir. Çünkü sistem içerisinde kuvvetler ayrılığı temel alınarak kuvvetleri dengede tutulmuş ve keyfi davranışları önleyecek gerekli önlemler alınarak durum frenlenmiştir. Günümüzde buna en önemli örnek olarak ABD'de uygulanan sistem örnek verilebilir. Hem uzun yıllar süreçte aksamada olmadan uygulanıyor olması hem de sistemde herhangi bir bozulmanın görülmemesi ve günümüze kadar işleyip korunması sistemin uygulanabilirliğin göstermektedir.

Başkanlık sistemi gözetimindeki Hükümet sistemi içinde değişen unsurlar ve bozulmalar gözlemlenirse bu durumun sebebi başta idareyi sağlayan yönetim kadrosunun kişisel isteklerinden kaynaklanıyor olma ihtimalidir. Bu gibi durumlarda sistem içerisinde organların birbirini denetleme mekanizması, bozulmaya engelleme açısından farklı kurumlara verilirse bunun önüne geçilmesine olanak tanıyacaktır (Şenel, 2002:1994). Bu durum sistemin işlevini korumasını ve sürekliliğini sağlayacaktır. ABD tipi Başkanlık sisteminde oluşabilecek sorunlar için sistemin içinde bulunan Lobcilik faaliyeti büyük önem arz eder. Şundandır ki yasama ve yürütme elinde bulundurduğu kuvvetlerin arasında sıkı bir bağ sağlama ve bu organlar arasında bulunan bağlantıyı sağlayarak işleyişi sağlayıp uzlaşıcı rol üstlenebilirler (Kuzu, 2011:43).

Başkanlık sisteminde kuvvetler arasındaki ayrımının net ve kesin çizgilerle olduğunun önemli ölçütlerinden biri yürütme kanadındaki kabinenin içinde yer alan yasama işleyişinin parçası olan hiç kimsenin olmayışıdır bu durumda yasama ve yürütme organlarının birbirinden tamamen bağımsız işlemesini ve her iki kanadında ayrı çalışabilmesini sağlar (Koçak,2015:33). Böylece yasama ve yürütme organları kendi işleyişlerini ilgilendiren konularla ilgilenir ve birbirlerinin iç işleyişlerine müdahil olmama durumunun gerekliliğini sağlar. Bu durumun uygulanması, ortaya çıkabilecek tek adam

yönetimi ve diktatörlük şeklinin önüne geçilmesi açısından son derece önemli olduğu söylenebilir.

Parlamente sistem içerisinde yer alan birtakım sıkıntılar başkanlık sisteminde ortaya çıkmaz. Başkanlık sisteminde Halk tarafından seçilecek olan Başkan otorite yetkisini doğrudan halktan alacağı için Parlamente sistemde hükümet kuramama durumunda ortaya çıkacak olan olumsuz koşullarda yaşanacak otorite boşluğunun önüne geçilir. Bu yürütme organını son derece önemli ve etkin kılar. Çünkü halk tarafından seçilmiş olmak yönetimde halkın sistemin içerisindeki egemenliğinin doğrudan yansımaları gösterir (Becerem ve Kalagan,2007:130-181).

Halkın hür iradesini ortaya koyduğu demokratik ortamlarda seçtiği ve bunun yarattığı durum hem ekonomik koşullar açısından hem de demokrasi açısından önemli gelişmelerin adımlarıdır. Hükümet sistemindeki denge halindeki erkler arasında yürütme kanadının çalışması işlevsel halde olması durumun sisteme doğru şekilde yansımalarının sonucudur.

Disiplinli partiler Parlamente sistem içerisinde olduğu gibi sayıca fazla olmazlar ve partiler kendi başkan adaylarına maddi yardımla bulunamazlar (Çelik, 2016:19-23). ABD gibi ülkelerde bu durum bu şekliyle yaşanır. Bu durumunun temelini ABD gibi ülkelerde hem siyasi yapının hem de demokrasi kültürünün olmasından, parti disiplini uygulamalarının ülkemizdeki kadar fazla olmaması ve sisteme yansımalarının olduğu söylenebilir.

Egemenliğini halktan almış olan Başkanlık sistemi içerisinde yasama ve yürütme kanatlarının arasında partilerin bağının önemi yoktur (Çam,1993:136). Siyasi anlamda özgürlüklerin korunması ve sistemin içinde sistemden tamamen ayrı olması mümkün olmayan sistemin adeta bir bütünü olan demokrasi, partisel alanlara yoğunluk vermek yerine bireysel anlamda yönetme gücünü desteklemesinden kaynaklanmaktadır.

Başkanlık sistemi, ABD gibi ülkelerde gerçekleşen başkanlık seçimlerinde halkın doğrudan başkana oy verdiği bir sistemdir. İlk olarak başkanı seçecek olan seçmenler, halkın onayını almış olan ikinci seçmenlerdir. Bu da demektir ki, iki aşamalı bir seçim sistemi uygulanmaktadır. İki aşamalı seçim sistemi sayesinde, seçimin sonucunda en fazla oyu alan aday değil, halkın onayını alan ikinci seçmenlerden daha fazla oy alan aday başkan olarak seçilir. Bu, sistemin temel prensiplerinden biridir.

2000 yılında ABD'de yapılan seçimlerde Al Gore, George W. Bush'tan daha fazla oy almasına rağmen, George W. Bush ikinci aşamada daha fazla oy alarak başkan

seçilmiştir. Bu durum, sistemin uygulandığı her ülkede yapısal farklılıklar gösterebilir. Devletlerin siyasi kültürleri, toplum yapısı, demokratik koşullar gibi faktörler devreye girdiğinde, Başkanlık sistemi ülkelerin kendi yapısına uygun şekiller alır.

ABD’de uygulanan Başkanlık seçiminde idari işleyişteki farklı bir unsur ya da birey devletin yönetimi içindeki en üstün güç olamaz. Bunu sağlayan temel faktör Başkanlık sistemi içerisindeki denge-fren mekanizmasıdır. Bu durum yasama ve yürütme organları arasında egemenlik kurma mücadelesinin önleyen faktördür. ABD Başkanlık sisteminde kuvvetler ayrılığı yapısal olarak sert ve keskin çizgilerle ayrılmış olması her bir organın kendi görevlerinin belirgin hatları sonucunda sınırlanmıştır. Yasama en kuvvetli sınıra sahiptir ve bunun sebebi yaptığı kuralları kendi icra edememesindendir.

Aynı şekilde yürütmenin de sınırları mevcuttur ve yasamanın getirmiş olduğu kurallar uygulamakla zorunludur. Bu durumda yargı ise sadece yasamanın ve yürütmenin yaptığı kanunların kontrol mekanizması konumundadır.

Yasam, yürütme ve yargı organları kendi kuvvetlerindeki görev alanlarının sınırlarını aşarsa o sistemde özgürlük ve hürriyet sadece kelimelerden ibaret kalır (Şenel,2002:355).Hükümet sistemleri açısından ABD’de uygulamada olan mevcut Başkanlık sistemi temel hak ve özgürlüklere verilen önemin en önemli yansımasının bir ürünüdür.

3.1.1.Yasama organı

Başkanlık sistemi içerisinde yer alan yasama organı iki meclisten meydana gelir: Temsilciler meclisi ve Senato. Temsilciler Meclisi, halk tarafından seçilen temsilcilerden oluşur ve nüfusa göre dağıtılan koltuklara sahiptir. Senato ise her eyaletin eşit temsil edildiği ve eyalet senatörleri tarafından oluşturulan bir meclistir.

Yasama organı, yani parlamento veya kongre, başkanlık sisteminin temel taşlarından birini oluşturur. Temsilciler Meclisi ve Senato olmak üzere iki bölümden meydana gelir. Temsilciler Meclisi, nüfusa göre belirlenen temsilcilerden oluşurken, Senato her eyaletten iki temsilciye sahiptir. Bu yapı, hem eyaletlerin çıkarlarını hem de ulusal çıkarları temsil etmeyi amaçlar (Davidson, 2012).

Yasama organı, bir ülkenin demokratik yapısında önemli bir rol oynar. Temsilciler Meclisi ve Senato, yasama organının iki kritik bileşenidir. Temsilciler Meclisi, halkın

iradesini yansıtan seçilmiş temsilcilerden oluşurken, Senato ise eyaletlerin eşit temsilini sağlayarak federal dengeyi korur (Dahl, 1956).

ABD'deki yasama organı genellikle Kongre olarak anılır ve iki meclisten oluşur. Bu iki meclisli yapı, federal sistemin bir sonucudur ve toplamda 535 üyeden oluşur (Arı, 2000: 37). Temsilciler Meclisi'nde 435 üye bulunurken, Senato'da ise 100 üye görev yapmaktadır. Bu iki meclisli yapının federalizmin bir yansıması olduğu bilinmektedir (Çam, 1993: 110). Diğer bir deyişle, federal devletlerde iki meclisli bir yapının gerekli olduğu kabul edilirken, üniter devletlerde tek veya çift meclisli bir yapı daha çok tercihe bağlıdır (Kaboğlu, 2009: 110).

Federal devletler, tek bir ulus olduklarını iddia etmelerine rağmen iç ve dış ilişkilerde özerklik ve bağımsızlık gibi farklı özellikleri içinde barındıran birçok üye devletten oluşur. Federal kurumlar, bu iki farklı özelliği yansıtmaktadır. Bu nedenle federal parlamentoda iki meclis ve üye devletlerin çoğunluğunu temsil etme ilkesi benimsenir.

Temsilciler Meclisi, federal devletin genel halkını veya ulusunu temsil eder ve her devletin nüfusuna göre orantılı bir temsil sağlar. Öte yandan, Senato, nüfus oranı göz önüne alınmaksızın tüm federal devletlerin eşit şekilde temsil edildiği bir organdır. Senato, federal devletlerin özerkliğini korurken, Temsilciler Meclisi Amerikan federasyonunun birliğini ve dayanışmasını temin eder (Alpaç, 2001: 41).

ABD'deki iki meclisli Kongre yapısı, federal devletin karmaşıklığını ve federalizmin getirdiği özellikleri yansıtır. Temsilciler Meclisi nüfusa dayalı temsili sağlarken, Senato ise federal devletlerin eşit temsilini temin eder. Bu iki meclis, federal sistemin işleyişinde önemli bir denge ve temsil sağlar.

3.1.1.1. Temsilciler meclisi

Temsilciler Meclisi, ABD Başkanlık Sistemi'nde yasama organının önemli bir bileşenidir. Temsilciler Meclisi üyeleri, halk tarafından seçilen temsilcilerden oluşur ve federal yasaların hazırlanması ve onaylanmasında etkili bir rol oynarlar. Meclis, vergi yasalarının başlatılması, federal bütçenin onaylanması ve diğer yasama faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi gibi yetkilere sahiptir.

Temsilciler Meclisi üyeleri, eyalet seçim bölgelerinde yapılan seçimlerle belirlenir. Her eyalet, nüfusa bağlı olarak belirli sayıda temsilci gönderir. Seçimler, genellikle her iki yılda bir düzenlenir ve vatandaşların temsilcilerini doğrudan seçme hakkına sahip

olmalarını sağlar. Bu süreç, halkın siyasi tercihlerini yansıtan bir temsilin gerçekleşmesini amaçlar (Fenno, 1978).

ABD Temsilciler Meclisi, 435 üyeden oluşur ve her bir üye, bir seçim bölgesini temsil eder ve 'kongresel bölge' olarak adlandırılır. Bu, Temsilciler Meclisi seçimlerinin her devlet için ayrılan temsilci sayısı kadar bölgeye ayrıldığı anlamına gelir (Atılım Üniversitesi: 2012). Seçimler, 'dar bölgesi' bir seçim sistemiyle gerçekleşir ve tek tur esasına dayanır (Köksal, 2001: 349). Bu da demek oluyor ki, Temsilciler Meclisi üyeleri, en çok oy alan adaylar olarak seçilirler (Gürbüz, 1997: 18).

Temsilciler Meclisi, bir 'Başkanlık' pozisyonuna sahiptir. Bu pozisyon, bir meclis başkanı, çoğunluk ve azınlık parti başkanları, başkan yardımcıları, parti denetçileri ve parti yönetim kurulu üyelerinden oluşur. Meclis başkanı, meclisin lideri olarak görev alır ve çeşitli kurumsal ve idari sorumlulukları üstlenir. Genellikle çoğunluk partisinin adayı meclis başkanı olarak seçilir (Arı, 2000: 41). Çoğunluk ve azınlık liderleri, kendi partilerini mecliste temsil ederler. Parti denetçileri ise parti programlarının yönetiminde başkanlık pozisyonuna yardımcı olur. Parti yönetim kurulu veya konferansı ise parti üyelerinin mecliste düzenlediği toplantılara verilen isimdir (House of Representative: 2013).

Temsilciler Meclisi'nde, farklı yetki alanlarına sahip ve sürekli olarak çalışan 20 komite bulunmaktadır. Her bir komite, yasa tasarılarını değerlendirir ve meclisin alması gereken önlemler hakkında öneriler sunar. Ayrıca, geçici veya kalıcı olarak görev yapan, araştırma ve politika konularında danışmanlık sağlayan komisyonlar da mevcuttur. Bu komisyonlar, meclis üyeleri, sivil vatandaşlar veya her ikisinden oluşabilir (House of Representative: 2013). Bu komisyonlar, ülkenin genel gelişmelerini yakından takip eden uzmanlaşmış kurullardır (Kuzu, 2012: 33).

3.1.1.2. Senato

Senato, ABD Başkanlık Sistemi'ndeki diğer yasama organıdır ve Temsilciler Meclisi ile birlikte federal yasaların oluşturulmasında etkili bir rol oynar. Senato, her eyaletten iki temsilciyle temsil edilir ve eyaletlerin eşit temsilini sağlar. Senato, federal yasaların onaylanması, uluslararası anlaşmaların onaylanması, federal görevlilerin ataması gibi yetkilere sahiptir. Ayrıca, Senato, başkanın atadığı yargıçlar ve bakanlar gibi önemli görevlere de onay verir.

Senato üyeleri, eyaletlerin seçmenleri tarafından yapılan seçimlerle belirlenir. Eyaletler, kendi içinde belirlediği sürelerde Senato üyelerini seçer. Senato üyelerinin görev süresi altı yıldır ve seçimlerde yarı zamanlı olarak gerçekleşir, yani her seçim döneminde bir kısmı seçime tabi tutulur. Bu düzenleme, Senato'nun sürekli bir yapıya sahip olmasını sağlar

Amerikan federal devlet sistemi içinde, eşitlik ilkesinin en dikkate değer örneği, Senato'da kendini göstermektedir. Bu, nüfus açısından en küçük eyalet olan Alaska ile en büyük eyalet olan Kaliforniya'nın her ikisinin de 2 senatörle temsil edildiği bir düzenlemeyi içerir. Yani, en büyük ve en küçük eyaletlerin temsil oranları Senato'da eşittir. Bu düzenleme, ABD Anayasası'nın birinci maddesinin üçüncü bölümü tarafından belirlenmiştir. Buna göre, Birleşik Devletler Senatosu, her eyaletten 2 üyenin katılımıyla oluşur ve her senatörün bir oy hakkı vardır (US Constitution Online: 2013). Toplamda, Senato'da 100 sandalye bulunmaktadır.

Senato üyelerinin görev süresi, Temsilciler Meclisi'ne kıyasla daha uzundur. Senato üyeleri 6 yıl boyunca seçilirler ve bu süre zarfında yeniden seçime gitmezler. Ancak, her 2 yılda bir Senato için seçimler yapılmaktadır. Senato, üyelerinin üçte birini her seçimde yenileyebilme yetkisine sahiptir. Bu durum, Senato'nun sürekli olarak deneyimli üyelere sahip olduğu bir yapıyı yansıtmaktadır (US Constitution Online: 2013).

Senato üyeleri, belirli aralıklarla seçilirler ve ABD Anayasası, bir kişinin senatör olabilmesi için gereken şartları açıkça belirtir. Buna göre, senatör olabilmek için kişinin otuz yaşından büyük olması, Amerikan vatandaşı olması ve en az dokuz yıl boyunca vatandaşlık statüsünü elinde bulundurması gerekmektedir. Ayrıca, senatör adayının seçileceği eyalette ikamet etmesi gerekmektedir (United StatesSenate: 2013).

Senato'nun yapısı, Temsilciler Meclisi'ninkine benzer özellikler taşır. Senato içinde bir başkanlık makamı, komiteler, parti denetçileri ve parti yönetim kurulları veya konferanslar gibi bölümler bulunmaktadır. Özellikle dikkat çeken bir husus, ABD Başkan Yardımcısı'nın aynı zamanda Senato Başkanı olmasıdır. Bu, diğer Kongre üyelerinin yürütme organında görev alamayacakları bir dönemde dahi Başkan Yardımcısı'nın Senato'da etkin bir rol oynayabilmesi anlamına gelir. Ancak, Senato Başkanı oy kullanma yetkisine sahip değildir, sadece eşitlik durumunda oy kullanarak denge sağlayabilir. Bununla birlikte, Senato Başkanı'nın günlük işleyişi denetlediği unutulmamalıdır. Senato Başkanı'nın yokluğunda ise Senato Geçici Başkanı görev alır. Başkan Yardımcısı olmadığında, Senato'nun kontrolü geçici başkan tarafından sağlanır. Bu görev süresi,

genellikle bir sonraki seçim dönemine kadar devam eder. Dolayısıyla, Senato Geçici Başkanı'nın rolü, sembolik olmanın ötesine geçer ve bir tür başkan vekilliği işlevi görür (Aktaran: Arı, 2000: 29).

Senato Başkanlık makamı içinde Başkan ve Geçici Başkan'ın yanı sıra, çoğunluk ve azınlık parti liderleri de bulunur. Anayasa tarafından belirtilmese de, liderler parti sözcüleri olarak hareket ederler ve her Kongre döneminin başında kendi partileri tarafından seçilirler. Ayrıca, çoğunluk ve azınlık parti 'whip'leri, liderlere parti önünde temsil etme konusunda yardımcı olur. Bu kişiler, partileri tarafından seçilir ve yasa ve kararların belirli süreçlerini izlerken liderlere yardımcı olurlar (Arı, 2000: 42).

3.1.2. Yürütme organı

Yürütme organı başkanlık sisteminde en üst düzeyde yer alır. Bu organ, başkan, başkan yardımcısı ve kabine üyeleri gibi yetkililerden oluşur.

Yürütme organı, başkan ve başkan yardımcısından oluşur. Başkan, devletin başı ve hükümetin başıdır. Ülkenin en üst düzey kararlarını alır, yasaları uygular ve devletin iç ve dış ilişkilerini yönetir. Başkan yardımcısı ise başkanın yardımcısı olarak görev yapar ve başkanın yokluğunda onun yerine geçer. Ayrıca, başkanın kabinesi de yürütme organının bir parçasıdır. Kabin üyeleri, başkan tarafından atanır ve farklı bakanlıkları temsil ederler (Howell, 2003).

Yürütme organı, başkan, başkan yardımcısı ve kabine üyelerinden oluşur. Başkan, ülkenin en üst düzey lideri olarak hükümetin başıdır. Başkan, devlet politikalarını oluşturur, yasaları uygular ve ulusal ve uluslararası düzeyde temsil görevini üstlenir. Başkan yardımcısı ise başkanın destekçisi ve vekilidir, başkanın görevlerini yerine getirmek üzere yetkilendirilmiştir. Kabin üyeleri ise başkan tarafından atanarak farklı bakanlıkları temsil eder ve başkana danışmanlık yapar.

Başkanlık sistemi, Amerika Birleşik Devletleri'nin en temel ve vazgeçilmez sistemlerinden biridir. Bu sistemin kökeni, ulusal birliği hızlandırmak amacıyla güçlü bir yürütme organının gerekliliği düşüncesiyle ortaya çıkmıştır (Çam, 1990: 103).

Başkanlık sistemi, yürütme organını tek bir kişiye odaklayarak parlamenter sistemdeki çift başlı yapıya karşı gelir. Bu sistemde yürütme yetkisi, tek bir kişi olan başkana verilir. Başkanın, yürütmenin tek temsilcisi olarak, iki ayrı pozisyona sahip

olduğunu belirtmek önemlidir. Bu nedenle, günümüzdeki başkanlık sisteminde bakanlar kurulu gibi çift başlı bir yapı bulunmaz.

Başkan, göreve doğrudan halk tarafından seçilir. Bu, parlamenter sistemdeki gibi yasama organının üyeleri arasından veya dışarıdan atanan bir yürütme organı olmadığı anlamına gelir. Başkan, halk tarafından seçildikten sonra, meclisin güvenoyu almasına gerek duymaz. Bu nedenle başkanın yasama organına karşı sorumluluğu, parlamenter sistemde olduğu gibi işlemez. 2007'deki değişikliklerle, Cumhurbaşkanı yani Başkan, halk tarafından seçilmeye başlamıştır. Ancak hala çift başlı bir yürütme organı vardı. Son değişikliklerle, başkan yardımcıları, bakanlar kurulunun yerine geçmiştir ve başkanlık sistemi daha da güçlenmiştir (Erdoğan, 2019: 16).

Yürütme organı içinde, tek yetkili kişi başkandır. Başkan, karar alma sürecine danışmanlar atayabilir. Bakanlar, yasama organı üyeleri olmayıp, yasama organına karşı sorumlu değildirler. Yani, başkanın yasama organına karşı sorumluluğu, bakanlar için de geçerli değildir. Yürütme organı içinde tek yetkili olan başkan, bakanların kararlarına uyma zorunluluğu taşımadığı için, bakanlar başkanın yerine karar alamazlar.

Başkan, bir konuyu görüşmek istediğinde bakanları toplantıya çağırabilir ve onların görüşlerini alabilir. Ancak bakanlar, başkanın kararına uyma zorunluluğu olmadan kendi kararlarını alabilirler. Ülkemizde çoğunluk sağlanamadığında veya güven oyu alınamadığında, Cumhurbaşkanı meclis başkanına seçimleri yenilemek için danışabilirdi. Ancak bu danışma sonucunda, kararı alma yetkisi Cumhurbaşkanı'na aitti. Bakanların görev süreleri başkan tarafından belirlenir ve başkanın görev süresi sona erdiğinde bakanlar da görevlerini kaybederler. Başkanlık sisteminde, parlamenter sistemde olduğu gibi kişinin hem milletvekili hem de bakan olması mümkün değildir. Bu durum, sert güçler ayrılığının doğal bir sonucudur. Ancak, bakanlar yerine Başkan Yardımcılarına geçmeden önce, Başkan'ın Anayasa tarafından tanımlandığı ve görevlerinin belirlendiği konulara odaklanmak faydalı olacaktır (Erdoğan, 2019: 14).

ABD Anayasası'nın ikinci maddesi, yürütme yetkisini tanımlar. Bu maddeye göre, yürütme yetkisi, tek başına ABD Başkanı tarafından kullanılır. Başkan, Başkan Yardımcısı ile birlikte bu yetkiyi icra eder. Anayasada adı açıkça geçmese de, Başkan tarafından atanan sekreterlerin oluşturduğu kabine, yürütme organının bir parçası olarak kabul edilir.

3.1.2.1. Başkan

Başkan, devletin en üst yöneticisidir ve genellikle halk tarafından doğrudan veya dolaylı olarak seçilir. Başkan, devletin icra yetkisini temsil eder ve yasama organıyla birlikte yasaları uygulama sorumluluğunu taşır. Ayrıca, başkanın dış politika, savunma ve güvenlik gibi alanlarda geniş yetkileri bulunur (Howell, 2003).

Başkan, ABD Başkanlık Sistemi'nde en üst düzeydeki yürütme makamını temsil eder. Başkan, devletin başı olarak iç ve dış politikaları belirleme, federal yasaları uygulama, ülkenin savunmasını sağlama gibi geniş yetkilere sahiptir. Ayrıca, başkan uluslararası ilişkilerde temsil görevini üstlenir ve diğer devletlerle anlaşmalar yapabilir.

Başkan, dört yıllık bir süre için halk tarafından seçilir. ABD'de başkanlık seçimleri, karma bir sistem olan Seçiciler Kurulu aracılığıyla gerçekleştirilir. Her eyalet, belirli sayıda seçiciyi (oyu) belirler ve seçimler sonucunda Seçiciler Kurulu'na en çok oyu alan aday başkan seçilir. Bu süreç, hem eyaletlerin hem de halkın temsilini dikkate alır.

Anayasa'nın ikinci maddesine göre, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'na yürütme yetkisi verilmiştir (Anayasa: md. 2, bl. 1). Başkan, tek başına bir yetki sahibidir ve sistemde hem devletin hem de hükümetin başıdır.

Başkanlık makamı, Amerika Birleşik Devletleri'nin tek ve birleşik bir ulus olarak tanımlanmasını simgeleyen bir temel taşıdır. Bu sistem, ulusal birliğin hızlı bir şekilde inşa edilmesi gerekliliğini dikkate alarak oluşturulmuştur (Çam, 1993: 98).

Amerika Birleşik Devletleri'nde, elli federal eyaletin tek bir çatı altında birleştiği bir bütünü temsil eden en üst makam, Başkanlık makamıdır. Başkanın seçim yöntemi, seçilme koşulları, yetkileri ve sorumlulukları, bu birliğe özgü olarak tamamen kendine hasdır.

Başkanın görev süresi dört yıldır ve Anayasa'nın yirmi ikinci değişikliğine kadar sınırsız yeniden seçilme hakkına sahiptir. Başkan olabilmek için doğuştan Amerikan vatandaşı olmak gereklidir. Ayrıca, doğuştan vatandaş olmak tek başına yeterli değildir. Doğuştan Amerikan vatandaşı olan bir kişi, aynı zamanda en az 14 yıl boyunca Amerika'da ikamet etmiş olmalıdır. Ayrıca, Başkan adayı olabilmek için en az 35 yaşında olmalıdır (Gürbüz, 1980: 91-92).

Başkan, doğrudan halk tarafından seçilmez; bunun yerine, seçim kurulu üyelerini seçen ikinci seçmenler aracılığıyla dolaylı olarak seçilir. Bu, karmaşık bir seçim sürecini içerir ve bazı eleştirilere neden olur. Amerikan seçim sistemi, diğer merkezi yönetimli

lkelerle karşılaştırıldığında karmaşık, açıkça tanımlanmamış ve suistimal edilebilecek noktaları olan bir sistem olarak görülür (zhan: 2012).

Başkanın dört yıllık görev süresinin sona ermesi veya diğerk belirli nedenlerle görevden alınması, başkanlık görevini sonlandırır. Bu durumlarda, Başkan Yardımcısı Başkanlık koltuğunu devralır (Aldıkaçtı, 1960: 173).

Başkan, hastalık gibi durumlarda geçici olarak görevi Başkan Yardımcısı'na bırakabilir. Bu, Başkan'ın Temsilciler Meclisi ve Senato protempore başkanına mektup göndererek veya bakanlar kurulu çoğunluğunun onayı ile gerçekleşir. Ancak Başkan, bu yetkiyi kullanmayı reddederse, Başkan Yardımcısı Başkanlık görevini geçici olarak üstlenebilir (Gözler, 2001: 19). Ancak Başkan, bu tür bir duruma itiraz edebilir.

3.1.2.2. Başkan yardımcısı

Başkan yardımcısı, başkanın hemen altında yer alır ve başkanın görevlerini yerine getirme yetkisine sahiptir. Başkan yardımcısı, başkanın bulunmadığı durumlarda geçici olarak başkanlık görevini üstlenebilir.

Başkan, devletin başı ve hükümetin başıdır. Ülkenin en üst düzey kararlarını alır, yasaları uygular ve devletin iç ve dış ilişkilerini yönetir. Başkan yardımcısı ise başkanın yardımcısı olarak görev yapar ve başkanın yokluğunda onun yerine geçer. Ayrıca, başkanın kabinesi de yürütme organının bir parçasıdır. Kabine yeleri, başkan tarafından atanır ve farklı bakanlıkları temsil ederler (Howell, 2003).

Başkan yardımcısı başkanın destekçisi ve vekilidir, başkanın görevlerini yerine getirmek üzere yetkilendirilmiştir. Kabine yeleri ise başkan tarafından atanarak farklı bakanlıkları temsil eder ve başkana danışmanlık yapar (Neustadt, 1991).

Başkan Yardımcısı, başkanın yardımcısı ve halefidir. Başkanın görevlerini yerine getirmek üzere yetkilendirilmiştir ve başkanın yokluğunda veya isteğı doğrultusunda yetkilerini kullanabilir. Ayrıca, başkan yardımcısı başkana danışmanlık yapar ve özel görevler üstlenebilir. Başkan yardımcısı, başkanlık görevine hazır olmalı ve başkanın politikalarını desteklemelidir.

Başkan Yardımcısı'nın seçimi, Başkan seçimiyle aynı süreci takip eder (Gözler, 2001: 19). Başkanı seçen seçim kurulu aynı zamanda Başkan Yardımcısı'nı da seçer. 1804 yılına kadar seçmenler sadece Başkan için oy kullanıyordu. Başkanlık seçiminde en fazla oyu alan ikinci aday, Başkan Yardımcısı olma hakkı kazanıyordu. Başkan Yardımcısı'nın

görev ve sorumlulukları, duruma bağlı olarak değişebilir. Özellikle, Senato'da nadiren olsa da, oyların eşit olduğu durumlarda Başkan Yardımcısı'nın oy kullanma yetkisi belirleyicidir. Ayrıca, Başkan Yardımcısı Milli Güvenlik Konseyi'nin bir üyesidir ve Kabine toplantılarına katılır (Gözler, 2001: 19).

Başkan Yardımcısı'nın rolü hafifletilmiş gibi görünse de (Kuzu, 2012: 28), bu her zaman böyle değildir. Yardımcının etkinliği, Başkan'ın kişisel özellikleri ile yakından ilişkilidir ve görevleri bu nedenle değişkenlik gösterebilir. Başkan Yardımcısı'nın görevleri, mevcut Başkan'a göre değişebilir. Özetle, Başkan Yardımcısı'nın etkinliği ve rolü, Başkan'ın özelliklerine ve tercihlerine bağlıdır.

Başkan Yardımcılığı makamı hakkında bazı geleneksel sorunlardan da bahsedilmektedir. Bu makamın hala belirsiz ve çelişkili olduğu vurgulanır ve bazı düşünürler tarafından Amerika'nın açık bir anayasal hatası olarak nitelendirilir. Ancak bu tartışmanın haklılık payının değişkenlik gösterdiği unutulmamalıdır ve bu konudaki tartışmaların gereksiz olduğu söylenebilir.

3.1.2.3. Kabine

Kabine, başkanın danışmanlarından oluşan bir gruptur. Kabine üyeleri, başkan tarafından atanır ve federal hükümetin farklı departmanlarını yönetir. Kabine toplantıları, başkanın politika oluşturma ve karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynar (Moe, 1985).

Ayrıca, başkanın kabinesi de yürütme organının bir parçasıdır. Kabine üyeleri, başkan tarafından atanır ve farklı bakanlıkları temsil ederler (Howell, 2003).

Kabine, başkanın atanmış üyelerinden oluşan bir grup bakan ve ajandanın toplandığı birimdir. Kabine üyeleri, farklı bakanlıkları temsil eder ve başkana danışmanlık yapar. Her bakanlık, belirli bir politika alanında uzmanlaşmıştır ve başkanın politikalarını uygulamaktan sorumludur. Kabine toplantıları, başkanın politika ve karar alma süreçlerine yön verir.

Amerikan hükümet sisteminde, parlamenter sistemdeki gibi bakanlar ve Bakanlar Kurulu bulunmaz. Bunun yerine, her biri belirli bir alana odaklanmış olan Departmanlar ve bu Departmanlardan sorumlu Sekreterler bulunur. Parlamenter sistemdeki Bakanlar Kurulu'na benzer bir yapı, Amerikan sisteminde Kabine adı altında bulunsa da aralarındaki fark, yapılanmanın niteliğindedir. Parlamenter sistemde, Bakanlar Kurulu net bir yapıya sahipken ve oybirliği esasına dayalıdır, Amerikan sisteminde bu tür kesin çizgilerle

belirlenmiş bir yapı yoktur. Kabine'nin oluşumu ve kararları, oybirliği gerektirmez ve bağlayıcı değildir. Kısacası, bu iki sistem arasında belirgin farklar vardır.

Amerikan Anayasası'nda Kabine ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Kabine 'ye Anayasal bir dayanak aranırsa, Anayasa'nın 2. maddesi, Başkan'ın Senato'nun onayı ile Sekreterleri atama yetkisini içermektedir. Ayrıca, Anayasa Departman kelimesini de içerir. Kabine, Başkan, Başkan Yardımcıları ve Sekreterlerin bir araya geldiği toplantılara verilen isimdir. Bununla birlikte, Kabine'nin doğrudan anayasal bir dayanağının olmadığı genel olarak kabul edilmektedir.

Birleşik Devletler Kabinesi, Federal Hükümet'in yürütme erkinde görev yapan üst düzey yetkililerden oluşur. Kabine üyeleri yani Sekreterler, Başkan tarafından atanır ve bu atamalar Senato tarafından onaylanabilir veya reddedilebilir. Kabine, yeni politikalar oluşturan bir organ değil, Başkanın politika görüşlerine dayanarak belirli görevleri yerine getirme amacını taşır.

Başkan Yardımcılarının konumu gibi, Kabine'nin konumu da Başkanın kişiliği ve yaklaşımına büyük ölçüde bağlıdır. Kabine'nin Başkan tarafından nasıl kullanıldığı ve Başkan için ne kadar değerli olduğu, Başkanın kişisel özelliklerine, ihtiyaçlarına ve ulusal koşullara bağlı olarak değişebilir. Başkanların Kabine toplantılarının sıklığı da bu etkileyebilir. Örneğin, Jimmy Carter ilk yılında otuz altı, ikinci yılında yirmi üç, üçüncü yılında dokuz ve son yılında altı Kabine toplantısı yapmıştır. Bu, Kabine toplantılarının giderek daha az zorunlu hale geldiğini göstermektedir. Bununla birlikte, Bill Clinton'ın Kabine toplantılarını daha istikrarlı hale getirdiği ve daha düzenli olarak gerçekleştirdiği bilinmektedir.

3.1.3. Yargı organı

Başkanlık sisteminde yargı organı, federal mahkemelerden oluşur. Temel olarak üç seviyeden oluşan bu mahkemeler hiyerarşisi, en üst düzeyde Federal Yüksek Mahkeme, orta düzeyde Federal Temyiz Mahkemesi ve yerel düzeyde Federal Bölge Mahkemeleri'ni içerir. Yargı organı, yasaların yorumlanması ve uygulanmasıyla ilgili yetkilere sahiptir.

Başkanlık sisteminde yargı organı, federal mahkemelerden oluşur. Federal Mahkemeler Federal Yüksek Mahkeme, Federal Temyiz Mahkemesi ve Federal Bölge Mahkemeleri olarak üç seviyede örgütlenmiştir:

1787 Anayasası ile kurulan Amerika Birleşik Devletleri Federal Yüksek Mahkemesi, ülkenin yargı sistemi içindeki en üst düzey mahkeme olarak öne çıkar. Anayasa hazırlayıcıları, sadece en üst düzey mahkemeyi kurmakla kalmamış, aynı zamanda bir yargı örgütünün varlığını kabul etmişlerdir. Anayasal dayanakla kurulan bu yargı örgütü, iki temel kola ayrılmıştır. Yargının nasıl örgütlendiği açısından örnek vermek gerekirse, yargı ayrılığını benimseyen ülkelerde, yani idari ve adli yargıyı ayıran ülkelerde, her yargı alanı kendi görev alanının dışındaki itirazlara müdahale etmez.

Ancak yargı birliğini savunan ülkelerde, yani idari ve adli yargıyı ayırmayan ülkelerde, itirazlar sadece yüksek mahkemeye yönlendirilir. Bu sistemde, tek bir yargı kolunun içinde farklı mahkemelerin farklı adlar altında bulunması, yargı birliğini ortadan kaldırmaz. Bununla birlikte, yargı birliği eksikliğinin yanı sıra federal devletlerin kendi yüksek mahkemeleri ve temyiz mahkemeleri gibi ek yargı organları da bulunmaktadır.

3.1.3.1. Federal yüksek mahkeme

Federal Yüksek Mahkeme, en üst düzey federal mahkemedir ve anayasa ve federal yasaların yorumlanmasında son karar merciidir. Mahkemede dokuz üye yer alır ve bu üyeler ömür boyu görev yapar (Cheibub, Przeworski, &Saiegh, 2010).

Federal Yüksek Mahkeme, ABD Başkanlık Sistemi'ndeki en üst düzey yargı organıdır. Mahkeme, federal yasaların anayasaya uygunluğunu denetler ve anayasal anlamda önemli kararlar verir. Mahkeme, dokuz yargıçtan oluşur ve bu yargıçlar ömür boyu atanır. Federal Yüksek Mahkeme'nin kararları, ülke genelinde hukuki öneme sahiptir ve diğer mahkemeler için emsal teşkil eder (Ginsburg, 2013).

Federal Yüksek Mahkeme, ABD Başkanlık Sistemi'nde yargı organının en üst düzeydeki kurumudur. Mahkeme, anayasal sorunları ele alır, federal yasaların ve eyalet yasalarının anayasaya uygunluğunu denetler. Yüksek Mahkeme, kararlarıyla anayasal yorumlamalar yapar ve ülkedeki diğer mahkemeler için emsal niteliği taşır (Tushnet, 2005).

Amerika Birleşik Devletleri'nde, federal yargı sisteminin en üstünde yer alan ve dokuz yargıçtan oluşan Federal Yüksek Mahkeme bulunmaktadır. Bu mahkeme, anayasa tarafından ismen tanımlanan tek mahkemedir. Yüksek Mahkeme'deki dokuz yargıçtan biri mahkeme başkanıdır, geri kalan sekiz yargıç ise mahkeme üyeleridir. Yüksek Mahkeme yargıçları, Başkan tarafından aday gösterilir ve atama süreci Senato tarafından onaylanır.

Yüksek Mahkeme yargıçlarının görev süresi belirli bir süre ile sınırlı değildir, iyi davranışları devam ettiği sürece görevlerini sürdürebilirler.

Yüksek Mahkeme, hem yargılama hem de temyiz yetkilerine sahip bir mahkemedir ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Yargıtay gibi işlev görmektedir. Mahkemenin yargılama yetkisi, anayasa tarafından belirlenmiş olup, büyükelçileri, bakanları ve konsolosları ilgilendiren davalar ile herhangi bir eyaletin taraf olduğu davalarda asıl yargılama yetkisi Yüksek Mahkeme'ye aittir. Ayrıca, Yüksek Mahkeme, federal ve eyalet mahkemelerinde ele alınan davaların son temyiz mercii olarak görev yapar ve hukuk ve ceza uyuşmazlıklarında son kanun yolu merci olarak kabul edilir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi için özel bir Anayasa Mahkemesi bulunmamaktadır. Bu nedenle, Yüksek Mahkeme, kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemek suretiyle Anayasa Mahkemesi gibi bir rol üstlenmektedir. Yüksek Mahkeme'nin bu rolü, tarih boyunca çeşitli davalarda kanıtlanmıştır. Örneğin, 1803 tarihli Marbury v. Madison davasında, Yüksek Mahkeme, davanın temelini oluşturan kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyerek, anayasaya aykırı olanların uygulanmamasına karar vermiştir.

Yüksek Mahkeme, kendi bürokratik yapısına sahiptir ve mahkemeye yardımcı olan çeşitli unvanlara sahip memurları içerir. Başyargıç danışmanı, kâtip, kütüphane memuru, şef, raportör, müşavir, küratör, bilgi teknolojileri direktörü ve halkla ilişkiler sorumlusu gibi unvanlar, mahkemenin işleyişine katkıda bulunan bu memurlar arasında yer alır. Baş yargıç danışmanı (müsteşar) baş yargıç tarafından atanırken, kâtip ve raportör gibi pozisyonlar mahkeme tarafından atanır.

3.1.3.2. Federal temyiz mahkemesi

Federal Temyiz Mahkemesi, Federal Yüksek Mahkeme'nin altında yer alır ve federal bölge mahkemelerinin kararlarının temyiz edilebileceği bir kurumdur. Bu mahkeme, federal yasaların uygun şekilde yorumlanmasını sağlar.

Federal Temyiz Mahkemesi federal bölge mahkemelerinin kararlarını temyiz etme yetkisine sahiptir. Federal Bölge Mahkemeleri ise federal yasaların uygulandığı ve ceza davalarının görüldüğü mahkemelerdir (Linz & Valenzuela, 1994).

Federal Temyiz Mahkemeleri, federal yargı sisteminde orta düzeyde yer alan yargı organlarıdır. ABD'de çeşitli federal temyiz mahkemeleri bulunur ve bunlar, Yüksek

Mahkeme'den daha alt düzeyde kararlar verir. Bu mahkemeler, bölgesel olarak yetki alanlarına sahiptir ve federal yasaların ve yönetmeliklerin uygulanmasını denetler (Baum, 2006).

Amerika Birleşik Devletleri, federal yargı sistemi içinde bölge mahkemelerinin kararlarına yapılan temyiz başvurularını yönetmek için on iki bölgeye ayrılmıştır. Bu on iki bölgede her birinde bir temyiz mahkemesi bulunmaktadır. Bu mahkemeler, federal bölge mahkemeleri ile Yüksek Mahkeme arasında bir ara mahkeme görevi üstlenmektedirler. Bu on iki bölge, Amerika'nın eyaletleri yargısal açıdan dağıtılmış durumdadır. Sadece Columbia Bölgesi Temyiz Mahkemesi, Columbia Eyaleti'ni kapsarken, diğer on bir Temyiz Mahkemesi'nin her biri üç veya daha fazla eyalette yetki sahibidir.

Bu on iki Federal Temyiz Mahkemesi dışında, Washington'da ulusal yargı yetkisine sahip bir Temyiz Mahkemesi daha bulunmaktadır. Bu mahkeme, diğer on iki Temyiz Mahkemesi gibi sadece yargı bölgesi içindeki bölge mahkemelerinden gelen davalara değil, aynı zamanda eyaletlerdeki uluslararası ticaret mahkemeleri ve federal dava mahkemelerinden gelen davalara da bakma sorumluluğuna sahiptir.

Federal Temyiz Mahkemeleri, Federal Bölge Mahkemeleri'nden farklı olarak tek hâkimli değildirler. Yani bazı Temyiz Mahkemeleri altı yargıçla görev yaparlar. Bu mahkemelerin başkanlık ettiği bir baş yargıçları bulunur.

Federal Temyiz Mahkemeleri, davaları üç yargıçla inceleyerek başlar ve herhangi bir temyiz başvurusunu reddetme veya geri çevirme yetkileri yoktur. Bölge Mahkemeleri'nde davayı kaybeden bir kişi, yargıcın kanunları doğru uygulayıp uygulamadığını sorgulama hakkına sahiptir. Ayrıca, Federal Temyiz Mahkemeleri'ne idari kurulların kararları gibi idari büroların kararları hakkında da temyiz başvuruları yapılabilir.

3.1.3.3. Federal bölge mahkemesi

Federal Bölge Mahkemeleri, federal yasaların uygulandığı mahkemelerdir ve bir ülke genelinde farklı bölgelerde bulunur. Bu mahkemeler, federal yasaları yargılamak, sivil davaları çözmek ve ceza davalarını görme yetkisine sahiptir (MainwaringandShugart, 1997).

Federal Bölge Mahkemeleri, ABD federal yargı sisteminin temel bileşenleridir. Ülke genelinde çeşitli federal bölge mahkemeleri bulunur ve eyaletlerin belirli bölgelerini kapsar. Bu mahkemeler, federal yasaların ve anayasal hakların uygulanmasından

sorumludur. Genellikle, federal davalar bu mahkemelerde ilk olarak görülür ve kararları temyiz mahkemeleri tarafından değerlendirilebilir (Fallon et al., 2015).

Federal Bölge Mahkemeleri, federal yargı sisteminin temel yapı taşlarındandır. ABD'nin çeşitli bölgelerinde bulunan bu mahkemeler, federal yasaların uygulanmasından sorumludur. Federal Bölge Mahkemeleri, federal davaların ilk olarak görüldüğü yerlerdir ve federal yasaların yerine getirilmesini sağlar (Baum, 2014).

Birleşik Devletler Kanunu, Federal Bölge Mahkemeleri'nin sayısını, eyaletler arasındaki dağılımını ve bu mahkemelerde görev yapacak yargıç sayısını açıkça belirtmektedir (Akgül, 2008: 120). Amerika Birleşik Devletleri'nde 50 eyalette toplamda 94 Federal Bölge Mahkemesi bulunmaktadır. Bu, Amerikan topraklarının federal yargı ağı bakımından 94 bölgeye bölündüğü ve her bölgede bir federal mahkeme bulunduğu anlamına gelir. Bu Federal Bölge Mahkemeleri'nde toplamda 661 yargıç görev yapmaktadır.

Federal Bölge Mahkemeleri, genel olarak davalara ilk derece mahkemesi olarak bakmakla görevlidir ve kararları temyiz edilebilir (Balo, 2012: 984). Özel mahkemelerde görülen birkaç dışında bütün davalara Federal Bölge Mahkemeleri'nde bakılmaktadır. Bu mahkemeler, federal ceza davaları, hukuk davaları ve idari davalar da dahil olmak üzere kendi yetki alanlarındaki davalara odaklanmıştır.

3.2. ABD Başkanlık Sistemi

ABD Başkanlık Sistemi, güçlerin dengeli bir şekilde dağıtılmasını ve bir organın aşırı güç kazanmasını engellemeyi hedefler. Bu denge mekanizması, yasama organının yürütme organını denetlemesi, yürütme organının yasama organını etkilemesi ve yargı organının hem yasama organını hem de yürütme organını denetlemesi yoluyla sağlanır. Bu denge, demokratik süreçlerin işleyişini güçlendirir ve kötüye kullanımı engeller.

ABD Başkanlık Sistemi'nin analizi, kuvvetler ayrılığı, denge mekanizması ve devlet yapısı gibi temel unsurların incelenmesini gerektirir. (Lijhpart, 2012).

3.2.1. Kuvvetler ayrılığı

ABD Başkanlık Sistemi, kuvvetler ayrılığı ilkesine dayalı olarak kurulmuştur. Bu ilke, yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirinden bağımsız olmasını ve bir organın

diğerlerine müdahale etmesini engellemeyi amaçlar. Yasama organı yasaları yapar, yürütme organı yasaları uygular ve yargı organı yasaları yorumlar.

ABD Başkanlık Sistemi, Montesquieu'nün kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanır. Bu ilke, yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirinden bağımsız olduğunu ve bir organın diğerlerini denetlemesini engellediğini öngörür. Bu denge, demokratik yönetimi güçlendirir ve yetki kötüye kullanımını engeller.

Kuvvetler ayrılığı ilkesi, başkanlık sistemlerinin temel bir özelliğidir ve Montesquieu'nün 'The Spirit of the Laws' adlı eserinde açıkça ortaya konulmuştur (Montesquieu, 2015). Ayrıca, 'The Federalist Papers'da Madison, Hamilton ve Jay, kuvvetler ayrılığı ilkesinin demokratik yönetimin temel taşlarından biri olduğunu vurgulamaktadır (Madison, Hamilton and Jay, 2003).

Kuvvetler ayrılığı ilkesi, Montesquieu'nün de vurguladığı gibi yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirinden bağımsız olmasını sağlar. Bu bağımsızlık, yetkilerin kötüye kullanılmasını önler ve demokratik sürecin işleyişini güvence altına alır (Lijhpart, 2012).

ABD Başkanlık Sistemi, kuvvetler ayrılığı prensibine dayanır. Bu prensip, Montesquieu'nün 'The Spirit of the Laws' adlı eserinde vurgulanan ve yasama, yürütme ve yargı organlarının bağımsızlığını ve dengeyi korumayı amaçlayan bir ilkedir (Moe, 1985).

ABD Başkanlık Sistemi, kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanır. Bu ilke, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin ayrı organlar tarafından kullanılmasını sağlar. Yasama gücü, Temsilciler Meclisi ve Senato'dan oluşan Kongre tarafından kullanılır. Yürütme gücü, başkan ve kabine üyeleri tarafından icra edilir. Yargı gücü ise Federal Yüksek Mahkeme ve diğer federal mahkemeler tarafından kullanılır. Kuvvetler ayrılığı, güçlerin dengeli ve denetlenebilir bir şekilde kullanılmasını hedefler (Madison, 1788).

3.2.2. Denge mekanizması

ABD Başkanlık Sistemi, güçlerin dengeli bir şekilde dağıtılmasını ve bir organın aşırı güç kazanmasını engellemeyi hedefler. Bu denge mekanizması, yasama organının yürütme organını denetlemesi, yürütme organının yasama organını etkilemesi ve yargı organının hem yasama organını hem de yürütme organını denetlemesi yoluyla sağlanır. Bu denge, demokratik süreçlerin işleyişini güçlendirir ve kötüye kullanımı engeller. (Cox and McCubbins, 2005).

Denge mekanizması, ABD Başkanlık Sistemi'nin etkin işleyişinde önemli bir rol oynamaktadır. Fiorina ve Peterson, 'The New American Democracy' adlı kitaplarında, denge mekanizmalarının demokratik süreçleri güçlendirdiğini ve güçlerin kötüye kullanılmasını önlediğini belirtmektedir (Fiorina and Peterson, 2017). Ayrıca, Tsebelis'in 'Veto Players: How Political Institutions Work' adlı çalışması, denge mekanizmalarının politik kurumlar arasındaki etkileşimleri ve karar alma süreçlerini nasıl şekillendirdiğini analiz etmektedir (Tsebelis, 2002).

Denge mekanizması başkanlık sistemlerinin etkin bir şekilde çalışmasını sağlayan bir mekanizmadır. Farklı aktörler ve kurumlar arasındaki denge, karar alma süreçlerini etkiler ve güçlerin dağılımını dengelemeye çalışır. Veto Players teorisi, Tsebelis tarafından geliştirilen bir yaklaşım olup, karar alma süreçlerinde etkili olan oyuncuların ve engelleyici faktörlerin analizini yapar (Weingast and Moran, 1983).

Denge mekanizması, ABD Başkanlık Sistemi'nin işleyişinde hayati bir rol oynar. Farklı aktörler ve kurumlar arasındaki denge, yasama organının yasaları çıkarmasını, yürütme organının politikaları uygulamasını ve yargı organının adil kararlar vermesini sağlar. Bu denge, güçlerin kötüye kullanılmasını engeller ve demokratik denetimi güçlendirir.

ABD Başkanlık Sistemi, güçler arasında denge mekanizmaları sağlar. Bu denge, farklı organlar arasındaki etkileşim ve karşılıklı denetim yoluyla gerçekleşir. Örneğin, başkanın yasaları veto etme yetkisi, yasama organının denetleme mekanizmalarından biridir. Ayrıca, Kongre'nin başkanı azlederek veya yargı organının anayasaya aykırı kararları iptal ederek dengeyi sağlaması mümkündür. Bu denge mekanizmaları, her bir organın yetkilerini korumasını ve hükümetin gücünün kötüye kullanılmasını engellemeyi amaçlar (Hamilton, Madison and Jay, 1787).

3.2.3. Devlet yapılanması

ABD Başkanlık Sistemi, federal bir devlet yapısına sahiptir. Federalizm, merkezi hükümetin belirli yetkilere sahip olduğu ancak eyaletlerin de kendi yetkilerini koruduğu bir sistemdir. Bu yapılanma, eyaletlerin belli konularda kendi yasalarını yapma ve uygulama yetkisine sahip olmalarını sağlar. Bu da çeşitlilik ve yerel özerkliğin korunmasına olanak tanır (Jacobson, 2018).

ABD'deki federal devlet yapısı, merkezi hükümetin belirli yetkilere sahip olduğu ve eyaletlerin kendi yetkilerini koruduğu bir sistemdir. McCubbins, Noll ve Weingast'ın 'Administrative Procedures as Instruments of Political Control' adlı makalesi, bürokrasinin politik kontrol aracı olarak nasıl işlediğini ve devlet yapısının işleyişindeki rolünü inceler (McCubbins, Noll and Weingast, 1987). Peterson'ın 'The Politics of Policymaking in the Federal Bureaucracy' adlı çalışması ise federal bürokrasinin politika yapma süreçlerindeki etkisini incelemekte ve devlet yapısının politika uygulamadaki rolünü ele almaktadır (Peterson, 1995).

ABD, federal bir devlet yapısına sahiptir, yani merkezi hükümet ve eyaletler arasında yetki ve görevlerin paylaşımı söz konusudur. Eyaletler, belirli konularda bağımsız yetkilere sahipken, merkezi hükümet de federal düzeyde ulusal politikaları yönetir. Bu yapı, merkezi otoritenin güçlenmesi ve yerel özerkliğin korunması arasında bir denge sağlar (Elazar, 1966).

4. TÜRK TİPİ BAŞKANLIK SİSTEMİ (CHS) ve ABD BAŞKANLIK SİSTEMİ KARŞILAŞTIRMASI

Bu bölümde ilk olarak, Türk siyasi hayatında başkanlık sistemi tartışmalarının tarihsel arka planını incelemek amacıyla 1980-1983 arası rejim dönemi, 1983-1993 Turgut Özal dönemi, 1983-2000 Süleyman Demirel dönemi ve 2000-2018 AKP hükümeti dönemi ele alınacaktır. Ardından, başkanlık sisteminin desteklenmesindeki gerekçeler ve eleştirilmesindeki gerekçeler ayrı ayrı incelenecektir. Daha sonra, Türkiye’de uygulanan Türk tipi başkanlık sistemi (CHS) detaylı bir şekilde analiz edilecek ve işleyişi hakkında bilgi verilecektir. Son olarak, Türk tipi başkanlık sistemi ile ABD başkanlık sistemi karşılaştırılarak benzerlikler ve farklılıklar belirlenecektir.

4.1. Türk Siyasi Hayatında Başkanlık Sistemi Tartışmaları

Başkanlık sistemi, Türk siyasi hayatında uzun yıllardır tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar, farklı dönemlerdeki siyasi liderlerin ve akademisyenlerin farklı görüşlerini yansıtmaktadır. Başkanlık sistemi tartışmalarını anlamak için, çeşitli dönemlere ve liderlere odaklanmak önemlidir.

Türk siyasi hayatında başkanlık sistemi tartışmaları, farklı dönemlerdeki siyasi liderlerin ve akademisyenlerin görüşlerini yansıtmaktadır (Yılmaz,2015).Özellikle 1980’lerdeki rejim dönemi ve sonraki süreçler, başkanlık sistemi üzerine yoğun tartışmalara sahne olmuştur (Kaya, 2008).

Türk siyasal hayatında başta başkanlık sistemi olmak üzere uzun bir süre hükümet sistemi tartışmaları yaşanmıştır. Türkiye’de siyasi yapının birçok iç dinamikten etkilenmesi sebebiyle sistemin işleyişine yönelik eleştiriler ve yeni görüşler ileri sürmüşlerdir. Türk siyasal hayatında istikrarı sağlama gayesine sahip olarak başkanlık sistemi ile ilgili görüş belirten üç önemli siyasi lider göze çarpmaktadır. Söz konusu hükümet sistemi değişikliği ve başkanlık sistemi hakkında görüş belirten liderler ise Turgut Özal, Süleyman Demirel ve Recep Tayyip Erdoğan’dır. Bu çerçevede Türkiye’de ki siyasi yapının işleyişinin etkin olmaması sonucuna varılarak yapılan hükümet sistemi tartışmaları yaklaşık olarak 1980’li yılların başında başlamıştır. Sistem değişikliğini siyasi bir vasfı ile ortaya koyan ilk kişi Turgut Özal (Turan, 2013: 525) olup, Özal sonrası dönemde 1990’ların ikinci yarısında hükümet sistemi değişikliğini vurgulayan siyasi parti lideri ise Süleyman Demirel’dir.

Ayrıca 2002 yılı itibariyle hükümete gelen AK Parti'nin siyasi lideri Recep Tayyip Erdoğan da hükümet sistemi değişikliği konusunda fikirlerini beyan etmiştir (Karakoç,2019:70).

Türkiye'deki başkanlık sistemi tartışmalarının kökenleri, 1982 Anayasası'nın hazırlık sürecine dayanmaktadır. 12 Eylül sonrasında başkanlık sistemi meselesi, Danışma Meclisi, İstanbul Hukuk Fakültesi Yönetim Kurulu, İstanbul Barosu ve bazı hukukçular tarafından ele alınmıştır (Fendoğlu, 2010: 22).

Örnek olarak, TBMM'de Danışma Meclisi Üyesi olan Süleyman Sırrı Kırçalı'nın, Cumhurbaşkanı ve yardımcısının halk tarafından doğrudan seçilmesini savunduğu önerisi bu tartışmaların bir örneğidir. Kırçalı, bu konuda, sistemin Türklerin tarihsel yönetim geleneğine daha uygun olduğunu, parlamenter sistemin ise Türk karakter ve tarihine uygun olmadığını ifade etmiştir. Ancak o dönemde bu fikir yeterince destek bulamamıştır (Beceren ve Kalagan, 2007: 175).

Turan (2013: 525)'ın belirttiği gibi Türkiye'de başkanlık sistemi tartışmaları ilk defa Turgut Özal döneminde dile getirilmişti. Nitekim Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığını kazandıktan önce ve sonraki dönemlerde Başkanlık Sistemi ile ilgili çeşitli görüşleri yer almaktadır. Dönemin Başbakanı olan Turgut Özal 1987'deki bir röportajında şu ifadeleri kullanmıştır (Hürriyet Gazetesi, 23 Nisan 1987: 13'den akt; Onar, 2005: 84-85):

“Ben Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesini daha demokratik buluyorum. Çünkü Cumhurbaşkanı'nın baya yetkileri bulunuyor. Partiler aday gösterebilir yada dışarıdan aday gösterebilir, fakat meclis yerine Cumhurbaşkanı'nı halk seçmelidir. Cumhurbaşkanı da ona göre kendini güçlü görmelidir. Dikkat buyurun, bu başkanlık sistemi değil. Yani Amerika'daki başkanlık sistemiyle karıştırmayın. Cumhurbaşkanımıza yetkiler vermişiz... Ağırlık onda... Halk seçerse daha güçlü olur.”

Turgut Özal'ın 1987 yılındaki konuşmasından anladığımız kadarıyla, Cumhurbaşkanının sahip olduğu yetkilerin ancak halkın doğrudan seçim yoluyla verilmesiyle sağlanabileceğine inanmaktaydı. Ancak, Özal'ın bu fikri, başkanlık sistemini desteklediğinin kesin bir kanıtı olarak nitelendirilemez. Bununla birlikte, Özal'ın yakın arkadaşı olan siyasetçi ve bürokrat Hasan Celal Güzel'in 12 Mayıs 2012 tarihli şu açıklamaları, başkanlık sisteminin bir ön çalışması olarak değerlendirilebilir.(Güzel: 12 Mayıs 2012)

“Bizde karizmatik liderler hep başkanlık sistemini yeğlemişlerdir. Başkanlık sistemini en fazla isteyen karizmatik lider rahmetli Özal'dır. Esasen rahmetli Özal, 1982

Anayasası'ndan rahatsız idi. Beni, kısa, öz ve esnek bir Anayasa taslağı yapmam için görevlendirdi. Her üç sisteme atıfla 35'er maddelik Anayasa taslakları hazırlayarak şahıslarına verdim. Fakat 1989 Mahallî Seçimlerinden sonra ANAP hızla güç kaybetmeye başlamıştı.”

Turgut Özal'ın başkanlık sistemini desteklerken öne çıkardığı şey parlamentonun kontrol edilmesidir. Bunun da anayasa değişikliği ile mümkün olduğunu bilmekte, bununla beraber 1982 Anayasası'nda da gerekli değişiklikleri yapmayı hedeflemekteydi. Özal aslında şuan içinde bulunduğumuz mevcut sistemi hayal etmekte ve Cumhurbaşkanının tam yetkiye sahip olması gerektiği verdiği demeçlerden anlaşılmaktadır.

Türkiye'de başkanlık sisteminin tartışılmasını başlatan diğer önemli bir figür, geçmişte Cumhurbaşkanlığı görevinde bulunan Süleyman Demirel'dir. Demirel, devlet başkanının halk tarafından seçilerek göreve getirilmesini desteklemiş ve Meclisi düşürme yetkisinin hatırlatılmasıyla güçlü bir Cumhurbaşkanlığı modeline vurgu yapmıştır (Onar, 2005: 85) ve bu açıklamaları akabinde başkanlık sistemine olan ilgiyi artırmıştır (Ünal: 1996). Bu bağlamda Ekim 1999'da TBMM'nin yeni yasama yılının açılış konuşmasında dikkat çekici şu söylemlerde bulunmuştur (TBMMD, 1999: 28'den aktaran Onar, 2005: 85):

“Cumhurbaşkanı, iki turlu seçimle halk tarafından seçilmelidir; eğer ki, meclisiniz uygun görürse, iki defa seçilmelidir; fakat halk tarafından seçilmelidir. Eğer maksadınız demokrasiyi güçlendirmekse mutlaka halkın olurlarına ve yetkisine Cumhurbaşkanlığı makamına devretmek gerekir.”

Demirel'in yanı sıra, yönetimde görev almayan ama başkanlık sistemi hakkında görüş bildiren bir diğer siyasi parti ise Liberal Demokrat Parti olmuştur. Ancak, Liberal Demokrat Parti'yi diğerlerinden farklı kılan husus, başkanlık sisteminin parti politikası olarak savunulmasıdır. Diğer bir deyişle, bireyin görüşü ihmal edilerek, başkanlık sisteminde parti görüşünün ön plana çıkarılmasıdır. Bu bağlamda, tam başkanlık sistemini parti programına dâhil eden tek siyasi parti Liberal Demokrat Parti olmuştur ve bu sistemi, yasama ile yürütmenin ayrık olması gerekliliğiyle birlikte “iki turlu dar bölge seçim sistemi” ile desteklemektedir. Parti, bu unsurları başkanlık sisteminin temel taşı olarak görmektedir (Onar, 2005).

Başkanlık sistemi hakkında görüş bildiren bir diğer lider ise Recep Tayyip Erdoğan'dır. 2003 yılında başbakan olan Erdoğan sistem değişikliği konusunda benzer görüşlere sahiptir. Fakat 21 Nisan 2003 tarihinde Sabah gazetesinde Başbakan Recep

Tayyip Erdoğan'ın '*Siyasetteki arzum başkanlık sistemi, benim için en ideali Amerikan modeli*' sözleri yer almıştır (Sabah, alıntıl原因an Güllüce, 2014: 154). Bu durumda anlaşılmaktadır ki başbakan Erdoğan başkanlık sisteminden yanadır fakat istediği sistem ABD başkanlık sistemidir.

4.1.1. 1980-1983 arası rejim dönemi

Türk siyasal hayatında 1960 darbesi ve ardından 1971 muhtırasından sonra 1980'lere doğru yaklaşırken siyasal istikrar iyi bir yolda ilerlememektedir. Daha sonrasında bu durum 1980 darbesini beraberinde getirmiştir. Ayrıca ülkenin kaos ortamına sürüklenmesi, sağ sol tartışmalarının yaşanması, terör faaliyetlerinin çoğalması ve kamu otoritesinin tahrip edilmesine sebep olmalarından dolayı 1980 darbesine yol açan esas sorumlular siyasi partiler ve parti liderleri gösterilmiştir (Tosun ve Tosun, 1999: 31-32). 1980 yılına doğru sağ ve sol arasındaki çatışmaların büyümüş olması, ülke ekonomisinde ki kötüye gidişin devam etmesi ve bu durumlara tepki olarak işçi ve öğrenci eylemlerinin artması ile karşı karşıya kalınmıştır.

1980'lerin ilk yıllarındaki bu süreçte ise ülkenin hükümet biçimi olan parlamenter sisteme yönelik eleştiriler başlamıştır. Hükümet sisteminin değişikliği konusundaki tartışmalar siyaset sahnesine henüz ulaşmamış olsa da Türk siyasal hayatında sistem değişikliği üzerine yapılan ilk tartışma 1980 yılının Mart ayında Tercüman Gazetesinin düzenlediği Anayasa Seminerinde ve Yeni Forum Dergisinin önerdiği Anayasa Projesinde gerçekleşmiştir (Yazıcı, 2005: 125). Fakat söz konusu olan hükümet sistemi değişikliği tartışmaları bu dönemde çok büyümemiştir.

Ancak, 12 Eylül 1980 tarihinde sabah saatlerinde, ülkenin yönetimindeki ordu emir komuta zinciri Mili Güvenlik Konseyi tarafından ele alındı. Bu durumun bir sonucu olarak, kişisel özgürlükler kısıtlandı ve sıkıyönetim ilan edilerek yurt genelinde faaliyet göstermesi yasaklandı (Uzun, 2013: 256). Darbenin lideri, Milli Güvenlik Konseyi'nin başkanı olarak Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren'di. Konseyin diğer üyeleri ise Kara Kuvvetleri Komutanı Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Nejat Tümer ve Jandarma Kuvvetleri Komutanı Sedat Celasun'du..Ayrıca Milli Güvenlik Konseyince darbe ile ilgili yapılan bir numaralı bildiri 'ülkenin bütünlüğünü korumak, milli birliği ve beraberliği sağlamak muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin

işlemesine mani olan sebepleri ortadan kaldırmak' şeklinde açıklanmıştır (Gencan, 2017: 82-83), (Dursun, 2018: 271). Bu bildiriye karşı olarak darbeyi eleştiren kitleler; toplumu depolitize etmek, siyasi yaşamı bozmak ve siyasi yaşamı gayri katılımcıların emir ve buyrukların etrafında yeniden örgütlemek amacıyla darbenin yapıldığı kanaatinde oldukları dikkat çekmektedir (Tosun ve Tosun, 1999: 30).

Bu bağlamda, darbenin arka planına bakılacak olursa siyasal istikrarsızlık durumu dikkat çekmektedir. Çünkü Türk siyasal hayatında 1970 ve 1980 arasında 10 yılda 12 hükümet kurulmuştur ve koalisyon pazarlıklarının süreçleri zihinde yer edinmiştir (Kuzu, 2013: 30). Bu durumda karşılaşılan istikrarsızlık durumuna istinaden devlet ile vatandaşların sosyal bölünmeden ve ekonomik çöküşten korunması, anarşi ve şiddetten kurtulması için müdahale edildiği belirtilmiştir (Ahmad, 2014: 159).

Diğer taraftan 12 Eylül 1980 tarihinde darbesinin yapılmasıyla beraber siyaset sahnesinde yer alan bütün siyasi partiler kapatılmıştır. Ayrıca darbe ile birlikte CHP (Cumhuriyet Halk Partisi), AP(Adalet Partisi), MSP(Milli Selamet Partisi) ve MHP (Milliyetçi Hareket Partisi)'nin genel başkanları tutuklanmıştır. 1980 darbesi ile siyasi partiler ve liderlerinin suçlu bulunması sonucunda siyasi partilerin genel başkanları 10 yıl, il ve ilçe yöneticilerine ise 5 yıl kadar siyaset yasağı getirilmiştir (Ahmad, 2014: 162). Böyle yapılmasındaki amaç ise yeni ve temiz politikacıların sisteme kazandırılmasıdır. Bu bağlamda, CHP'nin genel başkanı Bülent Ecevit, AP'nin genel Başkanı Süleyman Demirel, MSP'nin genel başkanı Necmettin Erbakan ve MHP'nin genel başkanı Alparslan Türkeş bu karar ile 10 yıllık siyaset yasağı alan siyasi liderlerdir. Fakat söz konusu bu siyasi liderlerin siyaset yasağı 10 yıl sürmemiş ve 6 Eylül 1987 yılında yapılan halkoylaması ile yasakları kaldırılmıştır.

Öte yandan, 12 Eylül 1980 darbesi ile birlikte Milli Güvenlik Konseyi başkanı ve Genel Kurmay Başkanı olan Kenan Evren devlet başkanlığı koltuğuna oturmuştur. Ayrıca hükümeti kurma görevi ise Bülent Ulusu'ya verilmiştir. Böylelikle Türk siyasal hayatında 44. hükümet bir askeri yönetim hükümeti olmuş ve 21 Eylül 1980 ve 13 Aralık 1983 tarihleri arasında Bülent Ulusu başbakanlık görevini üstlenmiştir. Ayrıca geleceğin başbakanı ve cumhurbaşkanı olacak Turgut Özal bu dönemde Bülent Ulusu hükümetinde ekonomiden sorumlu bakan olarak yer almaktadır (Karakoç,2019:72).

1980 yılının başında, 12 Eylül darbesi öncesinde ekonomik sıkıntılar yaşayan Türkiye'ye destek olmak amacıyla azınlık hükümetiyle başbakanlık görevine getirilen Süleyman Demirel, Turgut Özal'a geniş yetkiler vererek ülke ekonomisinin başına getirdi.

Turgut Özal, bu yetkilerle 24 Ocak Kararları olarak bilinen bir istikrar programını oluşturdu. Özal'ın bu programıyla 1980'lerde Türkiye ekonomisine kazandırdığı değişiklikler ve uygulamalar, ülkenin serbest piyasa ekonomisine geçişinde önemli bir rol oynar. 24 Ocak Kararları'nın başlıca amaçları arasında enflasyonun kontrol altına alınması, dış ticaret dengesinin ihracat artışıyla sağlanması ve ekonomide serbest piyasa koşullarının oluşturulması yer alıyordu (Karaçor ve Alptekin, 2006: 309). Ayrıca, 12 Eylül 1980 askeri darbesi öncesinde Türkiye'nin ekonomik hayatı için 24 Ocak Kararları önemli bir dönüm noktası teşkil eder.

Bu bağlamda, 24 Ocak Kararlarının ana hatları bakılacak olursa dikkat çeken noktalar şu şekildedir (Erdoğan, 2008: 125-126),(Kirelli, 2015);

- İthal ikame yerine ihracat odaklı sanayileşme modeli ekonomi anlayışı benimsenmiştir.
- Aşırı değerlenen döviz kuru anlayışından kaçınılarak yerine gerçekçi kur politikasının benimsenmesi ve bunu sağlamak için radikal devalüasyondan kaçınılması esas edilmiştir. Üstelik bu dönemde %32,7 oranında devalüasyon yapılarak günlük kur ilanı uygulamasına gidilmiştir.
- Devletin ekonomideki payını küçülten önlemlerde alınmıştır ve KİT (Kamu İktisadi Teşebbüsleri) 'lerin karsız istihdam deposu olması durumundan kurtarmak hedef edilmiştir
- Kamu kesiminde üretilen malların çoğunda sübvansiyonlarının kaldırılması ya da azaltılmasının düşünüldüğü sonucunda gübre, enerji ve ulaştırma dışında sübvansiyonlar kaldırılmıştır.
- Devletin kontrolünde bulunan bazı üretim alanlarının özel sektöre, hem yerli hem yabancı sermayeye açılması hedeflenmiş, bu sayede dış ticaretin serbestleştirilmesi, yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edilmesi ve kar transferlerinin kolaylaştırılması amaçlanmıştır.
- Faiz hadlerini devlet tarafından değil, piyasadaki fon arz ve talebi tarafından belirlemesi, fiyat denetimlerinin mümkün mertebe kaldırılması ve fiyatların arz talebe göre piyasada belirlenmesinin sağlanması bir diğer gayesidir.

1980'lerdeki askeri darbenin ardından Türkiye'de yeni bir rejim dönemi başlamıştır. Bu dönemde, başkanlık sistemi tartışmaları da gündeme gelmiştir. Bazı siyasi liderler, başkanlık sisteminin istikrar ve etkin yönetim için gereklilik olduğunu

savunmuşlardır. Ancak, bu dönemdeki siyasi iklim, tartışmaların etkili bir şekilde yürütülmesine engel olmuştur (Özkan, 2006).

Ayrıca 1980 darbesi sonrası ekonomi politikası, 1980 öncesinde iktidarların popülist politikaları sebebiyle kontrol edilmez bir noktaya gelmiştir. Bu durum iş gücü piyasasının sermaye birikim modelinin önünü tıkamıştır. Buna ilaveten işgücünün otoriter düzenlemelerle disiplin altına alarak kontrol edilmesine gerek duyulacağını ortaya koyulmuştur (Tosun ve Tosun, 1999: 31). Söz konusu bu durum ise 24 Ocak 1980 kararlarının uygulanmasının önünü açmıştır.

Ancak, 12 Eylül 1980 darbesinin ardından 1982 yılında yeni bir anayasa oluşturuldu. Bu anayasa 7 Kasım 1982'de referanduma sunuldu ve %91.3'lük bir oy oranıyla kabul edildi. Bununla birlikte, 1982 Anayasası'nda hükümet biçimi ile ilgili herhangi bir açık ifade bulunmamaktadır. Bu nedenle, 1982 Anayasası'nın yarı başkanlık sistemi veya başkanlık parlamenter sistemi gibi bir yapıya sahip olduğu düşüncesi dile getirilmiştir (Duman, 2013: 641-642).

Öte yandan, 1980 darbesi sonrası hazırlanan anayasa ile birlikte demokrasiye karşı geri dönüş süreci başlamıştır. Türkiye'de seçim barajı sistemi ilk kez 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında 10 Haziran 1983 tarihli 2839 sayılı kanunla uygulanmıştır. Söz konusu kanun maddesi ise 'genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların %10'unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar' şeklinde bir ifade resmi gazetede yayımlanmıştır (2839 Milletvekili Seçimi Kanunu, 1983: 33). Bu bağlamda 6 Kasım 1983 tarihinde bir genel seçimin yapılması planlanmıştır. 1983 yılında yapılan bu seçime ise Turgut Özal başkanlığındaki ANAP, Necdet Calp başkanlığındaki HP (Halkçı Parti) ve askeri idarinin desteklediği Turgut Sunalp başkanlığındaki MDP (Milliyetçi Demokrasi Partisi) katılabiliştir (Zürcher, 2013: 406-407). Fakat darbeyi yapan güçler başta Özal'ın seçime katılmasını istememişlerdir. Buna karşılık ise yaklaşık 3 yıllık süreç içerisinde askeri yönetimin sisteme hâkim olması, demokrasi unsurunun varlığını kaybetmesi ve toplum tarafından bu duruma tepkilerin olabileceği düşüncesi ön plana çıkmıştır. Buna ilaveten ise ABD Dış İşleri Bakanı Alexander Haig'in Kenan Evren'den rica etmesi üzerine Turgut Özal'ın 1983 yılında yapılacak olan genel seçimlere katılmasına izin verilmiştir.

Bu bağlamda, 1980 ve 1983 dönemi ara rejimine siyasal istikrar çerçevesinde bakacak olursa başta politik alanının demokrasiden yoksun olduğu ve siyasal işleyişin askeri yönetimce yapıldığı göze çarpmaktadır. Ayrıca bu dönemde ekonomik büyüme

hızının göreceli artışı, bütçe açıklarının azalması ve enflasyon ile işsizlik oranının düşmesi dikkat çekmektedir (Tosun ve Tosun, 1999: 33). Söz konusu bu gelişmelerden anlaşılacağı üzere 1960 ve 1980 arası döneme göre ekonomik olarak bir toparlanmanın sağlandığı ifade edilebilmektedir. Fakat bu durumda ekonomik istikrar sağladığını söylemek pek mümkün değildir. Çünkü bu dönem bir ara rejim dönemidir. Ayrıca bu 75 dönemde toplumsal olarak vatandaşların bir takım hak ve özgürlüklerden mahrum kalması ve meşru bir yönetimin eksiliğinin bulunduğunu dikkat çekmektedir.

4.1.2. 1983-1993 Turgut Özal dönemi

Türk siyasal hayatında 1980 darbesi sonrası demokrasiye dönüş adına 1983 yılında genel seçim yapılmasına karar verilmiştir. Darbeyi yapan güçler 1983 seçimlerine Halkçı Parti ve Milliyetçi Demokrasi Partisinin katılmasını öngörmüşlerdir. Fakat bu seçime bir parti daha girmiştir. 1980 darbesi ile birlikte başbakanlık koltuğuna gelen Bülent Ulusu'nun hükümetinde ekonomi bakanı olarak yer alan Turgut Özal 1983 seçimlerine Anavatan Partisi adı altında seçimlere katılmıştır (Karakoç,2019:75).

1983-1993 yılları arasında Türkiye'de Turgut Özal'ın başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı dönemi yaşanmıştır. Turgut Özal'ın Türkiye Cumhuriyeti'nin 8. Cumhurbaşkanı olarak görev yaptığı dönemde, başkanlık sistemi tartışmaları yeniden canlanmıştır. Özal, başkanlık sisteminin Türkiye'ye daha güçlü bir liderlik ve hızlı karar alma süreçleri getireceğini savunmuştur. Özal'ın liderliği ve etkisi, başkanlık sistemi tartışmalarının ilerlemesinde belirleyici bir faktör olmuştur.

Özal, güçlü bir lider olarak başkanlık sistemi fikrini desteklemiş ve Türkiye'deki siyasi sistemin reforme edilmesi gerektiğini savunmuştur (Gürel, 2004). Özal'ın başkanlık sistemi konusundaki teklifleri, siyasi çevrelerde ve akademisyenler arasında farklı reaksiyonlar almıştır. Bazıları, başkanlık sisteminin Türkiye'nin siyasi istikrarını artıracığına ve ekonomik gelişmeyi teşvik edeceğine inanmıştır (Gürbüz,1998). Diğer yandan, başkanlık sisteminin güçlü bir lideri destekleyerek demokratik dengeyi zayıflatabileceği endişeleri dile getirilmiştir (Kocadağ, 2002)

Turgut Özal ve ANAP'ın siyasi duruşu asayiş, düzen ve ekonomik dönüşüm vurguları yapan bir görüntü vermektedir. Özal ve ANAP'ın siyasi vurguları şu iki nokta üzerine oturtulmuştur. Bunlar; 1980 öncesi toplumsal yapıda belirli bir karşılığı olan farklı siyasi eğilimleri temelinde barındırmak iken diğeri ise 1980 ve öncesinden radikal bir

kopuşu temsil eden bir siyasi parti imajı sergilemektir (Özen, 2011: 128). Söz konusu temelde yatan bu iki anlayış ANAP'ı başarıya götüren ilkeler olmuştur. Bu durumda Özal ve partisi topluma karşı genel olarak birleştirici tavır sergilemiş, geçmişe karşı kavga etmemiş, uygun ve yerinde tavırları ile çağ atlama düşüncesini esas edinmiştir. Bu çerçevede Özal'ın bu duruşu, Mustafa Kemal Atatürk'ün muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak gayesi ile örtüşmektedir ve yapıcı bir politikanın izlenmiş olmasından dolayı partisi de yerinde bir duruş sergilemiştir (Laçiner, 2011: 607). Öte yandan, ANAP lideri Turgut Özal'ın izlediği bir diğer çizgi ise Adnan Menderes'in siyasi duruşuna hakim olan bir vizyon üzerinedir. ANAP lideri Turgut Özal 'Benim iki gömleğim var, biri bayramlık diğeri idamlık' sözüyle kendisini Adnan Menderes ile özdeşleştirmiş ve bunu politik olarak vurgulamıştır (Çavuşoğlu, 2009: 271). Bu bağlamda, Özal ülkenin birleştirici hareket ve sembollere ihtiyacı olduğunu düşünmüş ve harekete geçmiştir. Özal bütünlüğü sağlamak adına partinin adına Anavatan Partisi koyulmuş ve logosuna 'arı' eklenmiştir. Burada ki amaç ise tamamen bütünlüğü ve çalışkanlığı sembolize etmektir. Özal'ın bu birleştirici ve bütünleştirici duruşu zamanla daha kapsamlı bir hal almıştır.

Bu birleştirici ve bütünleştirici anlayış içerisinde Özal ve partisi ANAP dört temel eğilimi benimsemiştir. Söz konusu bu eğilimler özünde uzlaşmaya dayalı, bölücü değil birleştirici özelliklere sahip olmasıyla dikkat çekmektedir. Benimsenen dört eğilim ise şunlardır; AP'nin liberallik anlayışı, MHP'nin milliyetçilik anlayışı, MSP'nin muhafazakârlık anlayışı ve CHP'nin sosyal adalet anlayışıdır (Erdoğan, 2008: 64). Daha net bir ifade ile ANAP'ın dört eğilimi milliyetçilik, muhafazakârlık, liberalizm ve sosyal adaletçiliktir. ANAP'ın en önemli araçlarından biri haline gelen bu dört eğilimin ortaya çıkışında ki amaç ise 1980 darbesi ile kapatılan Adalet Partisinin, Milliyetçi Hareket Partisinin, Milli Selamet Partisinin ve Cumhuriyet Halk Partisinin görüşlerini birleştirip oylarını ANAP çatısı altında toplanmasıdır (Akpınar ve Uysal, 2015: 94).

ANAP ve Özal ile özdeşmiş olan diğer bir unsur ise ANAP selamıdır. Sembolün amacı yine birlik ve bütünlük esasına dayanmaktadır. ANAP selamının verilmesi ise iki elin başın üstünde kaldırılması ve daha sonra birleştirilmesi olarak bilinmektedir (Birand ve Yalçın, 2001: 186-187). Bu durumda ortaya koymaktadır ki 1980 darbesinden sonra siyasete karşı tutumlarını belirli bir alanda tutan Özal, genel olarak vatandaşa dönük ve birlik ile bütünlük mesajları veren bir politik yol izlemiştir.

Öte yandan, 1980'li yılların başında uygulamaya konulan popüler ekonomi anlayışı olarak karşımıza neo-liberalizm çıkmaktadır. 1979 yılında İngiltere'de M. Thatcher ve

1980 yılında ABD’nde R. Reagan tarafından yürütülen bu politika Türkiye’de Özal ile ortaya çıkmıştır. Ayrıca neo-liberal ekonomi anlayışı ekonominin devlet işlerinden ayrılmasını ve piyasayı özel teşebbüsün yönetmesi gerekliliğini savunan bir düşünce akımı olarak bilinmektedir. Bu noktada İngiltere, ABD ve Türkiye ekonomi anlayışı bu şekilde büyük benzerlikler göstermektedir. Bu çerçevede 1980 ve 1990 yılları arasında ülkemizdeki liberalizm anlayışını ‘Özal Liberalizmi’ ya da ‘Özalizm’ olarak adlandırılmıştır (İzmirli, Gökbnar ve Özer, 2014: 247).

Bu bağlamda, Özalizm için özgürlük kavramı ve içeriği önemli bir unsurdur. Bundan sebeptir ki Özal düşünce özgürlüğü, teşebbüs özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğünü esas edinmiş bu amaç ile dünyaya açılmayı, uluslararası platforma entegre olmayı, önemli bölgesel bir güç haline gelmeyi ve istikrarlı bir ilerleyiş sergilemeyi amaçlamıştır (Ataman, 2011: 589). Bununla birlikte, Özal tarafından benimsenen diğer bir ilke ise devlet ve halk arasında ki amaç ve araç yorumuna dayanmaktadır. Özal, *‘devlet için halk değil, halk için devlet’* felsefesine dayalı bir devlet anlayışı benimsemiştir. Özal bu anlayış ile halkın refah ve huzuru için devleti bir araç olarak görmektedir (Ataman, 2011: 588). Özal söz konusu bu düşüncesini; *‘modern bir ülkede artık devlet, baba olarak görülüyor. Bu iş geçmiştir. Çünkü baba olarak gördüğünüz zaman benim bir tabirim var, eline bir gün sopayı alır sizi döver; bir şey diyemezsiniz’* şeklinde dile getirmiştir (Uluç, 2014: 117). Bu anlayışıyla eğer devlet araç değil amaç haline gelir ise eline sopa alacağı ve bunu halka dayatacağı düşüncesini ifade etmektedir. Özal bu düşüncesi ile birlikte devlet ve vatandaş arasında ki mesafeyi azaltılmıştır ve Türk vatandaşını yüceltmıştır. Ayrıca Özal’ın sergilediği bu tavır devletin ideolojik karakterini yumuşatma gayesine yöneliktir.

1980 darbe sonrası gerçekleştirilen ilk genel seçim 1983 genel seçimidir. Türk siyasal hayatında 1983 genel seçimlerinde %10’luk seçim barajı ilk defa uygulanmıştır. Ayrıca bu dönemde seçim barajı endişesi ise en çok Özal ve partisini kaygılandırmaktadır. Çünkü ANAP’ın seçimdeki rakipleri orduya dayalı iki partidir. Ayrıca ANAP’ın seçim barajı ile karşılaşması dışında başka bir dezavantajı daha vardır. Özal’ın partisi 1983 seçimlerine giderken yeni bir partidir. Parti üyeleri birbirini tanımayan ve siyasal tecrübesi zayıf insanlar tarafından oluşmaktadır. Bu durumun farkında olan Özal ise partinin iç dinamikleriyle değil kendisi ile özdeşmiş ve kendisinin koyduğu ilkeler çerçevesinde hazırlanılmıştır (Erdoğan, 2008: 145). Bu durumlar karşısında kurulmasından kısa bir süre sonra ANAP ve Özal 6 Kasım 1983 tarihinde genel seçimlere katılmıştır ve elde edilen seçim sonuçları Tablo 1.de belirtilmiştir.

Tablo 4.1. 1983 Genel Seçim Sonuçları

Parti Adı	Alınan Oy	Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
ANAP	7.833.148	45,14	210
HP	5.285.804	30,46	117
MDP	195.588	23,27	71

Kaynak: TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı: 06.11.1983 Genel Seçim Sonuçları

Özal 1983 genel seçim ile mecliste üstünlüğü yakalamış ve başbakanlık koltuğuna gelmiştir. Özal bu seçim sonuçlarına dayanarak 1987 yılına kadar göreve devam etmiş ve 1987 yılında ki genel seçimlere partisi ANAP ile katılmıştır. Ülke 1987 genel seçimine giderken eski siyasetçilerin almış oldukları 10 yıl siyasi yasak gündeme gelmiş ve önemli bir gelişme yaşanmıştır. Bu duruma karşılık ise varılan nokta, eski siyasetçilerin siyaset sahnesine dönmesi adına halkoylamasına gidilecek olmasıdır. Bu halkoylamasına karşılık olarak darbeciler, eski liderleri 1980 öncesi istikrarsız siyasetten sorumlu tuttukları için; Özal ise başbakanlık konumunu korumak ve koltuğunu eski siyasi liderlere kaptırmamak için hayır propagandası yapmaktadır. Türkiye siyasi olarak bu zemin üzerinde iken 6 Eylül 1987 referanduma gitmiş ve hayır oranı %49.76 iken evet oranı ise %50.24 olmak üzere referandum bu şekilde sonuçlanmıştır (Zürcher, 2013: 410).

Bu çerçevede eski siyasi liderlerin yasağı kalmış ve bu durumlar karşısında 1987 genel seçimlerine gidilmiştir. Genel seçime ait sonuçlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2. 1987 Genel Seçim Sonuçları

Parti Adı	Alınan Oy	Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
ANAP	8.704.335	36,31	292
SHP	5.931.000	24,74	99
DYP	4.587.062	19,14	59
DSP	2.044.576	8,53	0
RP	1.717.425	7,16	0

Kaynak: TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı: 29.11.1987 Genel Seçim Sonuçları

ANAP ve Özal’ın 1983 seçimlerinin ardından 1987 seçimlerini kazanmasına sebep olan etkenlerden birisi ise ülke için adeta alternatifsiz bir ekonomik model olarak benimsenen liberal ekonomi anlayışıdır. Benimsenen liberal ekonomi ülkenin genel durumu karşısında siyasi, ekonomik ve toplumsal olarak uygun bir zemin bulmuştur. Bu durum ANAP’a ikinci kez hükümeti kurma fırsatını vermiş ve Özal’ın başbakanlığı tekrar meşrulaşmıştır (Çaha, 2011: 568). Buna rağmen ANAP 1983 genel seçimlerine kıyasla 1987 seçimlerinde büyük bir oy kaybı yaşadığı da görülmektedir (Karakoç, 2019: 77).

Öte yandan, 1980 darbesi sonrasında 1982 yılında Cumhurbaşkanlığı makamına gelen Kenan Evren’in 1989 yılında görev süresi dolmaktadır. 1989 yılında ki

Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması ise dönemin başbakanı olan Özal'ın dikkatini çekmiştir. Böylelikle Özal, Cumhurbaşkanı olmak istemiş ve 1989 yılı, Cumhurbaşkanı seçiminin halk tarafından yapılması gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda, Özal Cumhurbaşkanı olmadan önce 23 Nisan 1987 tarihli Hürriyet gazetesine yapmış olduğu söyleyişte görüşlerini şu cümleler ile ifade etmiştir;

“Ben Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesini daha demokratik görüyorum. Çünkü Cumhurbaşkanı'nın epey yetkileri var. 1961 Anayasası gibi değil. Partiler aday gösterebilir veya dışarıdan aday gösterebilir, ama meclis yerine Cumhurbaşkanı'nı halk seçmelidir. Cumhurbaşkanı da ona göre kendini güçlü hissetmelidir. Dikkat edin, bu başkanlık sistemi değil. Yani Amerika'daki başkanlık sistemi değil. Cumhurbaşkanımıza yetkiler vermişiz... Ağırlık onda... Halk seçerse daha güçlü olur” (Çakır, 2017: 75; Güllüce, 2014: 149).

Özal'ın bu demecinden anlaşılacağı üzere cumhurbaşkanlığı seçiminin halk tarafından yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu söylemini demokratik olarak da yorumlayan Özal, Cumhurbaşkanlığı makamının daha da güçlü olması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Özal, bu durumun ABD başkanlık sisteminden farklı bir model olduğunu belirtme ihtiyacı duymuştur. Yalnız bu durum karşısında Özal'ın Cumhurbaşkanlığı seçiminin halk tarafından yapılması dair isteği gerçekleşmemiştir. Fakat Özal, halk tarafından doğrudan olmasa da Meclis tarafından Cumhurbaşkanlığı makamına ulaşmıştır (Karakoç,2019:81).

Öte yandan, 24 Ocak kararları ve liberal ekonomi anlayışının karşılığını 1980 ve 1990 yılları arasında alan Özal, Cumhurbaşkanı olunca siyaseten de aktif bir rol haline gelmiştir. Böylelikle Cumhurbaşkanı Özal, başbakanlık dönemlerinde ki Özal'a kıyasla daha kapsamlı bir duruş sergilemektedir.

Özal, Cumhurbaşkanlığı döneminde aktif ve eyleme dayalı bir tutum sergileme düşüncesindedir. Ayrıca Özal, ülkenin geleceğine dair politik ve ekonomik gelişimin süreç içerisinde hızlı bir şekilde artacağına dikkat çekmektedir. Bu çerçevede ülkenin beklentilere karşılık verilebilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca siyasal alanda sistem üzerinde değişiklik düşüncesine sahip olan dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal kendi görüşlerine karşı olanlara 14 Haziran 1990 tarihinde Milliyet gazetesi üzerinden şu söylemleri dile getirmiştir;

“Demirel ve Baykal gibi muhalefet liderleri, bir anayasa değişikliğiyle görevime son vereceklerini söylüyorlar. Fakat bir başka olanak daha var. Bunu da ilk kez

söylüyorum. O takdirde, ben de halk tarafından seçilecek bir başkan ile parlamento seçimlerinin aynı zamanda yapılmasını öngören bir anayasa değişikliği öneririm ve ben de bu seçimlerde adaylığımı koyarım. İnisiyatif başkanın elindedir” (Milliyet, alıntıl原因 Aşık, 2017: 458).

Turgut Özal benimsediği ve uygulamaya geçirmek istediği başkanlık sistemine karşı tutumunu, siyasi liderlerle yaşadığı çatışmalara da yansıtmıştır. Özal, devlet başkanı ve hükümet başkanı ile diğer siyasiler arasında yaşanan ya da yaşanabilecek çatışmaları engellemek adına bir çözüm olarak başkanlık sistemini dile getirmektedir. Özal, başkanlık sistemiyle Anayasa'nın Cumhurbaşkanı'na verdiği yetkileri korumanın yanı sıra, Cumhurbaşkanı'nın beş yıllık bir süre için halk tarafından iki turlu mutlak çoğunlukla seçilmesini ve bu seçimin Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleriyle aynı dönemde gerçekleşmesini önermiş ve benimsemiştir (Yazıcı, 2002: 160). Özal'ın bu noktadaki esas amacı Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini istemesidir. Böylelikle inisiyatif ve yetkinin Cumhurbaşkanı'na bırakılacağı ve bu şekilde siyaseten tehditlere karşı üstesinden gelebilecek bir sistem oluşturulacaktır.

Öte yandan, Akbulut'tan sonra 1991 genel seçimlerinden hemen önce ANAP genel başkanlığına ve başbakanlık konumuna Mesut Yılmaz gelmiştir. Türk siyasal hayatının 48. hükümetini kuran Yılmaz 1991 genel seçim sonuçları ile başbakanlık görevinin sonuna yaklaşmıştır. 20 Ekim 1991 tarihinde yapılan genel seçim sonuçları Tablo 4.3'teki gibidir.

Tablo 4.3. 1991 Genel Seçim Sonuçları

Parti Adı	Alınan Oy	Oranı	Milletvekili Sayısı
DYP	6.600.726	27,03	178
ANAP	5.862.623	24,01	115
SHP	5.066.571	20,75	88
RP	4.121.355	16,88	62
DSP	2.624.301	10,75	7

Kaynak: TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı: 20.10.1991 Genel Seçim Sonuçları

Turgut Özal Cumhurbaşkanlığı görevi esnasında mevcut sisteme ve sistemin işleyişe dair eleştirilerini, 1993 yılında Mehmet Ali Birand'ın sunduğu 32. Gün programına konuk olarak katılmasıyla görüşlerini şu cümleler ile dile getirmiştir:

“Bakanların, kendi tecrübelerim ve gözlemlerime dayanarak, parlamentonun dışından gelmeleri gerektiğine inanıyorum. Altı yıl boyunca parlamento çalışmalarını takip

ettim ve şunu gözlemledim: Bakanlar ile milletvekilleri arasında sürekli anlaşmazlıklar yaşıyor. Çünkü bakanın seçim kaygısı var, milletvekilinin de var. Aynı takımda yer almadıkları durumda birbirlerine karşı çıkıyorlar ve işler sarpa sardığında gerilim artıyor. Bugün Türkiye'deki sistemde 1987'de denetim eksikliği var çünkü hükümetin koalisyon olsa da tek başına olsa da Meclis'te kontrolü var. Araştırmaları ve diğer önemli konuları Meclis'ten geçirtmeme olasılığı var. Oysa başkanlık sisteminde kuvvetler ayrılığı kesin olarak mevcut. Amerikalılar buna "denge ve denetleme" adını verirler; yani karşılıklı bir denge ve denetleme mekanizması mevcuttur. Cumhurbaşkanı'nın icraat yetkisi bulunurken, Meclis'in de belirli yetkileri vardır ve Meclis bu yetkilerini tam anlamıyla kullanır".(Turgut Özal ile Röportaj, alıntılan Bitkin, 2018: 94-95).

Özal bu görüşü ile mevcut sistem üzerine eleştirisini yapmış ve başkanlık sistemine dair net bir görüş ortaya koymuştur. Ayrıca, ABD başkanlık sisteminde sert kuvvetler ayrılığı, denge ve fren mekanizması ve erklerinin görev alanında ki sahip olduğu güce vurgu yapmış ve başkanlık sistemi benimsediğini böylelikle ifade etmiştir. Ayrıca Özal, başkanlık sisteminde ki etkin ve bütün yürütmeyi vurgulamaya devam etmiştir. Çünkü Özal, başkanlık sisteminin yürütmedeki yetki dağılımından kaynaklanan çatışmaları önleyeceği ve politik hayata istikrar getireceği düşüncesinde sahiptir (Mahmud, 2001: 102-103).

4.1.3. 1983-2000 Süleyman Demirel dönemi

Süleyman Demirel Türk siyasal hayatında 1965 yılından 2000 yılına kadarki süreçte siyasetin içinde yer edinmiş bir siyasi liderdir. Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık olmak üzere birçok görev üstlenmiş bir siyasi liderdir. Demirel'in 1980 öncesi siyasi hayatında dikkat çeken iki önemli nokta vardır. Bunlardan ilk 1971 yılında Demirel'in genel başkanı olduğu Adalet Partisi iktidarda iken muhtıra verilmesidir. Bu olay sonrası Demirel başbakanlık görevinden istifa etmiştir. Demirel'in siyasi hayatında dikkat çeken diğer nokta ise 12 Eylül 1980 tarihinde Demirel'in yine genel başkanı olduğu Adalet Partisi iktidarda iken bir darbe yapılmasıdır. Bu darbe sonrası ile Demirel 10 yıl siyaset yasağı getirilmiştir. Diğer taraftan 23 Haziran 1983'te Demokrat Parti ve Adalet Parti çizgisinin devamı olarak Doğru Yol Partisi kurulmuştur. Ayrıca 6 Eylül 1987'de siyasi yasakların kalkmasından sonra Süleyman Demirel DYP'nin genel başkanlığına gelmiştir. Bu çerçevede 1991 genel seçimlerine DYP, Demirel genel başkanlığında girmiş ve sonuçlara göre en çok oy alan parti olmuştur. Fakat DYP ve Demirel mecliste tek başına

hükümeti kurabilecek çoğunluğa ulaşamamışlardır. Bu duruma karşılık ise DYP ve SHP arasında bir koalisyon hükümeti kurulmuş ve 1991 yılında başbakanlık makamına Süleyman Demirel yeniden ulaşmıştır.

Bu dönemin Cumhurbaşkanı ise Turgut Özal'dır. Demirel ve Özal başta 'Çankaya Sorunu' olmak üzere bu dönemde bu iki siyasi lider birçok kez karşıya gelmiş ve fikir ayrılıkları yaşamışlardır. Bu çerçevede en çok göze çarpan fikir ayrılığı ise hükümet sistemi tartışmasıdır. Özal'ın 1989 yılında Cumhurbaşkanı olmasından sonra başkanlık sistemini istediğini vurguladığı görülmektedir. Ancak Demirel'in bu isteğe net bir şekilde karşı çıktığı bilinmektedir. Bu sürecin devamında Özal, Cumhurbaşkanlığı görevinin süresi daha dolmadan 1993 yılında vefat etmiş ve Cumhurbaşkanlığı makamı boşa çıkmıştır. 1991 seçimleri ile mecliste belirli bir üstünlük sağlayan ve koalisyon hükümeti kurabilen Demirel daha sonrasında 16 Mayıs 1993 tarihinde Cumhurbaşkanlığı görevini üstlenmiştir (Karakoç,2019:87).

1993-2000 arası Cumhurbaşkanı olan Demirel, başbakan iken Özal'ın başkanlık söylemlerine karşı çıkmıştır. 1993 yılında Cumhurbaşkanı olan Demirel'in görevinin başlarında başkanlık sistemi konusunda görüşleri değişmemiştir. Bu bağlamda, Demirel Cumhurbaşkanlığı'nın ilk yıllarında sistem için görüşünü 1993 yılının aralık ayında şu şekilde ifade etmiştir; 'Anayasanın Cumhurbaşkanıya verdiği yetkiler yarı başkanlık sistemidir. Cumhurbaşkanı istemezse Türkiye'de yaprak oynamaz. Biz başkanlık sistemine taraftar değiliz' (Örgün, 1999: 30). Demirel'in hükümet sistemi hakkındaki bu söylemi ise bu dönemde başkanlık sistemini istemediğini açıkça göstermektedir. Fakat Demirel'in söyleminde yer alana yarı başkanlık sistemi vurgusu Anayasa'nın da tam bir parlamenter yapıda olmadığını göstermektedir. Demirel'in bu durumda Cumhurbaşkanlığı görevinin ilk yıllarında başkanlık sisteminden yana olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat Demirel'in söylemlerinden hükümet sistemi konusunda farklı düşüncelerinin olduğu çıkarımı da yapılabilmektedir. Türk siyasal hayatında süreç bu şekilde devam ederken 24 Aralık 1995 yılında bir genel seçim daha yapılmıştır. 24 Aralık 1995 tarihli genel seçim sonucu Tablo 4.4'te görüldüğü gibidir.

Tablo 4.4.1995 Genel Seçim Sonuçları

Parti Adı	Alınan Oy	Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
RP	6.012.450	21,38	158
ANAP	5.527.288	19,65	132
DYP	5.396.009	19,18	135
DSP	4.118.025	14,64	76
CHP	3.011.076	10,71	49
MHP	2.301.343	8,18	0
HADEP	1.171.623	4,17	0

Kaynak: TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı: 24.12.1995 Genel Seçim Sonuçları

Demirel, Özal'ın başkanlık istemine net olarak karşı çıkmıştır. Demirel'in başkanlık sistemine karşı duruşu, Cumhurbaşkanlığı görevinin başlangıcında itibaren yaklaşık olarak 3-4 yıl kadar sonra bir dönüşüm yaşamıştır. Bu durum aynı Turgut Özal'da olduğu gibi vatandaşların zihninde, Demirel başkanlık sistemini kendisi için istiyor düşüncesini oluşturmuştur. Bu dönüşümün arka planına bakılacak olursa karşımıza çıkan durum siyasal istikrarsızlıktır. Bu bağlamda, 1993 ve 2000 arası Demirel'in Cumhurbaşkanlığı döneminde genel bir çerçeveden bakılacak olursa siyaseten koalisyonların tekrar ortaya çıktığı görülmektedir. Hatta Demirel 1997 yılında koalisyon hükümetlerinden şikâyetçi olarak *"4 yıl 3 aydır Cumhurbaşkanı'yım. 6 hükümet atadım. Türkiye meclis hükümetleriyle tkanıyor. Başkanın atadığı hükümetler sistemine geçmeliyiz"* şeklinde görüş bildirmiştir (Sabah, alıntıl原因 Üskül, 2013: 530). Demirel bu görüşü başkanlık sistemine artık taraf olduğunu göstermektedir. Bu durumdan anlaşılmaktadır ki Demirel'in sistem değişikliği konusunda oluşan fikirleri istikrar ve yönetilebilirlik unsurların sağlanmasına üzerine kuruludur (Oder, 2005: 46).

Cumhurbaşkanı Demirel 1995 genel seçim sonucunu göz önüne alarak siyaseten sıkışmış yapının, koalisyon hükümetlerinin ve güç tartışmalarının hükümet sistemi değişikliği sonlandırılabilceğini öngörmüş ve başkanlık sistemi söylemlerini artık daha net dile getirmeye başlamıştır. Demirel 1995 genel seçimlerinde hükümet kurma için karşılaşıldığı sorunları vurgulayarak 19 Mayıs 1998 tarihinde Hürriyet gazetesinde yer alan şu cümleleri dile getirmiştir:

"1995 seçimlerinin ardından hükümet kurmak ve ayakta tutmak zorlaştı... Eğer demokrasi işlemezse, o zaman birileri gelir ve durumu ele geçirir. Ne zaman ayrılacakları da belli olmaz. Bu başkanlık sistemi herkese lazım mı, sadece bana mı lazım? Eğer herkese gerekmiyorsa, o zaman bana da gerekmez." (Hürriyet, alıntıl原因 Duman, 2013: 646)

Bu dönemde sistem tartışmalarına konusunda görüşünü beyan eden bir başka siyasi lider ise DTP genel başkanı Hüsamettin Cindoruk olmuştur. Cindoruk'un başkanlık sistemi ile ilgili görüşü 25 Eylül 1997 tarihinde Yeniüzyıl gazetesinde şu şekilde yer almaktadır;

“Türkiye’de fiilen yarı başkanlık sistemi uygulanıyor. Demirel’in karizması, yetenekleri, deneyimi ve enerjisiyle yarı başkanlık sistemi işletiliyor. Başkanlık sistemi tartışmalarını parti içinde başlatmalı, ardından parlamento ve kamuya, gerektiğinde halka yaymalıyız.” (Yeniüzyıl, alıntıl原因 Örgün, 1999: 67).

Cindoruk bu cümleleri ile yarı başkanlık sisteminin ülkede var olduğunu ve yürütüldüğünü ifade etmiştir. Fakat Cindoruk başkanlık sisteminin siyasi parti ve parlamento üzerinde tartışılmasının gerekliliğini görüşlerine eklemiştir. Hatta bu durum karşısında Cindoruk, gerek duyulması halinde kamuoyu yoklaması yapılması ya da halka bu durumun yayılması gerektiğini belirtmiştir.

Demirel’in başkanlık söylemine destek verenler kadar karşı çıkanlarda olmuştur. Özal’ın istediği başkanlık sistemine karşı olduğunu belirten Mesut Yılmaz, Demirel’in başkanlık sistemine de karşı aynı tavrı ortaya koymuştur. Yılmaz, Demirel’in sistem değişikliği söylemlerine karşılık; başkanlık sisteminin güçlü demokratik geleneklerin bulunduğu ülkelerde başarılı olduğunu ve Türkiye’de demokratik geleneklerin sistemi başarılı kılmaya yetecek derecede gelişmediğini vurgulamaktadır (Duman, 2013: 645). Yılmaz bu görüşü ile başkanlık sisteminin Türkiye’ye uygun olmadığını dile getirmiştir. Ayrıca bu dönemde ülkemizde demokratik geleneklerin gelişiminin başka bir hükümet biçimi için yeterli olmadığını da açıkça ifade etmiştir. Ayrıca Mesut Yılmaz başkanlık sistemine yönelik düşüncelerini şu sözlerle açıklık getirmiştir.

“Şu anda Türkiye’nin bir sistem meselesi yoktur. Mesele, sistemin iyi işletilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bizler yönetici olarak sistemi işletebilirsek, merkezi yetkileri yerel otoriteye devredebilirsek meseleyi büyük ölçüde aşmış oluruz. Türkiye’nin bugünkü şartlarında başkanlık sistemi olmaz. Demokratik geleneği güçlü, demokrasi kültürü oturmuş ülkelerde başkanlık sistemi iyi işler. Türkiye’de henüz demokratikleşme sorununu çözemedi” (Sabah, 1997: 16).

Yılmaz bu söylemleri ile Türkiye’de hükümet sistemi meselesi olmadığını ifade etmiş ve önemli olanın mevcut sistemin işletilebilmesi olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Mesut Yılmaz dışında sistem değişikliği karşıtı görüş sergileyen bir diğer siyasi ise Deniz Baykal’dır. Baykal’ın 2 Ekim 1997 tarihinde Hürriyet gazetesinde yer alan ifadeleri şu şekildedir;

“Demirel, bugün yaşanan sorunların bir kısmının sorumluluğunu kendisine de yükleyerek parlamenter rejimi eleştiriyor... Olayı şöyle özetliyor: 'Cumhurbaşkanlığı için 7 yıl yetiyor, 5 yıl olsun' diyerek kendisinden vazgeçip, başkanlık sistemi için 5 yıl kazanma çabasında” (Hürriyet, 1997: 2).

Baykal’ın bu ifadelerinden başkanlık sistemine karşı olduğunu açıkça anlaşılmaktadır. Ayrıca Baykal, Demirel’in Cumhurbaşkanlığı dönemine ekstradan süre kazandırılması için başkanlık sistemi tartışmalarının yapıldığını dile getirmiştir.

Mesut Yılmaz ve Deniz Baykal dışında sistem değişikliğine karşı bir tavır koyan bir diğer siyasi lider ise Bülent Ecevit olmuştur. Ecevit, Türkiye’de ekonomik sıkıntıların olduğunu göz önüne alarak sistem tartışmaları hakkında 25 Eylül 1997 tarihinde NTV’ye yaptığı açıklamada şu cümlelere yer vermiştir; *‘Türkiye’de şu anda rejim bulanımı görmüyorum. Onun için rejim tartışması açılmasına da gerek görmüyorum. Zaten vatandaşın gündeminde de böyle bir konu olduğunu sanmıyorum’* (Örgün, 1999: 68).

Ecevit’in bu ifadesinden sistem tartışmalarının yersiz olduğu ve gündemde sistem değişikliğinin yer almasına gerek olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Ecevit dönemin sistem tartışmaları odağında Cumhurbaşkanı Demirel’in başkanlık sistemi önerisine karşılık 1998 yılında Hürriyet gazetesinde yer alan *‘Başkanlık sistemi tehlikeli bir kumardır’* cümlesiyle genel bir söylemde bulunmuştur (Hürriyet, 1998: 4). Bu bağlamda, Ecevit sistem değişikliğine yönelik net bir tavır ile gerek duyulmadığını ifade ederek karşı çıkmıştır.

Öte yandan, Cumhurbaşkanı Demirel, düşündüğü başkanlık sistem için Cumhurbaşkanı’nın seçimi ile ilgili 1998 yılında şu görüşü ifade etmiştir; *‘Halkın yüzde 50’sinin oyunu alamayan cumhurbaşkanı seçilememeli. 7 sene çoktur. 5 sene olması lazım. Cumhurbaşkanı 5 yıllık bir süre için iki turlu seçimle halk tarafından seçilmelidir’* (Hürriyet, 1998: 4). Bu durumda Demirel, Cumhurbaşkanının beş yıl görev yapmasını ve iki kez seçilebilmesi gerektiğini fikirleri doğrultusunda görüş açıklamıştır. Ayrıca Demirel, Cumhurbaşkanı seçimine bu unsurların kazandırılması durumunda ülkedeki işleyişin daha iyi olacağını, yürütme ile meclisin arasında ki tartışmaların son bulabileceğini ve herhangi bir tıkanıklık halinde ise sorunun seçim ile çözüme kavuşabileceğini düşünmüştür.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel başkanlık sistemi hakkındaki fikirlerini detaylandırmış ve güçlü bir yürütme için başta cumhurbaşkanının meşruluğunun kazanılmasının halk tarafından doğrudan bir seçim ile yapılması gerekliliğini belirtmiştir. Demirel bu konuda görüşlerini 1 Ekim 1999 tarihinde TBMM’nin yeni yasama yılının açılış konuşmasında şu sözler ile beyan etmiştir;

‘Cumhurbaşkanı iki türlü seçimle halk tarafından seçilmelidir. Eğer Meclisiniz muvafık görürse iki defa seçilmelidir ama halk tarafından seçilmelidir. Bunun bir takım mahzurları vardır. Ama maksadınız demokrasiyi güçlendirmekse demokrasinin kurumlarına daha çok kazandırmaksa mutlaka halkın rızasına ve yetkisine Cumhurbaşkanlığı makamını bırakmak lazımdır’ (TBMM Başkanlığı Yayınları, 2011: 152).

Türk siyasal hayatında 1993 yılında Cumhurbaşkanlığı görevine gelen Demirel dönem başkanlık sistemi tartışmaları bu şekilde devam ederken Mesut Yılmaz’ın başbakanlığı ve ANASOL-D koalisyonundan sonra 1999 yılında Ecevit başbakanlık makamına gelmiştir ve DSP ile Azınlık Hükümeti kurulmuştur. Fakat bu hükümet kurulduktan yaklaşık 4 ay sonra 1999 genel seçimleri yapılmıştır.

Türk siyasal hayatında 18 Nisan 1999 tarihinde yapılan genel seçim sonuçları ise Tablo 5’te görüldüğü gibidir.

Tablo 4.5.1999 Genel Seçim Sonuçları

Parti Adı	Alınan Oy	Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
DSP	6.919.670	22,19	136
MHP	5.606.583	17,98	129
FP	4.805.381	15,41	111
ANAP	4.122.929	13,22	86
DYP	3.745.417	12,01	85
CHP	2.716.094	8,71	0
HADEP	1.482.196	4,75	0
BBP	456.353	1,46	0

Kaynak: TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı: 18.04.1999 Genel Seçim Sonuçları

Kısaca Süleyman Demirel’in Türkiye Cumhuriyeti’nin 9. Cumhurbaşkanı olarak görev yaptığı dönemde de başkanlık sistemi tartışmaları devam etmiştir. Demirel, başkanlık sisteminin siyasi partiler arası çatışmayı azaltacağını ve hükümetlerin daha uzun ömürlü olacağını savunmuştur. Ancak, bu dönemde de tartışmalar sonuçsuz kalmıştır.

Süleyman Demirel’in cumhurbaşkanlığı dönemi de başkanlık sistemi tartışmalarının sürdüğü bir dönemdir. Demirel, Türk siyasi sisteminin başkanlık sistemiyle daha etkin ve istikrarlı hale getirilebileceğini savunmuştur (Tunç, 1997). Ancak, başkanlık sisteminin Türkiye’deki siyasi dengeyi bozabileceği ve demokratik kontrolleri azaltabileceği endişeleri de dile getirilmiştir (Doğan, 1995).

4.1.4. 2000-2018 AKP Hükümeti dönemi

Türk siyasal hayatında 2000 yılına gelindiğinde TBMM'nin 57. hükümeti olan DSP-MHP-ANAP koalisyonu görevdedir ve DSP genel başkanı Bülent Ecevit başbakanlık makamındadır. Söz konusu bu koalisyon hükümeti 2002 yılına kadar devam etmiştir. Ayrıca DSP-MHP-ANAP koalisyonu kurulduğunda ise Süleyman Demirel Cumhurbaşkanı olup 2000 yılında görev süresi dolmuştur. Cumhurbaşkanlığı makamına kimin geleceğine dair çatışmalar olsa da sonunda uzlaşılan isim Ahmet Necdet Sezer olmuştur (Karakoç,2019:98).

16 Mayıs 2000 tarihinde Cumhurbaşkanlığı görevini üstlenen Sezer, Türk siyasal hayatında 10.Cumhurbaşkanı olarak bilinmektedir. Sezer'in Cumhurbaşkanı olduğu bu dönemde DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti ile yönetilen ülke politik anlamda sıkıntılı bir süreç içindedir.Öte yandan, Türk siyasal hayatında 14 Ağustos 2001 tarihinde kurulan siyasi parti olarak karşımıza AK Parti çıkmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan'ın genel başkanlığında kurulan AK Partinin bu dönemin krizlerine karşılık liberal ekonomi anlayışı ile ılımlı siyaset söylemleri dikkat çekmektedir. Bu bağlamda AK Parti 2002 genel seçimlerine katılmıştır.

Türk siyasal hayatında 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçim sonuçları Tablo 4.6'da görüldüğü gibidir.

Tablo 4.6. 2002 Genel Seçim Sonuçları

Parti Adı	Alınan Oy	Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
AKP	10.770.704	34,29	363
CHP	6.087.120	19,38	178
DYP	3.003.830	9,56	0
MHP	2.624.419	8,35	0

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 10.11.2002: Resmi Gazete Sayısı: 24932

2002 seçim sonuçlarına göre AK Parti Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 58. hükümetini kurmuştur. Bu dönemde başbakanlık görevine Abdullah Gül getirilmiştir. Ancak AK Parti'nin genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan'dır. Erdoğan, 2002 genel seçimlerinde milletvekili seçilememiş ve meclise girememiştir. Bunun nedeni, Anayasa Mahkemesi'nin 2002 yılında, Erdoğan'ın Türk Ceza Kanunu'nun 312. maddesinden mahkûm olduğu gerekçesiyle milletvekili seçilme hakkını elde edemeyeceğine ve parti

kurucusu olamayacağına hükmetmiş olmasıdır(Hoşgör, 2011).Bu sebepten dolayı Erdoğan genel başkan olmasına rağmen başbakan olamamıştır. Fakat meclisteki iki siyasi parti (AK Parti-CHP) Erdoğan'ın bu durumu için uzlaşmış ve sonuç olarak 9 Mart 2003 tarihinde Erdoğan Siirt'ten milletvekili çıkmıştır. Erdoğan'ın milletvekili olmasıyla Gül başbakanlık görevinden istifa etmiş ve Erdoğan başbakan olmuştur (Karakoç, 2019:100).

AK Parti hükümetinin iktidara gelmesinin ardından, 2003 yılı Ocak ayında Anayasa Komisyonu Başkanı olan Burhan Kuzu, başkanlık sistemine ilişkin görüşlerini açık şekilde dile getirmiştir. Bu süreçte, Süleyman Demirel döneminden sonra geri planda kalmış olan sistem değişikliği tartışması, tekrar Türkiye gündemine geldi. Ayrıca Burhan Kuzu, Amerikan modelini temel alan, ancak Türkiye'ye özgü olması gereken bir sistemi önermektedir (Kuzu, 2016: 132).

Erdoğan'ın başkanlık sistemi söylemlerine bu dönemde tepkiler gösterilmiştir. Bu tepkilerin sebebi ise Erdoğan'ın 1993 yılında başkanlık sistemi hakkındaki söylemleridir. Erdoğan 1993 yılında başkanlık sistemini ele alarak *“Türkiye şimdilik buna hazır değil. Başkanlık sisteminin ortaya çıkışı bir özentinin sonucu ya da Amerikan emperyalizminin bize bir tavsiyesi. Bunun oluşması için siyasette serbest piyasanın oluşması lazım”* söyleminde bulunmuştur (Özer, 2017). Bu durum da doğal olarak sistem değişikliğine karşı tepkileri beraberinde getirmiştir. Fakat sistem tartışmaları bu tepkilere rağmen son bulmamış ve Erdoğan başkanlık sistemini savunmaya devam etmiştir.

Dönemin CHP genel başkanı Deniz Baykal ise başkanlık sistemi tartışmalarına yönelik tepkisini 23 Nisan 2003 tarihli Milliyet gazetesinde şu şekilde göstermiştir;

“Amerika örneği veriliyor. Arjantin'i de unutmayın. Eyalet sistemine mi geçeceksiniz, çift meclis mi açacaksınız? Ciddi şeyler değil bunlar. Önündeki meseleleri hallet, devleti niye şekillendiriyorsunuz? Herkes haddini bilsin” (Milliyet, 2003: 16; Bitkin, 2018: 104).

İlber Ortaylı ise ilerleyen bu süreç içerisinde ve yeni sistem tartışmaları karşısında “ABD'nin model olamayacağını belirtmiş ve bu topraklarda Amerikan tarzı hukuk, usul ve federalizm olmadığı için sistem değişikliğinden yana taraf olmadığını” ifade etmiştir (Ortaylı ve Küçükkaya, 2012: 274).

Öte yandan, dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, sistem değişikliği konudaki görüşlerini 2005 yılına girilirken yeni yıl mesajında şu sözlerle ifade etmiştir;

“Anayasa, Türkiye Cumhuriyeti'nin değiştirilemez nitelikleri arasında demokratik devlet olmasını belirtmiş ve demokrasiye en uygun olan parlamenter hükümet sistemini

benimsemiştir. Çağdaş çoğulcu demokrasi anlayışının tercih edildiği bu Anayasa'da, devlet organlarının birbirlerini denetlemesi ve dengelemesi öngörülerek, bu şekilde iktidarın sınırlanması amaçlanmıştır” (Milliyet, 2005: 1).

Cumhurbaşkanı Sezer bu sözleri ile parlamenter sistemin demokrasi adına en uygun hükümet biçimi olarak kabul edildiğini ve kendisi de bu görüşte olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Sezer, devlet organlarının belirli bir dengede olması konusunda görüş bildirirse de başkanlık sisteminin aksine yürütmenin gücünün sınırlandırılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu süreçte hükümet sistemi tartışmaları devam ederken 2007 yılına gelindiğinde bir genel seçim daha yapılmıştır. Yapılan seçime ait sonuçlar Tablo 4.7'deki gibidir.

Tablo 4.7. 2007 Genel Seçim Sonuçları

Parti Adı	Alınan Oy	Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
AKP	16.327.291	46,58	341
CHP	7.317.808	20,88	112
MHP	5.001.869	14,27	70
DP	1.898.873	5,42	0
Genç Parti	1.064.871	3,04	0
SP	820.095	2,34	0

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 30.07.2007: Resmi Gazete Sayısı: 26598

Ahmet Necdet Sezer'in cumhurbaşkanlık görevinin 2007 itibariyle dolması sonucunda 11. cumhurbaşkanın kim olacağı konusunda tartışmalar başlamıştır. Bu bağlamda, iktidar partisi olan AK Parti ise cumhurbaşkanı olarak Abdullah Gül'ü düşünmektedir. Ayrıca yeni Cumhurbaşkanı'nın seçim süreci en güçlü adayın Gül olmasına ise Genelkurmay Başkanlığınca bu duruma tepki konulmuştur (Karakoç,2019:104).

Bu dönemde Cumhurbaşkanı seçim sürecindeki yaşanan sorunlar gündemde yer edinmiş ve tartışmalara açık bir hale gelmiştir. Bu bağlamda, Cumhurbaşkanı'nın seçim sürecindeki sorunları gidermek adına halk oylamasına gidilmesini kararı alınmıştır. Anayasa'nın 101. maddesinde yapılan değişiklik ile Cumhurbaşkanı doğrudan halkoyu ile beş yıllık görev süresi için seçileceği ve en fazla iki defa olmak üzere görev yapabileceği belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2007: 4). Söz konusu olan Anayasa Değişikliği ise 2007 yılında yapılmıştır.

Bu anayasa değişikliği sonucu Özal ve Demirel tarafından ileri sunulan sistem tartışmalarının tekrar gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu çerçevede 2007 yılında

yapılan halkoylaması sistem değişikliğine dair yorumlanmıştır. Bu noktadan bakıldığında Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilebiliyor olması ve yetkilerinin artırılması 2007 yılında yapılan referandum ile gerçekleşmiş bir durumdur (Kuzu, 2013: 50). Ayrıca bu durum parlamenter sistemlerin temel özelliklerinden farklı bir uygulama olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, Cumhurbaşkanı üzerindeki yapılan değişiklikler ile hükümet sisteminin boyutuna yeni biçim getirdiği görülmektedir. Bütün bu çerçevede 2007 anayasa değişikliğinin hükümet sistemi değişikliği bağlamında önemli bir viraj olduğunu dikkat çekmektedir. Bu durum Gönenç (2013: 274) tarafından “bir yarı başkanlık görünümü veriyor gibi olsa da melez bir sistem olduğu ve devlet başkanının meşruluğunun direkt olarak halka dayandırılması ile bu özgün sistemin ismi başkanlık parlamenter sistem” olarak nitelendirilmiştir. Uluşahin (2011: 34) ise cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesinin hukuksal durumunu yetki boyutunda ele alarak sistemin iki başlılık özelliğinin hala süregeldiğini ortaya koymuş ve meşruluk boyutunda önemli bir değişiklik olduğunu dile getirmiştir.

12 Eylül 2010 tarihinde ülke bir kez daha halkoylamasına gitmiştir. Bu halkoylamasıyla yapılacak Anayasa Değişikliğinin içeriği temel hak ve hürriyetler ile yargı denetimi, yargının oluşumu ve yargı işleyişine ilişkin durumlardır. Söz konusu bu Anayasa Değişikliği ise %56,7 oy oranı ile evet olarak sonuçlanmıştır. Diğer taraftan 2011 yılında gelindiğinde ise bir genel seçim daha yapılmıştır. 12 Haziran 2011 tarihinde yapılan genel seçimin sonuçları Tablo 8’de görüldüğü gibidir.

Tablo 4.8. 2011 Genel Seçim Sonuçları

Parti Adı	Alınan Oy	Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
AKP	21.399.082	49,83	327
CHP	11.155.972	25,98	135
MHP	5.585.513	13,01	53
Bağımsızlar	2.826.031	6,57	35

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 22.06.2011: Resmi Gazete Sayısı: 27972

2013 yılında ABD'deki Brookings Enstitüsü'nde yapılan bir konferansta Erdoğan, başkanlık sistemi konusundaki görüşünü şu şekilde dile getirmiştir:

“Ben başkanlık sistemine destek veriyorum. Zorunlu olarak ABD'deki başkanlık sistemi olması gerekmez. Ancak bu bizim için vazgeçilmez değildir. Eğer parlamento veya millet bu sisteme geçmek istiyorsa, geçilebilir”(CNNTÜRK, 2013; Çolak ve Uzun, 2017: 211).

Erdoğan'ın bu ifadesi ile ABD başkanlık sistemi konusunda ısrarcı olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu açıklama ile hükümet biçimi adına halka sunulacak bir halk oylamasının vurguladığı da anlaşılmaktadır. Erdoğan, bu söylemleri ile ABD başkanlık sistemini soyutlayarak farklı bir tipte başkanlık sistemi olabileceğine vurgu yapmaktadır.

Ayrıca, 2014 yılına yaklaşırken Cumhurbaşkanı Gül'ün görev süresi sona ermektedir. 2007 yılında göreve başlayan ve 2014 yılına kadar devam eden Gül, bu dönemde başbakanlık yapan Erdoğan ile ara sıra fikir ayrılıklarına düşmüştür. Fikir ayrılıklarının ana sebebi, 2007 Anayasa Değişikliği ve Cumhurbaşkanlığı seçimiyle ilgilidir. Cumhurbaşkanı Gül'ü en çok etkileyen ve üzülen olaylardan biri, 2012 yılında Cumhurbaşkanının görev süresine ilişkin yasa tasarısı hazırlanırken konulan bir yasak maddesidir. Bu madde, Cumhurbaşkanının görev süresinin 5 yıl mı yoksa 7 yıl mı olacağı konusundaki tartışmalara rağmen, Gül'ün ikinci kez Cumhurbaşkanı seçilmesini engellemektedir" (Sever, 2015: 122; Hürriyet, 2015).

Bu durum karşısında ise Gül ve Erdoğan karşı karşıya gelmiş hatta buna karşılık Erdoğan 6 Nisan 2014 tarihinde yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimlerine giderken 'protokol Cumhurbaşkanı değil artık terleyen, koşan cumhurbaşkanı olacak' yorumu gelmiştir (Sever, 2015: 160). Bu sözler Gül'ün koşmadığı terlemediği anlamına geldiğine yönelik yorumlanmış ve devlet başkanı ile hükümet başkanı arasında sorunlar oluşmuştur. 2014 yılında bir genel seçim daha yapılmıştır. 10 Ağustos 2014 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimi Tablo 4.9'da görüldüğü gibidir.

Tablo 4.9. 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları

Ülke Geneli Seçmen Sayısı	55.674.854	
Ülke Geneli Seçime Katılanların Sayısı.	41.283.627	
Ülke Geneli Seçime Katılım Oranı	%74,15	
Ülke Geneli Geçerli Oyların Sayısı	40.545.711	
Aday	Alınan Oy	Oranı (%)
R. T. ERDOĞAN	21.000.143	51,65
E. M. İHSANOĞLU	15.587.720	38,57
S. DEMİRTAŞ	3.958.048	9,78

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 28.08.2014: Resmi Gazete Sayı: 29102

Recep Tayyip Erdoğan 2014 cumhurbaşkanlığı seçimi ile Türkiye Cumhuriyeti'nin 12. Cumhurbaşkanı olarak görevi üstlenmiştir. Daha sonrasında ise 2015 yılında Türkiye bir kez daha genel seçime gitmiştir. 7 Haziran 2015 genel seçim sonuçları Tablo 10'da görüldüğü gibidir.

Tablo 4.10. 2015 Genel Seçim Sonuçları (7 Haziran)

Parti Adı	Alınan Oy	Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
AKP	18.867.411	40,66	258
CHP	11.518.139	25,13	132
MHP	7.520.006	16,45	80
HDP	6.058.489	12,96	80

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 18.06.2015: Resmi Gazete Sayısı: 29390

Bu bağlamda, 7 Haziran 2015 tarihinde yapılan genel seçim sonuçlarına göre herhangi bir partinin mecliste tek başına hükümeti kuracak çoğunluğu yakalayamaması dikkat çekmektedir. Bu sebep ise 7 Haziran 2015 seçim döneminde siyasi bir istikrarsızlık durumuyla karşılaşıldığını göstermektedir. Ayrıca Cumhurbaşkanı Erdoğan, seçim sonucu en çok oyu alan AK Parti genel başkanı olan Ahmet Davutoğlu'na yeni hükümeti kurmak görevini vermiştir. Buna rağmen Davutoğlu bütün temasları sonucunda hiçbir partiyle anlaşmaya varamamış ve hükümet kurulamamıştır. Davutoğlu bu durumda ise aldığı hükümet kurma görevini Anayasadaki kırk beş günlük sürenin dolmasına yakın bir zaman içerisinde Cumhurbaşkanı'na iade etmiştir.

Bu çerçevede 7 Haziran 2015 seçimleri ile meclise giren dört parti ne tek başına ne de uzlaşarak bir hükümet kuramamıştır. Bu durum ise bir politik istikrarsızlık durumu ile karşılaşıldığını göstermektedir. Yaşanan politik tikanıklık ile birlikte bu dönemde sistem değişikliği ya da daha net bir ifade ile başkanlık sistemi için görüşler bildirilmeye başlanmıştır. Dönemin Cumhurbaşkanı olarak Erdoğan TRT'de verdiği açıklama ile 7 Haziran 2015 sonrası başkanlık sistemine geçişin sinyallerini şu şekilde vermiştir;

“Çok başlılık süreci ağırlaştırıyor, adeta ayağımıza pranga vurmaktadır. Çalışacağım ekibi ben belirlemek isterim, fakat yargı atamalara engel oluyor. Paralel yapı ve benzeri yanlışlıkları önlemek için başkanlık sistemindeki kurumlardan yararlanabiliriz. Önerdiğimiz sistemde başbakanlık pozisyonu yok; başbakan, başkanın yardımcısıdır” (Yıldız, 2015: 83).

Erdoğan bu ifadesiyle politik istikrarsızlık durumunu da göz önüne alarak çok başlılığın sistemin işleyişini yavaşlattığını belirtmiştir. Ayrıca Erdoğan, başkanlık sisteminde yer edinen kurumların ve işleyişin bu gibi dönemlerde çözücü bir unsur olacağını ifade etmiştir. Erdoğan'ın bu söylemlerinden ise başkanlık sistemine dair büyük bir isteği olduğu anlaşılmaktadır. Erdoğan bu görüşü ile başkanlık sistemini istediği yönündeki söylemlerini tekrarlamıştır. Ayrıca Başbakan Davutoğlu'nun da başkanlık sistemini savunulmasının önemini vurgulayarak yürütme gücünün işleyişinde bir bütünleşmeyi ifade edilmiştir.

Erdoğan'ın başkanlık sistemine yönelik açıklamalarına karşılık olarak, ana muhalefet partisi CHP'nin genel başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, 2016 yılında başkanlık sistemi hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: Diyorlar ki, 'Başkanlık sistemi getireceğiz.' Nasıl başkanlık? Bir kişi konuşacak, Türkiye susacak; bir kişi konuşacak, hakim ona göre karar verecek; bir kişi konuşacak, ona göre milletvekili listeleri hazırlanacak; bir kişi konuşacak, istediği adam hapse gelsin. Böyle bir başkanlığı kan dökmeden bu ülkede gerçekleştiremezsiniz. Açık ve net" (Türkiye'de Sistem Tartışması, 2017).

CHP genel başkanı Kılıçdaroğlu bu cümleleri ile öncelikle başkanlık sisteminin nasıl olacağına yönelik bir vurgu yapmıştır. Ayrıca buna ilaveten ülkenin susacağı ve bir kişinin konuşacağı, karar vereceği, hâkim olacağı gibi söylemleri ile başkanlık sistemine karşı tavrını ortaya koymuştur.

Öte yandan, 7 Haziran 2015 seçimleri sonrasındaki koalisyon görüşmeleri sürecinde Erdoğan Davutoğlu arasında fikir ayrılıkları yaşanmıştır. AK Parti genel başkanı olarak Davutoğlu koalisyon hükümetine sıcak bakarken, Cumhurbaşkanı Erdoğan ise seçimlerin yenilenmesinden taraf olmuştur (Yılmaz ve Karakış, 2016). Bu durum karşısında Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Davutoğlu arasında koalisyon krizi yaşanmıştır. Bütün bu durumlara karşılık 7 Haziran 2015 seçimlerinin yenilenmesi kararı alınmıştır.

Bu çerçevede 7 Haziran 2015 genel seçim sonuçları ile karşılaşılan bu durumlara hitaben seçimlerin yenilenmesi kararının diğer bir ifade ile parlamentonun feshinin sadece parlamenter sistemlerde bulunan bir özellik olduğu vurgulanmıştır (Gözler, 2016: 19). Gözler bu görüşü çerçevesinde yaşanan politik istikrarsızlığın hükümet biçiminden kaynaklanan bir sorun olmadığı ifade etmiştir. Ayrıca Kemal Gözler'e göre sorun hükümet biçimi değil ülkenin genel sistemdir. Bu durumdan anlaşılacağı üzere Kemal Gözler başkanlık sistemine taraf olmamıştır.

Ayrıca ülkenin istikrarsızlığının sebebi olarak vurgulanan genel sistemden kasıt ise şu şekildedir; ülkede siyasetten hukuka kadar bir bütünlük içerisinde olmayan birçok unsurun olduğu ve sistemin işleyişine etki eden bu unsurların birlikte etkin bir şekilde çalışmaması sonucunda sistemde ki sorunun temel kaynağı işleyiş olmayan bir sistem olduğu düşüncesidir (Gözler, 2016: 19).

7 Haziran 2015 genel seçimi ile hükümet kurma konusunda karşılaşılan sorun sonucu sisteme dair değişiklik söylemleri tekrar alevlenmiştir. Buna ilaveten yürütmede çift başlılık, bürokratik durum, sistemin işleyişinin yeterli olmadığı gibi gerekçeler ise bu

tartışmaları hızlandırmıştır. Bu çerçevede Erdoğan yürütme gücü ile yetkilendirilmiş bir cumhurbaşkanının varlığı öne sürmüştür; açıklamada bulunmuştur;

Ülkede artık sembolik değil, fiili güce sahip bir Cumhurbaşkanı bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı, elbette yetkileri çerçevesinde, ancak doğrudan millete karşı sorumluluk taşıyarak görevini yerine getirmelidir. Türkiye'nin yönetim sistemi bu açıdan değişti. Şimdi yapılması gereken, bu fiili durumun Anayasal olarak sağlamlaştırılmasıdır" (Bbcnews, 2015; Çolak ve Uzun, 2017: 212).

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu söylemi ile öncelikle Cumhurbaşkanlığı makamının sorumluluğunu millete dayandırıldığını ifade etmiştir. Ayrıca hukuken güçlendirilen Cumhurbaşkanı'nın Anayasal olarak da fiilen kesinleştirilmesini ifade etmiştir. Bu durumda başkanlık sistemine dair atılacak başka adımlarında olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda 1 Kasım 2015 tarihinde yapılan genel seçim sonuçları Tablo 4.11'deki gibidir.

Tablo 4.11. 2015 Genel Seçim Sonuçları (1 Kasım)

Parti Adı	Alınan Oy	Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
AKP	23.681.926	49,5	317
CHP	12.111.812	25,3	134
MHP	5.694.136	11,9	40
HDP	5.148.085	10,7	59

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 12.10.2015: Resmi Gazete Sayısı: 29530

Bu çerçevede 1 Kasım 2015 genel seçim sonuçlarına göre AK Parti tek başına hükümet kurabilmektedir. Yeterli milletvekili sayısına sahip olan AK Parti bu seçimler sonrası TBMM'nin 64. hükümeti Ahmet Davutoğlu başkanlığında kurulmuştur ve başbakanlık sıfatı ile Davutoğlu 24 Mayıs 2016 tarihine kadar görevini üstlenmiştir.

1 Kasım 2015 seçimi sonrasında ise Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Başbakan Davutoğlu arasında fikir ayrılıkları ve çatışmalar yaşanmaya devam etmiştir. Erdoğan ve Davutoğlu arasında yaşanan fikir ayrılıkları ile birlikte bu dönemde dikkat çeken durum Davutoğlu görevinden istifa etmiş olmasıdır.

Devlet başkanı ve hükümet başkanı arasında yaşanan bu sıkıntı süreç ile birlikte başkanlık sistemi tartışmaları da devam etmektedir. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu başkanlık sistemine yönelik olarak gerek partisinin gerek ise kendisinin sistem değişikliğinden yana olmadıklarını 25 Aralık 2015 tarihli Vatan gazetesi yazısında şu sözler ile dile getirmiştir;

"Nedir başkanlık sisteminden kastettiğiniz, biz bunu bir öğrenmek istiyoruz. Başkanlık sisteminden kastedilen ABD modeliye onu da öğrenmek isteriz. Türkiye tipi bir

başkanlık sistemiye, bundan neyi kast ettiklerini de öğrenmek isteriz... Başkanlık tartışmalarına girmeyiz ama ben şunu doğal olarak merak ediyorum. Nasıl bir başkanlık sistemi istiyorlar. Türkiye’de her şey tartışılabilmeli. Ortaya bir şey konacak ki tartışalım. Bir başkanlık tutturmuşlar, nedir başkanlık belli değil. Biz parlamenter sistemi savunuyoruz” (Vatan, 2015)

CHP genel başkanı Kılıçdaroğlu bu sözleri ile öncelikle tartışılan başkanlık sisteminin detaylarının yeterince bilinmediğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca buna ilaveten başkanlık sistemi tartışmalarına girmeyeceklerini ifade etmiş ve tartışılacak bir şey olmadığını da sözlerine eklemiştir. Bu bağlamda, Kılıçdaroğlu ve partisi CHP parlamenter sistemi savunacaklarını açıkça dile getirmişlerdir.

Tarihler 15 Temmuz 2016’yı gösterdiğinde ise Türk siyasal hayatında bir darbe girişimi gerçekleşmiştir. Siyasi partiler, hükümet ve halk 15 Temmuz darbesinin karşısında durmuştur. Sonuç olarak ise darbe girişimi neticeye ulaşmamış ve darbecilerin amaçları engellenmiştir. Bu bağlamda, 15 Temmuz sonrasında yaşanan gelişmeler ise Türk siyasal hayatının seyrine önemli etkide bulunmuştur. AK Parti, halkın iradesini ortaya koyması ve demokrasiye sahip çıkması sonucunda başkanlık sistemi dair önemli destek ve zemin bulmuştur.

Bu kapsamda, dönemin Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı olan Devlet Bahçeli, başkanlık sisteminin halka sunulması durumunda destek vereceklerini ifade etti. Bu gelişme üzerine AK Parti ve MHP üyelerinden oluşan bir komisyon, teklifin hazırlıklarına başladı. Önerilen Anayasa değişikliği önce meclise ardından 2017 yılında halk oylamasına sunuldu.

Başkanlık sistemi tartışmaları 2007 halkoylamasının çizdiği belli başlı sınırlar dâhilinde netleşmeye başlamıştır. Fakat 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan halk oylaması başkanlık sistemi adına temel ve özgün bir hükümet biçimini ortaya koymuştur. Söz konusu olan bu halkoylaması 16 Nisan 2017 tarihinde yapılmıştır ve sonuçları Tablo 4.12’de görüldüğü şekildedir.

Tablo 4.12. 2017 Anayasa Değişikliği Halkoylaması Sonuçları

Ülke Geneli Seçmen Sayısı		56.291.898
Ülke Geneli Halkoylamasına Katılanların Sayısı		49.798.855
Ülke Geneli Halkoylamasına Katılım Oranı		%85,43
Ülke Geneli Geçerli Oyların Sayısı		48.936.604
EVET	Oyu Verenlerin Sayısı	25.157.463
	Oyu Verenlerin Oranı	%51,41
HAYIR	Oyu Verenlerin Sayısı	23.779.141
	Oyu Verenlerin Oranı	%48,59

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 27.04.2017: Resmi Gazete Sayısı: 30050

2017 Anayasa değişikliği halkoylamasına seçmenlerin %85,43 oranında bir katılım sağlanmıştır. Katılanlar arasında Anayasa değişikliğine evet diyenler %51,41 oy oranına sahiptir. Öte yandan hayır diyenler ise %48,59 oranına sahiptir. Bu neticeler çerçevesinde halkoylaması evet olarak sonuçlanmıştır. Böylelikle sistem değişikliği adına önemli bir anayasal adım atılmıştır.

Bu çerçevede 2709 sayılı 1982 Anayasasında yapılan 2017 Anayasa değişikliği ile yeni hükümet sisteminin temel sınırları çizilmiştir. Ayrıca 2017 halkoylaması sonucunda yapılan Anayasa değişikliği ile yeni sistem CHS ‘Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ olarak adlandırılmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi; devletin yasama, yürütme, ve yargı olmak üzere üç temel fonksiyonu arasında sert bir kuvvetler ayrılığının var olduğu, fren-denge mekanizmasının işlediği, yasama ve yürütme organlarının doğrudan halk tarafından belirli bir süre için seçildiği, her iki erk in halka karşı sorumlu olduğu ve karşılıklı seçimlerin yenilenebilme yetkisine sahip olduğu, ayrıca yargının bağımsız ve tarafsız olarak yasaların yorumlanması, idarenin denetlenmesi ve uyuşmazlıkların çözüm mercisi olduğu, bu çerçevede devletin temel fonksiyonlarının eşit derecede etkinliğinin sağlandığı hükümet sistemi modelidir (İyimaya, 2017: 71-89; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2017).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi çerçevesinde 24 Haziran 2018 tarihinde birlikte yapılan cumhurbaşkanı seçim sonuçları Tablo 4.13 ve genel seçim sonuçları ise Tablo 4.14 ‘de görüldüğü gibidir.

Tablo 4.13. 2018 Cumhurbaşkanı Seçim Sonuçları

2018 Cumhurbaşkanı Seçim Sonuçları		
Aday	Alınan Oy	Oranı (%)
R. T. ERDOĞAN	26.330.823	52,59
M. İNCE	15.340.321	30,64
S. DEMİRTAŞ	4.205.794	8,4
M. AKŞENER	3.649.030	7,29
T. KARAMOLLAOĞLU	443.704	0,89
D. PERİNÇEK	98.955	0,2

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 04.07.2018: Resmi Gazete Sayısı: 30468

Tablo 4.14. 2018 Genel Seçim Sonuçları

2018 Genel Seçim Sonuçları			
Parti Adı	Alınan Oy	Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
AKP	20.981.742	42,56	295
CHP	11.275.577	22,65	146
HDP	5.867.302	11,7	67
MHP	5.466.656	11,1	49
İYİP	4.958.230	9,96	43

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 04.07.2018: Resmi Gazete Sayısı: 30468

2018 seçim sonuçlarına göre Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi adı altında kurulan ilk hükümet AK Parti hükümeti olmuştur. Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığında kurulan bu hükümet TBMM'nin 66. hükümetidir. Erdoğan, Türkiye olarak demokrasi arayışının sonrasında tarihsel birikimin bir sonucu olarak bu sistemi öngörmüş ve bundan sonrasında milletin doğrudan yetkilendirdiği böylelikle sistemin daha demokratik ve etkin olacağı vurgusu yapılmıştır. Bu çerçevede 1980li yıllarda başlayan başkanlık sistemi tartışmaları 2017 yılında yapılan Anayasa Değişikliği ile Anayasal olarak sonuçlanmış ve 2018 yılında yapılan Cumhurbaşkanı ve genel seçimi ile yeni ve özgün bir hükümet örgütlenme biçimi olarak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi fiilen uygulamaya başlamıştır. Bu bağlamda 2023 yılındaki seçimlere kadar yine başkanlık sistemine yönelik tartışmalar varlığını devam ettirmiş bu durumda da 2023 seçimleri bu çerçevede şekillenmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi çerçevesinde 14 Mayıs 2023 tarihinde birlikte yapılan cumhurbaşkanı seçim sonuçları Tablo 4.15 ve genel seçim sonuçları ise Tablo 4.16'da görüldüğü gibidir.

Tablo 4.15. 14 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları (1.Tur)

Ülke Geneli Seçmen Sayısı	60.721.745
Ülke Geneli Seçime Katılanların Sayısı.	53.993.683
Ülke Geneli Seçime Katılım Oranı	%88,92
Ülke Geneli Geçerli Oyların Sayısı	52.972.934

Aday	Alınan Oy	Oranı (%)
R. T. ERDOĞAN	26.086.102	49.24
M. İNCE	216.470	0.41
K. KILIÇDAROĞLU	23.873.749	45.07
S. OĞAN	2.796.613	5.28

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 19.05.2023: Resmi Gazete Sayısı: 32195

Tablo 4.16. 14 Mayıs 2023 Genel Seçim Sonuçları

2018 Genel Seçim Sonuçları			
Parti Adı	Alınan Oy	Oranı (%)	Milletvekili Sayısı
AKP	19.392.462	37,87	268
CHP	13.802.183	26,95	169
YSP	4.803.922	9,38	61
MHP	5.454.820	10,65	50
İYİP	5.275.981	10,30	43
YRP	1.527.048	2,98	5
TİP	956.057	1,87	4

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 30.05.2023: Resmi Gazete Sayısı: 32206

Meclisin oluşması 14 Mayıs seçimiyle sağlansa da gerekli şartlar sağlanmadığından 28 Mayıs 2023 tarihinde tekrar bir Cumhurbaşkanlığı seçimi gerçekleştirilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi çerçevesinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminin sonuçları Tablo 4.17'deki gibidir.

Tablo 4.17. 28 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları (2. Tur)

Ülke Geneli Seçmen Sayısı	60.771.236	
Ülke Geneli Seçime Katılanların Sayısı.	52.093.375	
Ülke Geneli Seçime Katılım Oranı	%85,72	
Ülke Geneli Geçerli Oyların Sayısı	51.418.556	
Aday	Alınan Oy	Oranı (%)
R. T. ERDOĞAN	26.690.529	51,91
K. KILIÇDAROĞLU	24.728.027	48,09

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu Kararları, 01.06.2023: Resmi Gazete Sayısı: 32208

Özet olarak Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti döneminde, başkanlık sistemi tartışmaları daha da yoğunlaşmıştır. AKP, başkanlık sistemiyle daha güçlü ve istikrarlı bir yönetim hedeflemiş ve bu yönde adımlar atmıştır. Tartışmalar, 2017 referandumuyla sonuçlanmış ve Türkiye’de başkanlık sistemi uygulamaya konulmuştur.

AKP hükümetinin iktidara gelmesiyle birlikte, Türkiye’de başkanlık sistemi tartışmaları yoğunlaşmıştır. AKP, başkanlık sistemi için bir reform gündemi ortaya koymuş ve bu konuda kamuoyunu bilinçlendirmeye çalışmıştır. AKP’nin başkanlık sistemi önerileri, destekleyici kesimler tarafından Türkiye’nin daha etkin ve istikrarlı bir yönetim modeline geçişini sağlayacağı şeklinde yorumlanmıştır (Kılıç, 2016). Ancak, başkanlık sisteminin demokratik kurumları zayıflatabileceği ve otoriter bir yönetim modeline dönüşebileceği eleştirileri de yapılmıştır (Gözen, 2014).

4.2. Başkanlık Sisteminin Desteklenmesindeki Gerekçeler

Başkanlık sisteminin desteklenmesinde çeşitli gerekçeler ileri sürülmüştür. Bunlardan biri, daha güçlü bir liderlik sağlayarak karar alma süreçlerini hızlandırabileceği ve istikrarı artırabileceğidir (Özsoy, 2010). Ayrıca, başkanlık sistemi, yasama ve yürütme organları arasındaki ayrımı daha net bir şekilde ortaya koyarak daha etkili denge ve denetleme mekanizmalarının oluşturulmasını sağlayabilir (Demirtaş, 2017).

Türkiye, 1876 Anayasası'ndan günümüze kadar çeşitli hükümet sistemlerini deneyimlemiştir. Ancak, 1982 Anayasası'nın kabul edildiği dönemde, ülkenin hükümet sistemi üzerine yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmaların ana odak noktası, başkanlık sistemine geçişin daha faydalı olacağı yönündeydi. Başkanlık sistemi destekçileri, bu görüşlerini çeşitli nedenlerle desteklemişlerdir. Bu nedenler şunlar arasında sıralanabilir: siyasi istikrarın sağlanması ihtiyacı, etkili icraat için güçlü bir yürütmenin oluşturulması, başkanlık sisteminin tarihsel geçmişle uyumlu olması, başkanlık sisteminin diktatörlüğe veya askeri darbelere yol açmayacağı inancı ve parlamenter sistemin beraberinde getirdiği sorunların çözülmesi arzusu (Yılmaz, 2012: 19), (Arslan, 2003: 161).

Parlamenter sistemde meclisin hükümeti etkin bir şekilde denetleyememesi, dönemin önde gelen sorunlarından biri haline gelmiştir. Başkanlık sistemi destekçilerinin temel argümanı, bu sistemin siyasi istikrarı sağlayacağı düşüncesidir. Bu nedenle, siyasi istikrarın anlamını anlamadan, bu sistem ile aralarındaki ilişkiye bakmalıyız. Siyasi istikrar, demokratik ve hukuk devleti ilkelerine uygun bir siyasi yapıda var olma durumunu ifade eder. Siyasi istikrarsızlık ise bu ilkeler temelinde etkili ve düzenli bir yapı oluşturulamadığı durumu ifade eder (Öztürk, 2004: 9).

Siyasi istikrarda, zor kullanma veya baskıya karşı direnme, önemli bir rol oynar. Ayrıca, istikrarın, siyasi sistemin temel unsurlarının sık sık değişmediği ve siyasi süreçte

kesintilerin olmadığı bir durumu ifade ettiği görülür (Caniklioğlu, 1999: 18). Başkanlık sistemi ile siyasi istikrar arasında bir ilişki kurulabilmesi için, başkanın ilk turda yüzde 51 oy almasa bile ikinci turda büyük bir çoğunluğun oyunu alarak hükümetin başı olması gerektiği ifade edilir. Bu, gerçek anlamda bir siyasi istikrar sağlayabilir. Ancak, bu model sadece hükümetin kurulmasını kolaylaştırır, her zaman etkili ve düzenli bir hükümet oluşturulmasını garanti etmez (Kalaycıoğlu, 1999: 18, Erdoğan, 2000: 89).

Yukarıdaki açıklamalar, siyasi istikrar ile hükümet istikrarının ayrı kavramlar olduğunu göstermektedir. Başkanlık sistemi, hükümetlerin kurulmasını kolaylaştırabilir ancak bu hükümetlerin her zaman etkili ve düzenli olacağı anlamına gelmez. Yasama-yürütme ilişkileri açısından göz önünde bulundurulması gereken üç senaryo vardır (Cheibub, 2000: 3-4):

- Birinci Senaryo: Yasama organındaki muhalefet, başkanın vetosunu geçebilecek çoğunluğa sahip olmalıdır, böylece tasarılar ve teklifler kanunlaşabilir.
- İkinci Senaryo: Başkanın hakimiyetindeki bir senaryoda, Meclis Başkanın önerilerini onaylar ve bu öneriler başkanın imzasıyla kanunlaşır. Her iki senaryoda da sistem işler.
- Üçüncü Senaryo: Bu senaryoda sistem ve istikrar kavramı yeniden sorgulanır, çünkü Meclis muhalefetin önerilerini kanunlaştırabilir, Başkan veto edebilir ve Meclis bu vetoyu geçersiz kılamaz.

Bu karmaşık senaryo, disiplinsiz veya çok partili başkanlık sistemlerinde ve uzlaşma kültürünün zayıf olduğu ülkelerde ortaya çıkabilir (Mainwaring, 1997: 55). Bu durumda, yasama ve yürütme arasında yenilik olmaz (Cheibub, 2000: 4).

Sonuç olarak, başkanlık sistemi ile siyasi istikrar arasında kopuk bir ilişki olabileceği görülmektedir. Parlamenter sistemde hükümetlerin kurulamaması ve düşürülmesi istikrarsızlık getirebilirken, başkanlık sisteminde ise organlar arasındaki ilişki istikrarsızlığa neden olabilir. İhtimal dahilinde, başkan ve muhalefet, bu istikrarsızlık durumunu aşmak için anayasa dışı yolları düşünebilirler (Cheibub, 2000: 4).

Yani Başkanlık sisteminin destekçileri, bir dizi gerekçeyle dayanarak bu sistemdeki avantajları vurgulamaktadır. Bu gerekçeler kısaca aşağıdaki gibidir:

- ❖ **İstikrar:** Başkanlık sistemi, tek bir liderin güçlü ve istikrarlı bir yönetim sağlamasına olanak tanır. Hükümetlerin daha uzun süreli olması ve siyasi çatışmaların azalması beklenir.

- ❖ **Etkin yönetim:** Başkanlık sistemi, karar alma süreçlerinin daha hızlı ve etkili olmasını sağlar. Başkanın, yürütme organının başı olarak daha kolay ve hızlı kararlar alabilmesi beklenir.
- ❖ **Hesap verebilirlik:** Başkanlık sistemi, başkanın doğrudan halka hesap vermesini sağlar. Başkan seçimleri ve düzenli seçim süreçleriyle, halkın başkana doğrudan etkileme ve denetleme imkânı oluşur.

4.3. Başkanlık Sisteminin Eleştirilmesinde Gerekçeler

1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de başkanlık sistemi, sürekli olarak yoğun tartışmaların odağında olmuştur. Bu tartışmaların temel nedeni, sistemi savunanlar ve eleştirenler arasındaki farklı bakış açılarıdır. Her iki tarafın da bu konudaki argümanları bulunmaktadır. Eleştirenlerin bakış açıları şunlardır: İlk olarak, başkanlık sisteminin diktatörlüğe veya tek adam yönetimine yol açma endişesi taşımaktadırlar. Ayrıca, federalizmin zorunlu bir sonuç olarak ortaya çıkacağı ve ülkenin bölünebileceği endişeleri bulunmaktadır. Başkanlık sisteminin, cumhuriyet ve demokrasi gibi temel kavramlarla uyumsuz olduğunu düşünmektedirler. Bunun yanı sıra, başkanlık sisteminin Türk devlet geleneği ile uyumsuz olduğunu savunmaktadırlar. Eleştirenler arasında en çok vurgulanan nokta, bu sistemin tek adam veya diktatörlük yönetimine benzeyeceği endişesidir.

1982 Anayasası oluşturulurken, Anayasa Mahkemesi, barolar ve üniversiteler gibi kuruluşlar, başkanlık ve yarı-başkanlık sistemlerine geçişin Türkiye'nin tarihine uymayacağı ve diktatörlüğe benzer bir sistem yaratacağı endişesiyle karşı çıkmışlardır (Yazıcı, 2011: 160). Bu eleştirilerin temelinde, seçimle başa gelmiş bir başkanın, kral gibi davranacağı ve sadece kraldan farklı olarak seçilmiş olacağı argümanı yatmaktadır. Yarı başkanlık sistemi, ülkenin tarihine daha yakın olsa da, tam başkanlık sisteminin Türkiye'yi federasyona doğru sürükleyeceği görüşü dile getirilmiştir (Çeçen, 2013: 402-404).

Federasyonların, ABD örneğinde olduğu gibi ülke içinde eyaletlerin oluşturulması nedeniyle ayrılıklara yol açabileceği düşünülmüştür. Fakat bu sisteme geçilmiş olmasına rağmen böyle bir sonuçla karşılaşılmamıştır. Başkanlık rejiminin tek adam yönetimi ile ilişkisini anlayabilmek için sistemin tasarlanma amacı ve temel varsayımlarını göz önünde bulundurmak gerekir. Başkanlık sistemi oluşturulurken, bir istibdat rejiminin oluşmasını engellemek amaçlanmıştır (Kalaycıoğlu, 2005: 16).

Bu nedenle, çoğulcu demokrasinin gelişimine katkı sağlayabileceği düşünülen başkanlık sisteminin yararlı olduğunu iddia eden görüşler de bulunmaktadır (Gözübüyük, 2003: 34). Ayrıca, başkanlık sistemi, kuvvetler ayrılığı olarak bilinir ve diktatörlükle ilişkilendirilmesi şaşırtıcıdır. ABD'nin başkanlık sistemi, yürütmenin güçlü olmasını istememiştir. Onlar için iyi bir hükümet, birbirini denetleyen, gerektiğinde birbirini frenleyen ve uzlaşma sağlayan mekanizmalara sahip olan hükümetlerdir (Kalaycıoğlu, 2005: 16).

Bu nedenle, başkanlık sistemi ile tek adam yönetimi arasında temel bir ilişki bulunmamaktadır. Friedrich ve Brzezinski (1964: 22) benzer bir perspektifi paylaşarak, *“karar verme yetkisi, belirli bir dönem için, ya tek bir liderde ya da kolektif bir organın elinde toplanır; bu nedenle devlet yapısı büyük önem taşımaz”* ifadesini kullanmışlardır.

Başkanlık sisteminin Latin Amerika'da diktatörlük biçimine dönüştüğü eleştirileri yapılmıştır. Ancak göz ardı edilmemesi gereken önemli noktalar vardır. Ülkelerin başkanlık sistemini benimsememeleri veya benimsemiş olsalar dahi her şeyi bu modele yüklememeleri gerektiği gerçeği göz ardı edilmemelidir. Ergun Özbudun'un ifadesiyle (2005: 109), Latin Amerika'daki Başkanlık Sistemi deneyimlerinin kişisel diktatörlüklere dönüşmesi veya askeri darbelerle kesintiye uğraması, sadece bu ülkelerde uygulanan başkanlık sistemine atfedilemez. Aynı zamanda, bu ülkelerdeki ekonomik geri kalmışlık, gelir eşitsizlikleri, demokratik siyasi kültürün zayıflığı ve siyasi mücadelenin aşırı kutuplaşması, demokrasinin sürdürülebilirliği üzerinde hükümet sisteminin ötesinde etkili olmuştur.

Başkanlık sisteminde, temel organlardan herhangi birinin baskın olduğu durumlar, 'süper başkanlık' terimi ile nitelendirilir. Süper başkanlık sistemine göre, başkan yasama yetkisini kullanarak yürütme erkini meclis denetiminden uzak tutar. Diğer hükümet sistemleri gibi, süper başkanlık sistemi de bir demokrasi biçimidir. Çünkü düzenli seçimler düzenlenir, başkanın olumlu ya da olumsuz yönleri eleştirilebilir ve muhalefet partileri etkin bir şekilde faaliyet gösterebilir (Fish, 1997: 326).

Başkanlık sisteminin eleştirilmesinde çeşitli gerekçeler ortaya konulmuştur. Bazı eleştirmenlere göre, başkanlık sistemi güçlü bir liderliği teşvik ederek otoriter eğilimleri kuvvetlendirebilir ve demokratik kurumları zayıflatabilir (Çelik, 2015). Ayrıca, başkanlık sisteminde yasama ve yürütme organlarının birbirinden bağımsız olması, hükümetin istikrarını ve etkinliğini olumsuz yönde etkileyebilir (Yıldız, 2018).

Başkanlık sistemi, eleştirenler tarafından da bazı gerekçelerle sorgulanmaktadır. Bu eleştiriler arasında şunlar bulunmaktadır:

- ❖ **Tek adam yönetimi:** Başkanlık sistemi, güçlü bir liderin tek başına kararlar almasına ve yürütme organının güçler dengesini sarsmasına yol açabilir. Bu durum, demokratik denge ve katılımı zayıflatabilir.
- ❖ **Siyasi kutuplaşma:** Başkanlık sistemi, siyasi partiler arasındaki çatışmaların artmasına ve siyasi kutuplaşmanın derinleşmesine neden olabilir. Başkanlık seçimleri ve güç paylaşımı, siyasi gerilimi artırabilir.
- ❖ **Hesap verebilirlik sorunu:** Başkanlık sistemi, başkanın doğrudan halka hesap vermesiyle ilişkilendirilse de, bu durum her zaman garantili değildir. Başkanlık sistemi, demokratik denetimi ve hesap verebilirliği zayıflatabilir.

4.4. Başkanlık Sistemi'nin Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Bu bölümde başkanlık sisteminin olumlu ve olumsuz yönleri ele alınacaktır. Bu bağlamda ilk olarak başkanlık sisteminin olumlu yönlerini inceleyelim.

4.4.1. Sistemin olumlu yönleri

- Başkanlık sistemi, halk tarafından seçilen devlet başkanının meşruiyetini artırır. Bu durum, başkanın güçlenmesine ve yasama organından bağımsız bir şekilde hareket etmesine olanak tanır (Tunç ve Yavuz, 2009: 16). Bu sistem, yürütmenin etkinliğini artırarak olumlu sonuçlar doğurabilir. Çünkü başkan, karar alma süreçlerinde doğrudan yetkili ve sorumlu bir konumda bulunur.
- Başkanlık sistemi, kuvvetler ayrılığı ilkesini kesin bir şekilde benimser ve tüm yetkileri tek bir merkezde toplar. Bu, yönetimin güçlenmesini sağlar ve işlerin daha hızlı ve istikrarlı bir şekilde yürütülmesine imkan tanır (Gözler, 2011: 581). Başkan, kamu yönetimindeki üst düzey görevlilere atanma yetkisine sahiptir ve bu, liyakat ve uzmanlık ilkesine dayalı atamaların yapılmasına olanak sağlar. Bu da devletin etkinliğini artırır.
- Başkanlık sistemi, kuvvetler ayrılığının net bir şekilde belirlendiği ve temel hak ve özgürlükleri korumak için uygun bir yapıya sahip olduğu düşünüldüğünde olumlu yönler taşır. Yürütmenin tek bir merkezde toplanması

ve hesap verilememe durumu, dikta yönetimleri gibi olumsuz sonuçlara yol açabileceğini düşündürse de, temel hak ve özgürlükler açısından güçlü bir yapıya sahip olması, başkanlık sisteminin uygulanabilirliğini artırır.

- Başkanlık sistemi, devletin kuvvetlerini net bir şekilde ayırır ve her iki organ olan yasama ve yürütme organlarına önemli yetkiler verir. Bu yetkilerin paylaşılması, her iki organın işbirliği yapmasını gerektirir. Bu nedenle yasama ve yürütme organları, uzlaşıcı bir tavır sergilemek zorundadır. Bu, sorumsuz bir başkanın dengeleyici ve kontrol edici bir rol oynamasını sağlar.
- Başkanlık sistemi, yasaların ve bütçe kanunlarının başkanlık makamı tarafından yasamaya ihtiyaç duyacak şekilde oluşturulmasını sağlar. Bu da sistemin sorunsuz bir şekilde işlemlerini amaçlar. Bu durum, toplumda uzlaşma kültürünün gelişmesine katkıda bulunabilir ve demokrasi kültürünün artmasına yardımcı olabilir.
- Bu özellik, başkanlık sisteminin hakim olduğu ülkelerde parti ideolojilerinin birbirine uygun olduğu ve demokrasi kültürünün gelişmiş olduğu gözlemlendiğinde, siyasi kültürün olumlu bir şekilde geliştirilebileceği bir perspektif sunar (Yanık, 2013: 109).
- Başkanlık sisteminin işlevsel bir özelliği, istikrar ve yetkinlik açısından sürekliliği sağlayabilmesidir. Yasama ve yürütme organlarının belirli bir süre için seçilmesi ve bu sürecin sona ermeden her iki organın da birbirini feshedememesi, daha hızlı bir yönetimi ve istikrarı mümkün kılar (Gözler, 2011: 582).
- Başkanlık sistemi, parlamenter sistemin aksine meclis ve yürütme organının iç içe geçmesine ve koalisyon hükümetlerinin oluşmasına izin vermez. Yürütmenin tek elde toplanması, yasama ve yürütme organlarının farklı zamanlarda seçilmeleri ve birbirlerini onaylama zorunluluğu olmadığı için daha etkin hükümetlerin oluşturulabilmesini sağlar (Kuzu, 2011: 12).
- Başkanlık sisteminde, organlar arasında denge ve fren mekanizmaları bulunur. Bu, devlet erklerinin kendi anayasal sınırları içinde kalmasını sağlar (Turhan, 1989: 36). Başkanlık sistemi, diğer hükümet sistemlerine göre erklerin denetimi açısından daha elverişli olduğu için olumlu olarak değerlendirilir.

- Bu sayede her devlet erki, kendi yetki alanlarını aşamazken, birbirlerini denetleme ve gerektiğinde yavaşlatma yetkisine sahiptir. Bu, başkanlık sisteminin önemli bir avantajıdır.
- Başkanlık sisteminin diğer bir avantajı, başkan yardımcılarının yasama organından bağımsız olarak atanıyor olmalarıdır. Bu, uzmanların atanmasını ve atananların daha bağımsız bir perspektifle göreve gelmelerini sağlar. Bu durum, devlet işlerinin daha etkin bir şekilde yürütülmesine katkıda bulunabilir.
- Başkanlık sisteminde halk, doğrudan başkanı seçer, bu da hataların sorumlusunun kim olduğunu daha net bir şekilde görmesini sağlar (Gözler, 2011: 582). Başkanın ve başkan yardımcılarının hesap verebilir olması, ülkenin ulusal güvenliği ve istikrarı açısından daha etkili bir yönetimi teşvik eder.
- Sonuç olarak, başkanlık sistemi, güçlü ve etkili bir yönetimi destekleyen bir dizi avantaja sahiptir. Bu sistem, kuvvetler ayrılığı prensibine dayalı olarak çalışır ve denge-fren mekanizmalarıyla donatılmıştır. Bu nedenle, başkanlık sistemi, sorumlu ve hesap verebilir bir yönetim sağlama potansiyeline sahiptir.

4.4.2. Sistemin olumsuz yönleri

- Hükümet sistemleri, sorunsuz işleyen yapılar olmamakla birlikte, bu sistemlerin incelenirken olumlu ve olumsuz yönlerinin titizlikle değerlendirilmesi önemlidir.
- Başkanlık sistemi, bazı sorunlara yol açabilen özel bir hükümet modelidir. İlk olarak, başkanın görev süresinin sona erdirilememesi veya başkanın yetersiz yeteneklere sahip olması gibi durumlar, halkın isteğine rağmen başkanın görevde kalmasına neden olabilir (Yazıcı, 2011: 43). Bu, başkanın performansının ikinci döneminde zayıflamasına yol açabilir, çünkü tekrar seçilemeyeceği için yanlış kararlar alabilir ve bu da otoriter bir yönetim biçimine dönüşebilir.
- Başkanlık sisteminde başkanın, normal şartlarda halk tarafından seçim yoluyla görevden alınabilmesi ve bu nedenle yasama ve yargı organlarına karşı sorumlu olmaması, keyfi uygulamalara ve sistematik sorunlara yol açabilir

(Yazıcı, 2005: 130). Bu durum, sistemin katılık derecesini artırabilir ve demokrasiyi ve sistem istikrarını tehlikeye atabilir.

- Başkanlık sisteminde, başkan ve başkan yardımcısı da dahil olmak üzere hem yasama hem de yürütme organlarının seçimle işbaşına gelmesi, farklı zamanlarda seçilmelerine rağmen her iki organın da meşruiyetini halktan aldığını iddia etmelerine neden olabilir. Bu durum, uyumsuzluk ve krizlere yol açabilir (Yazıcı, 2011: 54).
- Bu tür tıkanıklıkların nasıl giderileceği belirsizdir, çünkü hangi organın daha etkili olacağı tahmin edilemez (Özbudun, 2005: 109).
- Başkanlık sisteminde başkanın ihtiyaç duyduğu yasaları yürütmeye kongrenin yanaşmaması, başkanın istediği politikaları gerçekleştirmesini engelleyebilir. Bu, organlar arasında uzlaşının sağlanmasını amaçlayan bir dengeleme mekanizmasını içerir. Ancak, farklı zamanlarda seçilen başkan ve meclis, sistemin dengeleyici işleyişini etkileyebilir.
- Başkanlık sisteminde, başkanlık yarışında kaybeden adaylar, bir sonraki seçimlere kadar beklemek zorunda kalabilir veya siyaset sahnesinden çekilebilirler. Bu, kaybedenin tamamen ötekileşmesine ve halk arasında ayrışmaya neden olabilir. Başkanın hem yürütme yetkisi hem de devletin başı olma konumu, eşit olması gerektiğini gösterir. Ancak bu denge her zaman sağlanamayabilir.
- Başkanlık sisteminin bir diğer olumsuz yönü, başkanlık makamının bir kişinin kontrolünde toplanabileceğidir. Başkan, belirli bir süre için seçildiği için, ikinci döneminde sorumlu olmadığını bilerek otoritesini artırabilir ve bu, diktatörlüğe dönüşebilir.
- Başkanlık sistemi, demokrasi ve siyasi kültürü oturmamayan ülkelerde etkili bir şekilde uygulanmayabilir. Bu sistem, çok partili siyasi kültürlerde sorunlara yol açabilir. Bu nedenle, çok partili siyasi kültüre sahip ülkelerde bu sistem işleyiş göstermeyebilir (Bal, 2013: 8-12).Parlamenter sistemde cumhurbaşkanının tarafsızlığı ön planda tutulurken, başkanlık sisteminde başkanın hem yürütmenin başı hem de devletin başı olması, arabuluculuk rolünü kısıtlayabilir. Başkanın birleştirici rol alma yeteneği, parlamenter sisteme kıyasla daha sınırlıdır.

- Başkanlık sistemi, parti varlığıyla ilişkilendirildiğinde, iki partili bir yapıya daha uygun olabilir ve bu nedenle ABD gibi demokratik bir ülkede daha iyi işleyebilir. Ancak çok partili bir siyasi kültürde bu sistem, sorunlar yaratabilir çünkü sistem, iki büyük partiye dayalı bir dengeyi destekler. Küçük partiler veya aynı ideolojiyi paylaşan yapılar, ana partilere yönelebilirler. Bu, demokrasi kültürünün olumsuz yönde etkilenmesine neden olabilir (Sargın, 2019).

4.5. Türkiye’de Uygulanan Başkanlık Sistemi (CHS)

16 Nisan 2017 tarihinde kabul edilen 6771 sayılı anayasa değişikliği, Türk tipi başkanlık veya cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi olarak adlandırılan bir sistemi Türkiye'ye getirmiştir. Bu sistem, parlamenter sisteme göre belirgin farklar taşımaktadır. En belirgin fark, bu yeni sistemde hükümetin milletvekilleri arasından seçilmemesi, bu nedenle sistemin açık bir şekilde başkanlık sistemi olduğunu göstermektedir. Bu sistemin temel amacı, yasama ve yürütme organlarını birbirinden ayırmaktır (Erdoğan, 2019).

2017 yılındaki anayasa değişikliği referandumu ile ülkenin sistemi, parlamenter sistemden ayrılarak başkanlık sistemine benzeyen bir cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine dönüşmüştür (Boztepe, 2018: 14). Sistem oluşturulurken, başkanlık sisteminde kullanılan 'Başkan' terimi 'Cumhurbaşkanı' olarak değiştirilmiştir. Bu da sistemi 'Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi' olarak adlandırılmasına neden olmuştur (Gül vd., 2017: 114).

Cumhurbaşkanı, artık halk tarafından seçilen ve yürütmenin tek yetkilisi olan bir makam haline gelmiştir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, kurumsal olarak üç ana özelliğe sahiptir:

- Yasama organının güçlendirilmesi: Bu, yasama ve yürütme organları arasındaki net ayrımı vurgulayarak yürütmenin aşırı güçlenmesini önlemeyi amaçlar.
- Yürütmenin etkinliği: Sistem, yürütmenin hızlı kararlar almasını ve uygulamasını teşvik eder.
- Sistem tikanıklıklarını engelleme: Bu özellik, hükümet sistemlerine yöneltilen eleştirileri ele alır ve çözümler sunar (Alkan, 2018: 140).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, ülkede istikrar sağladığı düşünülen bir yapıya sahiptir. Bu istikrarı korumak için, başkanlık sistemine benzer bir şekilde yürütme yetkileri

tek bir kişide toplanmıştır. İstikrarın sağlanması için en önemli şartlar, yürütmenin sürekli ve etkili olması gerektiğinden, ülkemizde Cumhurbaşkanlığı sistemi uygulanmıştır. Bu düzenleme, Cumhurbaşkanının görev süresi boyunca herhangi bir nedenle görevden alınamayacağını belirtir, ancak istisnai durumlar mevcuttur (Çoban, 2017: 83-85). Bu istisnalar, Cumhurbaşkanının siyasi ve cezai sorumluluğuna dayanır ve ABD Başkanlık sistemindeki ‘impeachment’ süreciyle benzerlik taşır. Parlamenter sistemde, Cumhurbaşkanı sadece vatana ihanet suçundan yargılanabilirdi, ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi bu durumu değiştirmiştir. Bu sistem, yürütmenin parlamenter sistemdeki çift başlı yapısından kaynaklanan istikrar kaybını ve etkisizliği gidermek amacıyla geçmiştir ve savunucuları tarafından en önemli argüman olarak öne sürülmüştür.

2017 yılında kabul edilen anayasa değişikliği, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi savunucularının öne sürdüğü bir düşünce temelinde şekillenmiştir. Bu yaklaşıma göre, istikrarın ve etkililiğin sağlanabilmesi için Cumhurbaşkanı ve meclis çoğunluğunun aynı partiye ait olacağı bir plan önerilmiştir (Gönenç, 2018: 2). Bu durum, yasama ve yürütme organlarının aynı anda seçilmesi ilkesinin Cumhurbaşkanlığı sisteminde kendini göstermesidir. ABD Başkanlık sisteminde böyle bir uygulama mevcut değildir; seçimler farklı zamanlarda gerçekleşir. Cumhurbaşkanlığı sisteminin Başkanlık sistemine benzer bir yönü, öncelikle Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesidir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde, yürütmenin tek yetkili kişisi haline gelen Cumhurbaşkanıdır. 2017 anayasa değişikliği sonrasında, bu sistemde Cumhurbaşkanına Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarma yetkisi verilmiştir (Alkan, 2018: 141). Bu yetki, parlamenter sistemde Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan kanun hükmünde kararnamelere benzeyebilir. Fakat parlamenter sistemde bu kararnameler Meclis tarafından onaylanırken, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri için Meclis’in onay yetkisi bulunmamaktadır. Yürütme, bu kararnameleri Meclis onayına ihtiyaç duymadan çıkarabilir (Alkan, 2018: 143).

ABD Başkanlık sisteminde, başkanın yasaları geçirmek ve bütçeyi onaylatmak için diğer partilerden destek alması gerekebilir. Bu noktada, siyasi partilerin ve siyasal kültürün etkisiyle bir uzlaşma sağlanır, bu sayede siyasi engeller aşılabılır (Atay, 2017: 87). Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde böyle bir durum pek önemsenmemiş gibi görünmektedir. KHK (Kanun Hükmünde Kararname) yetkisi, 2017 anayasa değişikliği ile kaldırılmıştır. Bununla birlikte, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin çıkartılmasıyla ilgili bazı sınırlamalar bulunmaktadır. Kararnameler, kanunlar tarafından geçersiz kılınabilir

veya daha önce kabul edilmiş bir kanun maddesiyle çelişirse, kanun maddesi öncelik kazanır (Alkan, 2018: 144).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde, bakanların ve başkan yardımcılarının seçimi tamamen Cumhurbaşkanının yetkisindedir. Bakanlar ve başkan yardımcıları için milletvekili seçilme şartları aranır. Başkanlık sistemlerinde olduğu gibi, Cumhurbaşkanının görev süresi sona erdiğinde bakanlar ve başkan yardımcıları da görevlerini sonlandırırlar.

ABD Başkanlık sistemiyle karşılaştırıldığında, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde başkan yardımcısı, Cumhurbaşkanlığı makamının sürekli olarak boşalması durumunda başkanlık görevini üstlenemez. Yalnızca seçimlerin yeniden yapılması kararı alındığında, kırk beş gün boyunca Cumhurbaşkanının yerine geçebilir. Bu sistemde, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar meclis üyeleri arasından seçilebilir, ancak bu durumda Meclis ile olan ilişkileri sona erer. Yürütmenin etkinliğini sağlamak için, yürütme yetkisine sahip olan Cumhurbaşkanı, üst düzey kamu görevlilerini kararnamelerle atama veya görevden alma yetkisine sahiptir (Alkan, 2018: 145).

Cumhurbaşkanına verilen bu yetkiler, yürütmenin daha güçlü bir şekilde işlemlerini sağlayarak hızlı kararlar alabilme yeteneğini vurgular. Ayrıca, halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanının meşruluğu, bu yetkinin yürütme gücünü daha da artırabileceği görüşünü destekler. Sistemin savunucuları, halkın Cumhurbaşkanını sorumlu tutma yetkisi ve tekrar seçilmeme cezasının bulunduğunu, belirli bir süre için seçilen Cumhurbaşkanının görev süresinin beş yıl olarak belirlenmesinin, sistemde etkililiği artırdığı görüşünü savunmaktadır (Çoban, 2017: 86-88).

Cumhurbaşkanlığı sistemi, yasama ve yürütme organları arasındaki dengeleme ve denetleme mekanizmasını benzersiz bir şekilde şekillendirmiştir. Bu sistemde, Cumhurbaşkanı, meclis seçimlerinin yenilenmesini istediğinde, meclisi seçimlere götürebilir. Ancak, Cumhurbaşkanı Meclisi seçimlere götürürken kendi Cumhurbaşkanlığı görevini de yenilemek zorundadır. Benzer şekilde, meclis, Cumhurbaşkanını seçimlere götürebilir ve bu durumda meclis seçimleri ile Cumhurbaşkanlığı seçimleri aynı dönemde gerçekleştirilmelidir (Gönenç, 2018: 5).

ABD Başkanlık sistemi ve Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi arasındaki bir fark, hem meclisi hem de Cumhurbaşkanlığını aynı anda seçimlere tabi tutma yetkisidir. ABD'de böyle bir yetki bulunmamaktadır. Bu uygulama, daha çok Parlamenter sistem ve Yarı-Başkanlık sistemleriyle uyumlu gibi görünmektedir. Bu sistem, kuvvetler ayrılığı

ilkesinin daha belirgin olduğu Başkanlık sisteminden farklı bir yaklaşımı yansıttır gibi görünmektedir.

Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı sisteminde, ABD Başkanlık sistemi ile bütçe konusunda farklı bir uygulama mevcuttur. ABD'de bütçe hazırlama yetkisi Kongre'ye aittir, ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde bütçe tasarısının hazırlanması ve onaylanması yetkisi Cumhurbaşkanına verilmiştir. Bununla birlikte, bütçe tasarısının meclisten geçmemesi durumunda, önceki yılın bütçesi yeniden değerlendirilerek yürürlüğe girebilir. Bu, yasamanın yürütme karşısındaki yetkilerini sınırlayabilir ve yürütme organını güçlendirebilir (Atay, 2017: 90). ABD Başkanlık sisteminde böyle bir düzenleme bulunmamaktadır çünkü yürütmenin gücünün dengelenmesi açısından bu tür bir önlem alınmamıştır.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde, başkanın ve başkan yardımcılarının atanmasıyla ilgili olarak ABD Başkanlık sistemi ile farklılıklar bulunmaktadır. ABD Başkanlık sisteminde başkanın yapacağı atamalar Senato'nun onayına tabidir, ancak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde böyle bir gereklilik bulunmamaktadır. Bu durum, sistemin denge ve denetleme mekanizmalarını etkileyebilir ve yasamanın yürütmeye karşı daha zayıf konumda olmasına neden olabilir (Atay, 2017: 90).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde, yürütmenin denetlenmesi amacıyla bazı araçlar bulunmaktadır. Bunlar, yazılı soru, genel görüşme ve meclis araştırması şeklindedir. Ancak meclis araştırmaları, yürütmenin tam anlamıyla denetlenmesini sağlayan bir mekanizma sunar çünkü yürütme organının üyeleri yasama organına karşı sorumluluklarını yerine getirirler (Alkan, 2017: 3).

Ayrıca, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, Cumhurbaşkanının yargılanması için yüce divanın yetkisini genişletmiştir. Önceki Parlamenter sistemde, Cumhurbaşkanı sadece siyasi suçlar nedeniyle yüce divana sevk edilebilirdi, ancak yeni sistemde tüm cezai suçlar için yüce divana sevk edilebilir hale gelmiştir. Bu değişiklik meclis, yüce divan yargılaması sonucunda Cumhurbaşkanının görevini sona erdirebilir (Alkan, 2017: 4).

Ancak bu sistemde, Cumhurbaşkanının partisinin meclis çoğunluğuna sahip olması ve partisel ittifakların etkisi, yasama organının yürütme üzerindeki denetimini zorlaştırabilir. ABD Başkanlık sistemi ile karşılaştırıldığında, kuvvetler ayrılığının daha keskin olduğu bu sistemin yürütmenin denetimine daha fazla odaklandığı söylenebilir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile ABD Başkanlık sistemi arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar, her iki sistemin yasama ve yürütme organlarının

ilişisini ve denge mekanizmalarını nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Her iki sistem de kendi özgün dinamiklerine sahiptir ve ülkelerin tarihleri, kültürleri ve siyasi yapılarına göre farklılık göstermektedir.

Türkiye’de uygulanan Türk Tipi Başkanlık Sistemi (CHS), 2018 yılında yapılan referandum sonucunda kabul edilmiştir (Anayasa, Madde 8). Bu sistemde, cumhurbaşkanı hem devlet başkanı hem de hükümet başkanıdır ve yasama yetkisine sahip olan TBMM’nin rolü daha sınırlıdır. Bu sistemin amacı, daha güçlü bir liderlik sağlamak ve karar alma süreçlerini hızlandırmaktır (Erdem, 2019).

Türkiye’de uygulanan başkanlık sistemi, Türk Tipi Başkanlık Sistemi (CHS) olarak adlandırılmaktadır. CHS, yasama ve yürütme organlarının ayrı olduğu, başkanın hem devlet başkanı hem de hükümet başı olduğu bir sistemdir. Başkan doğrudan halk tarafından seçilir ve geniş yetkilere sahiptir.

CHS, Türkiye’deki siyasi sistemi önemli ölçüde değiştirmiştir. Parlamentodaki siyasi denge ve denetim mekanizmaları zayıflamış, güçlü bir başkanlık yetkisi oluşmuştur. Bu durum, bazı eleştirilere ve endişelere yol açmıştır.

4.6. Türk Tipi Başkanlık Sistemi ve ABD Başkanlık Sisteminin Karşılaştırılması

Türk Tipi Başkanlık Sistemi (CHS) ile ABD Başkanlık Sistemi arasında bazı benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Her iki sistemde de cumhurbaşkanı, devlet başkanı ve hükümet başkanı rollerini bir arada üstlenmektedir. Ancak, ABD Başkanlık Sistemi’nde daha güçlü denge ve denetleme mekanizmaları bulunurken, Türk Tipi Başkanlık Sistemi’nde bu mekanizmaların sınırlı olduğu söylenebilir (Doğanay, 2021).

Türk Tipi Başkanlık Sistemi (CHS) ile ABD Başkanlık Sistemi arasında bazı benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Bu iki sistemin karşılaştırılması şu şekilde yapılabilir:

- **Yasama-Yürütme ilişkisi:** ABD Başkanlık Sistemi’nde yasama ve yürütme organları birbirinden ayrıdır ve başkanın yasama organı üzerinde doğrudan etkisi sınırlıdır. Türk Tipi Başkanlık Sistemi’nde ise başkanın yasama organı üzerinde daha güçlü bir etkisi vardır.

- **Güçler dengesi:** ABD Başkanlık Sistemi, güçler ayrılığı ilkesine dayanır ve güçler dengesi önemli bir prensiptir. Türk Tipi Başkanlık Sistemi'nde ise güçler dengesi daha az vurgulanır ve başkana geniş yetkiler verilir.
- **Hesap verebilirlik:** ABD Başkanlık Sistemi'nde başkan, düzenli olarak yapılan seçimlerle halka hesap vermek zorundadır. Türk Tipi Başkanlık Sistemi'nde ise hesap verebilirlik mekanizmaları daha zayıftır ve başkanın doğrudan halka hesap verme süreci daha sınırlıdır.
- **Siyasi Kültür ve Tarih:** ABD Başkanlık Sistemi, uzun bir siyasi geçmişe ve köklü bir demokratik kültüre dayanır. Türk Tipi Başkanlık Sistemi ise Türkiye'nin siyasi tarihine ve kültürel dinamiklerine özgü olarak geliştirilmiştir.

Sonuç olarak, Türk Tipi Başkanlık Sistemi (CHS) ve ABD Başkanlık Sistemi arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar, her iki sistemin de avantajları ve dezavantajları olduğunu göstermektedir. Başkanlık sistemi tartışmaları Türk siyasi hayatında uzun bir geçmişe sahip olsa da, sistemin etkileri ve sonuçları daha ileri çalışmalarla daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmelidir.

5. SONUÇ

ABD'de başlayan Başkanlık sisteminin diğer ülkeler tarafından benimsenmesinin sebepleri ve olumlu etkileri, sistemin etkin bir yönetim modeli olarak yürütme istikrarını sağlaması ve değişen dünyada devletlerin yürütme yeteneğini etkili bir şekilde kullanma arzusuyla açıklanabilir. Bu nedenlerle Başkanlık sistemi, diğer ülkeler arasında yayılma eğilimindedir. Ancak devletler, kendi ülkelerinde etkin bir yürütme sağlamak amacıyla Başkanlık sistemini benimserken, ABD modelinden farklılıklar göstererek, kendi hükümet sistemlerini Başkanlık sistemine benzer bir şekilde dönüştürmüşlerdir.

Türkiye'deki Başkanlık sistemi uygulaması, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi olarak yerini almıştır. Uzun yıllar boyunca Türkiye, parlamenter sistemle yönetilmiştir. Bu dönemde parlamenter sistem çerçevesinde bir dizi anayasa değişikliği denemesi yapılmıştır.

Türkiye'nin Cumhuriyetin ilk yıllarında, 1921 Anayasası ile Meclis hükümeti sistemi yani yasama ve yürütme organlarının yetkilerinin yasama organında birleştirildiği bir uygulama başlatılmıştır. Meclis hükümeti sistemi, ülkenin zorlu bir dönemden geçtiği ve bu zorlukların hızlı bir şekilde aşılabilmesi amacıyla benimsenmiştir.

1924 Anayasası ile birlikte Türkiye'de Parlamenter sistem yürürlüğe girmiştir. Bu tipik parlamenter sistemde yürütme organı, iki başlı bir yapıda konumlandırılmıştır. Cumhurbaşkanı ve başbakanın liderlik ettiği bakanlar kurulu, yürütme organını oluşturmuştur.

Cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanlar, geleneksel parlamenter sistemde olduğu gibi yasama organı içinden seçilerek belirlenmiştir. Bu durum, kuvvetler ayrılığının daha yumuşak bir şekilde gerçekleşmesine imkan tanımıştır. Cumhurbaşkanı, yürütmenin sembolik ve sorumsuz yönünü temsil ederken, başbakan ve bakanlar kurulu ise sorumluluk sahibi ve yetkili kanadı oluşturarak görevlerini yerine getirmişlerdir.

Türkiye'nin parlamenter sisteminde yaşanan sorunlar ve yürütmenin etkililiği konusundaki endişeler, zaman zaman anayasal hükümlerin ve anayasaların değiştirilmesine yol açmıştır. Bu sebeplerle, parlamenter sistemin beklenen başarıyı sağlayamaması gerekçesiyle tartışmalar başlamış ve bazı kesimler parlamenter sisteme karşı kopuş talepleriyle ortaya çıkmıştır.

1982 Anayasası'nda yapılan değişikliklerle, Türkiye'de 2007 yılında parlamenter sistemden sapma süreci başlamıştır. Bu bağlamda, yürütmenin bir parçası olan

Cumhurbaşkanının artık meclis tarafından değil, halk tarafından seçilmesine karar verilmiştir. Bu değişiklikle birlikte, Türkiye'nin yönetim yapısı yarı-başkanlık sistemine dönüştürülmüştür. Ancak, yeni sistemde Cumhurbaşkanının yetkileri artırılmış olsa da, sorumlulukları aynı ölçüde artırılmamıştır. Başbakanlık pozisyonu hala etkin olarak devam etmiş ve yürütmenin sorumlu kısmı başkan ve bakanlar kurulu olarak belirlenmiştir. Bu durum, çeşitli anayasa değişikliklerini zorunlu hale getirmiştir.

2017 yılında, Türkiye'de gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile parlamenter ve yarı-başkanlık sistemlerine benzeyen hükümet yapısından ayrılarak başkanlık sistemine geçiş gerçekleştirilmiştir. Bu yeni sistem, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi olarak adlandırılmış ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Başkanlık sistemi model alınmıştır. Ancak, ABD'deki başkanlık sistemi referans alınmış olsa da, yapılan anayasa değişiklikleri sonucunda birçok alanda farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Türk başkanlık sistemi, gücün cumhurbaşkanının elinde toplanması nedeniyle bazıları tarafından eleştirilse de eleştirmenler, sistemin demokrasinin aşınmasına ve otoriter bir rejimin ortaya çıkmasına yol açabileceğini savunmaktadır. Ancak sistemin destekçileri bunun istikrar ve ekonomik büyüme sağlayacağını savunmaktadır. Sistemin, başkanın ülkenin karşı karşıya olduğu zorlukların üstesinden gelmek için hızlı ve kararlı adımlar atmasına izin vereceğini düşünmektedir.

Türkiye'deki başkanlık sistemi, ABD tipi başkanlık sistemine göre daha güçlü ve merkezi bir yönetim sistemidir. Bu, demokrasinin erozyona uğraması ve gücün cumhurbaşkanının elinde toplanmasıyla ilgili endişelere yol açsa da Türk sistemi aynı zamanda istikrar ve ekonomik büyüme sağlamasıyla da avantaj sağlamaktadır. Nihayetinde, Türk başkanlık sisteminin başarısı, cumhurbaşkanının yetkilerini sorumlu bir şekilde kullanma ve demokrasi ilkelerini destekleme yeteneğine bağlı olacaktır.

- Türk başkanlık sistemi, hem başkanlık sistemi hem de parlamentarizm unsurlarını birleştiren 'melez' bir sistemdir.
- Türk cumhurbaşkanı, hükümet ve yasama organı üzerinde geniş yetkilere sahip 'güçlü' bir cumhurbaşkanıdır.
- Türk başkanlık sistemi, 'otoriter' eğilimleri nedeniyle eleştirilse de 'verimliliği' ve 'istikrar' sağlama yeteneği nedeniyle de övülmektedir.

Türk başkanlık sisteminin geleceği belirsizdir. Sistemin daha demokratik ve hesap verebilir hale getirilmesi için reform yapılması mümkündür. Ancak sistemin mevcut güçlü ve zayıf yönleriyle yerinde kalması da mümkündür.

Kısaca, Türk tipi başkanlık sistemi, Türkiye'nin siyasi yapılanmasında önemli bir değişimi temsil etmektedir. Bu sistem, hızlı karar alma, sorumluluk netliği, istikrar, eşitlik ve güçlü icra yetkisi gibi potansiyel olumlu yönler sunmaktadır. Başkanın doğrudan seçilmesi, halkın iradesini daha doğrudan yansıtması ve liderlik sorumluluğunu artırması açısından önemlidir.

Ancak, Türk tipi başkanlık sistemi de bazı olumsuz yönler içermektedir. Güç yoğunlaşması, denetim mekanizmalarının azalması, siyasi kutuplaşma, denge ve denetleme eksikliği ve uzlaşma zorluğu gibi sorunlar, sistemdeki potansiyel riskleri ve demokratik açıkları göstermektedir.

Bu nedenle, Türk tipi başkanlık sisteminin etkili ve sürdürülebilir bir şekilde çalışabilmesi için demokratik kurumlar ve denge mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Yargı bağımsızlığı, medya özgürlüğü, sivil toplumun güçlendirilmesi ve siyasi katılımın teşvik edilmesi gibi demokratik değerlerin korunması önemlidir.

Türk tipi başkanlık sistemiyle ilgili tartışmalar devam ederken, hükümetin ve siyasi liderlerin bu sistemi demokrasi ve hukukun üstünlüğü prensipleriyle uyumlu bir şekilde uygulamaları gerekmektedir. Ayrıca, toplumun farklı kesimlerinin ve siyasi partilerin etkin bir şekilde temsil edildiği bir siyasi ortamın oluşturulması da önemlidir.

Başkanlık sistemi, toplumsal uzlaşma ve uyum gerektirir. Türkiye'de siyasi kutuplaşma ve ideolojik farklılıklar, bu sistemin etkili bir şekilde işlemlerini zorlaştırabilir. Başkanlık sistemi, yürütme ve yargı organlarının bağımsızlığına vurgu yapar. Ancak, Türkiye'de bazı eleştirmenlere göre, bu denge sorunlu olabilir ve yargının etkisi konusunda endişeler bulunabilir. Başkanlık sisteminde, meclisin ve başkanın uyumlu çalışması önemlidir. Ancak, Türkiye'de bu ilişkinin zaman içinde sorunlu olduğu ve bazı durumlarda çatışmaların yaşandığı iddia edilmiştir. Başkanlık sisteminin başarıyla uygulanabilmesi için güçlü bir anayasa ve hukuki çerçeve gereklidir. Bazı eleştirmenlere göre, Türkiye'deki anayasa ve hukuki düzenlemeler, başkanlık sistemine uygun değil veya eksiktir. Siyasi istikrarsızlık ve ekonomik sorunlar, başkanlık sistemine geçiş sürecini olumsuz etkileyebilir. Bu tür zorluklar, yeni bir yönetim modelinin oturmasını engelleyebilir.

Başkanlık sistemi veya herhangi bir yönetim modeli, toplumsal, siyasi ve ekonomik dinamiklere uygun olmalıdır. Türkiye'de başkanlık sistemine geçişin neden tam olarak oturmadığı konusunda farklı görüşler bulunabilir ve bu konuda değerlendirme yapmak için güncel bilgiler ve analizlere ihtiyaç vardır.

Başkanlık sistemi gibi büyük çaplı yönetim değişiklikleri genellikle karmaşık ve çok boyutlu konulardır. Türkiye'deki başkanlık sisteminin devam edip etmemesi konusunda yapılacak değerlendirme, çeşitli faktörlere ve farklı bakış açılara dayanabilir. İşte bu konuda dikkate alınması gereken bazı önemli faktörler:

1. **Demokratik İlkeler:** Bir yönetim sisteminin demokratik ilkelerle uyumlu olup olmadığı önemlidir. Yönetim sistemi, halkın katılımını, temsilini ve temel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlamalıdır.
2. **İstikrar ve Güvenlik:** Yönetim sisteminin istikrarı ve ülkenin iç ve dış güvenliği üzerindeki etkileri değerlendirilmelidir. Yönetim sistemi, siyasi istikrarın sürdürülmesine ve ulusal güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunmalıdır.
3. **Siyasi Kutuplaşma:** Başkanlık sistemi, siyasi kutuplaşma riskini artırabilir veya azaltabilir. Sistem, farklı siyasi görüşleri bir araya getirip uyumlu çalışma imkanı sağlıyorsa, bu olumlu bir faktördür.
4. **Hukukun Üstünlüğü:** Yönetim sistemi, hukukun üstünlüğünü koruma kapasitesine sahip olmalıdır. Hukuki çerçeve, adil yargı süreçlerini ve bireylerin haklarını güvence altına almalıdır.
5. **Toplumsal Kalkınma ve Refah:** Yönetim sistemi, ekonomik kalkınma, sosyal refah ve adaleti teşvik edebilmelidir. Bu, toplumun genel refahını artırmak açısından önemlidir.
6. **Uygulama ve Pratikteki Etkiler:** Teorik olarak ne kadar iyi olursa olsun, bir yönetim sisteminin pratikte nasıl çalıştığı değerlendirilmelidir. Uygulamadaki başarılar ve zorluklar dikkate alınmalıdır.

Herhangi bir yönetim sisteminin avantajları ve dezavantajları vardır. Türkiye'deki başkanlık sisteminin devam edip etmemesi konusunda karar, toplumun geniş bir kesimi, uzmanlar, sivil toplum kuruluşları ve siyasi aktörler arasında geniş bir diyalog ve konsensüs gerektirir. Bu değerlendirme sürecinde demokratik değerlere, hukukun üstünlüğüne ve toplumun çeşitli kesimlerinin görüşlerine saygı göstermek önemlidir.

Sonuç olarak, Türk tipi başkanlık sistemi Türkiye'nin siyasi sistemine önemli bir dönüşüm getirmiştir. Bu sistemin etkileri ve sonuçları, demokratik kurumların güçlendirilmesi ve denge mekanizmalarının işlerliğinin sağlanmasıyla daha iyi anlaşılabilir ve değerlendirilebilir.

6. KAYNAKLAR

- Ahmad, F.**, 2014. Bir kimlik peşinde Türkiye. İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Akbay, M.**, 1950. Amerika Birleşik Devletleri Anayasa Metinleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1):446-493.
- Akgül, M.E.**, 2008. Yargısal Bağımsızlık: Amerika Birleşik Devletleri Örneği. *MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi (HAD)*, 14(3): 113- 146.
- Akpınar, M., Uysal, İ.**, 2015. Özal'da uzlaşma kültürü: anavatan partisi (ANAP) ve dört eğilimin buluşması. Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Aldıkaçtı, O.**, 1960. Modern demokrasilerde ve Türkiye'de devlet başkanlığı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul: 141-142.
- Alkan, H.**, 2017. Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Yasama Denetimi. *Yeni Türkiye Dergisi*, 94:140.
- Alkan, H.**, 2018. Cumhurbaşkanlığı Sisteminin Kurumsal Özellikleri ve Demokratikleşme Sürecine Olası Etkileri. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı, 3-4.
- Alpaç, B.**, 2001. Amerika Birleşik Devletlerindeki Başkanlık Sistemi ve Türkiye'ye Uyarlanması. *Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kocaeli
- Anayasa**, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 2.
- Anayasa**, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 8.
- Arı, T.**, 2000. Amerika'da siyasal yapı lobiler ve dış politika. Alfa Kitapevleri, İstanbul.
- Arslan, N.T.**, 2003. Yönetimde İstikrar Arayışları Çerçevesinde Siyasal Sistem Tartışmaları ve Başkanlık Sisteminin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 5(3): 161- 173.
- Aşık, S.**, 2017. Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanı Seçilmesi Sürecinde ve Sonrasında Yaşanan Bazı Gelişmeler. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17(34): 431-465.
- Ataman, M.**, 2011. 1983-1991 döneminde iç politika. Savaş Yayınları, Ankara: 587-602.
- Atay, F.**, 2017. Türkiye'de Hükümet Sistemi Değişikliği: Parlamenter sistemden Başkanlık sistemine geçiş. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2).
- Bal, İ.**, 2013. Başkanlık Sistemi Türkiye'nin Sorunların Çözerler Mi? *2013 Memur Sen-Kamu'da Sosyal Politika*, 7(23): 8-12.
- Balo, Y.**, 2012. Amerika Birleşik Devletleri Mahkeme Teşkilatı. *AÜHF Dergisi*, 61(3): 973-1015.
- Baum, L.**, 2006. American courts: Process and policy. Houghton Mifflin, Boston.
- Baum, L.**, 2014. American courts: Process and policy. Cengage Learning, Boston.

- Beceren, E., Kalagan, G.,** 2007. Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemi Türkiye’de Uygulanabilirlik Tartışmaları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11): 130-180.
- Beceren, E.,** 2013. Türk İktidar Yapısında Değişim: Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemi. *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 284-290.
- Bilik, E.,** 1953. Amerika Birleşik Devletlerinde Federal Mahkemeler. Ankara Barosu, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1953-3/4.pdf>,
- Birand, M. A., Yalçın, S.,** 2001. The Özal bir davanın öyküsü. Altan Yayınları, İstanbul.
- Bitkin, S.,** 2018. 1980’den Günümüze Hükümet Sistemleri Tartışmaları. *Yüksek Lisans Tezi*. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Boztepe, M.,** 2017. 2017 Yılı Anayasa Değişikliği Sonrası Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Hukuki Rejimi. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1): 1-10.
- Caniklioglu, M.,** 1999. Seçim Sistemlerinin Siyasal İstikrarın Sağlanmasındaki Rolü. *Anayasa Yargısı Dergisi*, 16:17-44.
- Cheibub, J. A., Przeworski, A., Saiegh, S. M.,** 2010. Democracy and the rule of law. Cambridge University Press.
- Cheibub, J.A.,** 2000. Minority Presidents, Deadlock Situations, and the Survival of Presidential Democracies. University of Yale. <http://www.yale.org/leitner/resources/docs/2000-08>, 18 Nisan 2022.
- Cox, G.W., McCubbins, M.D.,** 2005. Setting the agenda: Responsible party government in the US House of Representatives. Cambridge University Press.
- Çaha, Ö.,** 2011. Türkiye’de sivil toplum ve demokrasi [1983-1991]. Savaş Yayınları, Ankara:567-586.
- Çakır, E.,** 2017. Başkanlık Sistemi Tartışmalarının Türk Basınındaki Yansımaları. *Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çam, E.,** 1990. Siyaset bilimine giriş. Der Yayınları, İstanbul.
- Çam, E.,** 1993. Devlet sistemleri. Der Yayınları, İstanbul.
- Çam, E.,** 2000. Çağdaş devlet sistemleri. Der Yayınları, İstanbul.
- Çavuşoğlu, H.,** 2009. Türk Siyasi Hayatında Merkez Sağ Çizginin Tarihi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2): 265-278.
- Çeçen, A.,** 2013. Başkanlık Sistemi ve Sömürgeleşen Federasyon. *Yeni Türkiye Dergisi Başkanlık Sistemi Özel Sayısı*, 9(51):394-405.
- Çelik, K.,** 2016. Amerikan başkanlık sistemi. Asikitap Yayınları, İstanbul.
- Çelik, S.,** 2015. Türk Tipi Başkanlık Sistemi ve Demokrasi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(1):111-131.

- Çoban, M.,** 2017.Cumhurbaşkanlığı Sisteminin(Başkanlık) Mevcut Türk Siyasal Sistemine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çolak, Ç.D., Uzun, A.,** 2017. Türk Siyasal Hayatında Başkanlık Sistemini Gündeme Getiren Liderler: Türkeş, Özal, Demirel ve Erdoğan. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(50): 196-214.
- Dahl, R.A.,** 1956. Enquire. available to view at our curzon street shop. *First edition*. 1(155): 1.
- Davidson, R.H.,** 2012. Congress and its members. CQ Press.
- Demirtaş, M.,** 2017. Türk Tipi Başkanlık Sistemi ve Yönetim Modelinin Değerlendirilmesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 31(3):517-540.
- Doğan, A.,** 1995. Başkanlık Sistemi Tartışmaları ve Türkiye. *Amme İdaresi Dergisi*, 28(1), 9-28.
- Doğanay, F.,** 2021. Türk Tipi Başkanlık Sistemi ve ABD Başkanlık Sistemi Karşılaştırması. *Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 85-104.
- Duman, S.,** 2013. Türkiye İçin Başkanlık Sistemi Değerlendirmeleri. *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 636-662.
- Dursun, D.,** 2018. Türkiye'nin siyasal hayatı. Beta, İstanbul.
- Elazar, D.J.,** 1966. American federalism: A view from the states. Thomas Y. Crowell Company, New York.
- Erdem, F. H.,** 2013. Hükümet Sistemi Tartışmalarında Kuvvetler Ayrılığı (Dengesi) İlkesini Yeniden Düşünmek. *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 313-318.
- Erdoğan, M.,** 2019. Başkanlık Sistemi ve Parlamenter Sistemdeki Krizler Neticesinde Ortaya Çıkan Yeni Türk Tipi Başkanlık Sistemi. *Yüksek Lisans Tezi*, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Erdoğan, M.,** 2000. Türkiye'nin sistem arayışı, siyasal rejim tartışmaları.TESEV Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, S.,** 2008. Anavatan Partisinin Siyasal Dönüşümü. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Fallon, R.H., Manning, J. F., Meltzer, D.J., Shapiro, D.L.,** 2015. Hart and wechsler's the federal courts and the federal system. Foundation Press.
- Federal Judicial Center,** 2006. Federal Courts and What They Do. http://www.fjc.gov/library/fjc_catalog.nsf,
- Fendoğlu, H.T.,** 2010. Başkanlık sistemi tartışmaları. Başak Matbaacılık, Ankara.
- Fenno, R.F.,** 1978. home style: house members in their home districts. Longman Press, New York.

- Fiorina, M. P., Peterson, P. E.,** 2017. The new American democracy. Pearson.
- Fish, M.S.,** 1997. The Pitfalls of Russian Superpresidentialism. *Current History*, 96(612): 326-330.
- Friedrich, C.J., Abgriew K.,** 1965. Brzezinski Totalitarian Dictatorship and Autocracy, Cambridge: Harvard University Press.
- Gencan, S.,** 2017. Türkiye’de Başkanlık Sistemi Tartışmalarının Sosyolojik İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Ginsburg, R.B.,** 2013. Judicial independence and the American constitution: a democratic paradox. University of Chicago Press, Chicago.
- Gönenç, L.,** 2010. Yasaların anayasaya uygunluğunun denetimi ve anayasa yargısı. TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri, Ankara.
- Gönenç, L.,** 2018. Uygulamada Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı politika notu, http://swww.tepav.org.tr/uploadfiles15268844867.Uygulamada_Cumhurbaşkanlığı_Hukümet_Sistemi.pdf/ 02 Nisan 2022.
- Gözen, S.,** 2014. Türkiye'nin Başkanlık Sistemine Geçmesi: Olası Sonuçlar. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(2), 43-58.
- Gözler, K.,** 2016. Türkiye’de Hükümet Sistemi Tartışmaları Üzerine Bir Deneme. *Türkiye Günlüğü*, 125 Kış: 17-21.
- Gözler, K.,** 2001. Yasama Dokunulmazlığı: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 56(3): 71-101.
- Gözler, K.,** 2010. Anayasa hukukunun genel esasları. Ekin Yayınları, Bursa.
- Gözler, K.,** 2011. Anayasa hukukunun genel teorisi. Ekin Kitapevi, Bursa.
- Gözübüyük, Ş.,** 2003. Anayasa hukuku – anayasa metni – 11. Ek Protokol’e göre hazırlanmış Avrupa insan hakları sözleşmesi. Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Gül, H., Kamalak İ., Sallan G.S.,** 2017. Amerikan Başkanlık ve Fransız Yarı-Başkanlık Sistemleri Işığında Türkiye’nin Yeni Cumhurbaşkanlığı Hükümeti Sistemi. *Strategic Public Management Journal*, 3(özel sayı): 114-117.
- Güllüce, F.,** 2014. Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Başkanlık Sistemi Tartışmaları. *Yüksek Lisans Tezi*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Gürbüz, Ö.,** 1997. Dünyada ve Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri ve İdeal Seçim Sistemi İçin Öneriler. *Ankara Barosu Dergisi*, 1: 14-29
- Gürbüz, Y.,** 1980. Siyasal sistemler. MAY Yayınları, İstanbul.
- Gürel, B.,** 2004. Turgut Özal ve Başkanlık Sistemi Tartışmaları. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 19(217), 89-100.

- Güzel, H.C.**, 2012. Başkanlık sistemi neden olmasın? Sabah Gazetesi
- Hamilton, A., Madison, J., Jay, J.**, 1787. The Federalist Papers. Penguin Classics, New York.
- Hekimoğlu, M.M.**, 2009. Anayasa hukukunda karşılaştırmalı demokratik hükümet sistemleri ve türkiye. Detay Dağıtıcılık, Ankara.
- Helvacıoğlu, B.**, 2018. Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Sistemi ve Latin Amerika Başkanlık Sistemi Uygulamaları: Meksika, Venezüella, Bolivya. *Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Hoşgör, Ş.**, 2011. 2002’de Erdoğan’ın yolu nasıl açıldı?.
- Howell, W.G.**, 2003. Power without persuasion: The politics of direct presidential action. Princeton University Press.
- Hürriyet (1997, 2 Ekim). Baykal, Demirel’e Sert Çıktı.
- Hürriyet (1998, 25 Haziran). Başkanlık Sistemi Kumar.
- İyimaya, A.**, 2017. Anayasa Değişikliği Ekseninde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi (Anatomik ve Diyalektik Bir Yaklaşım). *Yeni Türkiye Dergisi*. 94: 71- 89.
- İzmirli, R., Gökbunar, R., Özer, B.**, 2014. Dönüşümcü Bir Lider Olarak Turgut Özal. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42(Ekim 2014): 245-256.
- Jacobson, G.C.**, 2018. The politics of congressional elections. Routledge.
- Kaboğlu, İ. Ö.**, 2009. Anayasa hukuku dersleri (genel esaslar).Legal Yayıncılık, İstanbul.
- Kalaycıoğlu, E.**, 2005. Başkanlık rejimi: Türkiye’nin diktatörlük tehdidiyle sınavı. TBB Yayınları, Ankara.
- Karaçor, Z., Alptekin, V.**, 2006. 1980 Sonrası İstikrar Politikaları Işığında Türkiye Ekonomisinin Trend Analizi Yardımıyla Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11): 307-342.
- Karakoç, F.**, 2019. Siyasal İstikrar Bağlamında Türkiye’de başkanlık Sistemi Tartışmaları. *Yüksek Lisans Tezi*, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Karatepe, Ş.**, 2013. Hükümet Sistemleri ve Türkiye. *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 223-235.
- Kaya, İ.**, 2008. Türkiye’de Başkanlık Sistemi Tartışmaları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 45-62.
- Kaya, S.B.**, 2021. Hükümet Sistemi Sınıflandırmasında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Analizi. *Doktora Tezi*, Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon.

- Keser, H.,** 2011. Türkiye ve Başkanlık Sistemi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1): 25-36.
- Keskinsoy, Ö., Kaya S.B.,** 2018. Türkiye'nin hükümet sistemleri üzerine bir değerlendirme. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 137:71-72.
- Kılıç, M.,** 2016. AKP'nin Başkanlık Sistemi Tartışmaları ve Siyasi İktidarın Otoriterleşmesi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 59-78.
- Kirelli, E.,** 2015. 24 Ocak Kararları. <https://turkiye.net/yazarlar/konuk-yazarlar/24-ocak-kararlari.24> 24 Mart 2023.
- Kocadağ, M.,** 2002. Turgut Özal'ın Başkanlık Sistemi Tezleri ve Türkiye'de Başkanlık Sistemi Tartışmaları. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 117-134.
- Koçak, K.A.,** 2015. Tarihi şartların bir ürünü olarak ABD başkanlık sistemi: Fren ve denge. *2023 dergisi*, 33: 1-10.
- Köksal, İ.,** 2001. Seçim Sistemleri ve İslam Hukukunun Bakışı. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2): 345-368.
- Kuzu, B.,** 2011. Her yönü ile başkanlık sistemi. BKY Yayınları, İstanbul.
- Kuzu, B.,** 2012. Her yönü ile başkanlık sistemi. Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul.
- Kuzu, B.,** 2013. Neden Başkanlık Hükümeti. *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 25-51.
- Kuzu, B.,** 2016. Her yönü ile başkanlık sistemi. Erten Yayınevi, İstanbul.
- Laçiner, S.,** 2011. Turgut Özal dönemi Türk dış politikası [1983-1993]. Savaş Yayınları, Ankara, 603-630.
- Lijphart, A.,** 1994. Presidentialism and majoritarian democracy: the theoretical observations, The Failure of Presidential Democracy Comparative Perspective. The Johns Hopkins University Press, Baltimore ve London.
- Lijphart, A.,** 2012. Patterns of democracy: Government forms and performance in thirty-six countries. Yale University Press.
- Linz, J. J., Valenzuela, A.,** 1994. The failure of presidential democracy: The case of Latin America. JHU Press.
- Linz, J.J.,** 1994. Presidential or parliamentary democracy: does it make a difference ,the failure of presidential democracy comparative perspectives. The Johns Hopkins University Pres, Baltimore ve London.
- Madison, J.,** 1788. Federalist. 51. İçinde: Hamilton, A., Madison, J., & Jay, J. The Federalist Papers.
- Madison, J., Hamilton, A., Jay, J.,** 2003. The federalist papers. Oxford University Press.
- Mahmud, H.,** 2001. Özal'ın değişim paradigması tonton zamanı. Alfa, İstanbul.

- Mainwaring, S., Shugart, M. S.**,1997. Presidentialism and democracy in Latin America. Cambridge University Press.
- Matthew S. S., Carey, J.M.**, 1992. Presidents and assemblies constitutional design and electoral dynamics, Cambridge University Press, Cambridge.
- McCubbins, M.D., Noll, R.G., Weingast, B.R.**, 1987. Administrative procedures as instruments of political control. *Journal of Law, Economics, and Organization*, 3(2): 243-277.
- Milletvekili Seçimi Kanunu**, T.C. Resmi Gazete, 18076, 10 Haziran 1983.
- Milliyet 2005**, 1 Ocak. Sezer: Bu Yıl Dokunulmazlıklar Sınırlandırılın.
- Milliyet, 2003**, 23 Nisan. Haddini Bil.
- Moe, T.M.**,1985. Control and feedback in economic regulation. *The case of the NLRB. American Political Science Review*, 79(4):1094-1116.
- Montesquieu, C. L.**, 2015. The spirit of the laws. Cambridge University Press. Shively, W. P. (2003). Power and choice: An introduction to political science. McGraw-Hill Education.
- Oder, B. E.**, 2005. Türkiye'de başkanlık ve yarı başkanlık rejimi tartışmaları: 1991- 2005 yılları arasında basma yansıyan öneri ve tepkilerden kesitler. T. Ergül (Der.), Başkanlık Sistemi, Türkiye Barolar Birliği, Ankara: 31-69.
- Onar, E.**, 2005. Türkiye'nin Başkanlık veya Yarı-Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli midir?. Şu Kitapta: Haz. Teoman Ergül. Başkanlık Sistemi. TBB Yayınları, Ankara.
- Ortaylı, İ., Küçükkaya, İ.**, 2012. 1923 Cumhuriyet'in İlk Yüzyılı 2023. Timaş, İstanbul.
- Örgün, F.**,1999. Dar gelen gömlek başkanlık sistemi, Bilge, İstanbul.
- Özbudun, E.** 2005. Başkanlık sistemi tartışmaları, başkanlık sistemi. Türkiye Barolar Birliği Yayını. Ankara.
- Özen, H.**, 2011. Turgut Özal. E. Toros (Der.), Türkiye'de siyasi liderlik: dönemler, özellikler ve karşılaştırmalar Menderes, Demirel, Özal ve Erdoğan örnekleri, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Özer, Ç. L.**, 2017. Erdoğan'ın 1993 Yılında Başkanlık Sistemi İçin 'Bir Özentinin Sonucu' Dediği İddiası Doğru. <https://teyit.org/erdoganin-1993-yilindabaskanlik-sistemi-icin-bir-ozentinin-sonucu-dedigi-iddiasi-dogru/>.
- Özhan, T.**, 2012. ABD Başkanlık Seçim Sistemi SETA, [http:// setav.org/tr/abd-baskanlik-secim-sistemi/video/1297](http://setav.org/tr/abd-baskanlik-secim-sistemi/video/1297).
- Özkan, Y.**, 2006. Başkanlık Sistemi Tartışmalarında Özal Modeli. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 21(1), 271-288.
- Özsoy, M.**, 2010. Başkanlık Sistemi ve Türkiye. *Türk Yönetim Dergisi*, 7(3), 73-87.

- Öztürk, H.**, 2004. Siyasi İstikrarsızlık ve Ekonomi Üzerindeki Etkileri: Türkiye Uygulaması (1950-2003). *Yüksek Lisans Tezi*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Peterson, P.E.**, 1995. The politics of policymaking in the Federal bureaucracy. In Political science: *The state of the discipline*.2: 195-217.
- Sabah**, 1997, 25 Eylül. Başkanlık Tartışması.
- Sargın, E.**, 2019. Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanan Başkanlık Sistemindeki Sorunlar. *Yüksek Lisans Tezi*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Kocaeli.
- Sartori, G.**, 1997. karşılaştırmalı anayasa mühendisliği (Çev. Ergun Özbudun). Yetkin Yayınları, Ankara.
- Sever, A.**, 2015. Abdullah Gül ile 12 yıl yaşadım, gördüm, yazdım. Doğan Egmont, İstanbul.
- Sevinç, M.**, 1996. Amerikan Yüce Mahkemesi. *Ankara Üniversitesi SBF Fakültesi*, 51(1): 391-407.
- Şenel, A.**, 2002. Siyasal düşünceler tarihi. Bilim Sanat Yayınları, Ankara.
- Şıvgın, H.**, 1997. Türkiye için umut krizden çıkış- yeniden yapılanma ve başkanlık sistemi. Gaye Yayınevi, Ankara.
- Tanilli, S.**, 2007. Devlet ve demokrasi: anayasa hukukuna giriş. Alkım Yayınevi, İstanbul.
- TBMM Başkanlığı Yayınları**, 2011. Tarihe Düşülen Notlar – 1 Yasama Yılı Açılışlarında Cumhurbaşkanlarının Konuşmaları – 2 (1 Eylül 1990 - 1 Ekim 2011). Ankara: TBMM Basımevi.
- Tosun, G. E., Tosun, T.**, 1999. Türkiye’nin siyasal istikrar arayışı başkanlık ve yarı başkanlık sistemleri, Alfa, İstanbul.
- Tsebelis, G.**, 2002. Veto players: How political institutions work. Princeton University Press.
- Tunç, H., Yavuz, B.**, 2009. Avantaj ve Dezavantajlarıyla Başkanlık Sistemi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 81(9): 16-22.
- Tunç, Y.**, 1997. Cumhurbaşkanlığı Sistemi ve Süleyman Demirel. *Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 123-141.
- Turan, İ.**, 2013. Başkanlık Sistemi ve Ülkemizde Başkanlık Sistemi Tartışmaları. *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 525-529.
- Turhan, M.**, 1989. Hükümet sistemleri ve 1982 anayasası. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Diyarbakır.
- Tushnet, M.V.**, 2005. Making constitutional law: thurgood marshall and the supreme court 1961-1991. Oxford University Press, Oxford.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, T.C. Resmi Gazete, 6771, 21 Ocak 2017.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, 5678, 31 Mayıs 2007.

Uluç, A. V., 2014. Liberal - Muhafazakâr Siyaset ve Turgut Özal'ın Siyasi Düşüncesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 12(23): 107-140.

Uluşahin, N., 1999. Anayasal bir tercih olarak: Başkanlık Sistemi. Yetkin yayınları, Ankara.

URL-1, 2012. <http://seal.atilim.edu.tr/baskanlik-sistemi>. Atılım Üniversitesi Siyasi ve Ekonomik Araştırmalar Laboratuvarı Başkanlık Sistemi.18 Mart 2023.

URL-10, 2005. Federal Judicial Center. U.S. Legal System: A Short Description. [http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/ijr00003.pdf/\\$file/ijr00003.pdf](http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/ijr00003.pdf/$file/ijr00003.pdf). 15 Haziran 2023.

URL-2, 2013. <http://www.house.gov/content/learn/>. United States House of Representatives. 07 Eylül 2022.

URL-3, 2013. http://www.usconstitution.net/xconst_A1Sec3.html. US Constitution Online. 05 Mart 2023.

URL-4, 2013. http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm/. United States Senate. Constitution of the United States. 11 Ekim 2022.

URL-5, 2015. Erdoğan: Türkiye'de Sistem Fiilen Değişti. BBCNEWS Türkçe. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/08/150814_erdogan_sistem. 12 Mayıs 2023.

URL-6, 2013. Erdoğan'dan Başkanlık Sistemi Açıklaması. CNNTÜRK. <https://www.cnnturk.com/2013/dunya/05/17/erdogandan.baskanlik.sistemi.aciklamasi/708363.0/index.html>. 22 Haziran 2023.

URL-7, 2015. Başkanlıktan Kastettiğiniz Nedir, Öğrenmek İsteriz. Vatan. <http://www.gazetevatan.com/-baskanliktan-kastettiginiz-nedir-ogrenmek-isteriz-898086-gundem/>. 16 Mart 2023.

URL-7, 2018. Cumhurbaşkanlığı Göreve Başlama Töreninde Yaptıkları Konuşma. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/94767/cumhurbaskanligi-gorevebaslama-torende-yaptiklari-konusma>. 14 Aralık 2023.

URL-8, 2022. TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı. Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri. https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/genel_secim.html. 10 Mart 2022.

URL-9, 2017. Türkiye'de Sistem Tartışması. Türkiye'de Sistem Tartışması. Yeni Şafak. <https://www.yenisafak.com/secim/turkiyede-sistem-tartismasi-2629761>. 25 Haziran 2023.

- Uzun, T.**, 2013. Milliyetçi Hareket partisi. İttihat Terakki'den günümüze siyasi partiler, Orion, Ankara.29 Temmuz 2023.
- Ünal, M.**, 1996. Rota Başkanlık Sistemi. <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-2090-33-rota-baskanlik-sistemi.html> 29 Mart 2022
- Üskül, M. Z.**, 2013. Başkanlık Sistemi mi? Neden?. *Yeni Türkiye Dergisi*, 9(51): 530- 537.
- Verney, D.**, 1959. The analysis of political systems, Routledge ve Kegan Paul Press, London.
- Weingast, B.R., Moran, M.J.**, 1983. Bureaucratic discretion or congressional control? Regulatory policymaking by the Federal Trade Commission. *Journal of Political Economy*, 91(5): 765-800.
- Yanık, M.**, 2013. Başkanlık sistemi ve türkiye'de uygulanabilirliği. Adalet Yayınevi, Ankara.
- Yazıcı, S.**, 2005. Başkanlık sistemleri: Türkiye için bir değerlendirme. Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara.
- Yazıcı, S.**, 2002. Başkanlık ve yarı-başkanlık sistemleri türkiye için bir değerlendirme. İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Yazıcı, S.**, 2011. Başkanlık ve yarı - başkanlık sistemleri, Türkiye için bir değerlendirme. Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, A.**, 2015. Başkanlık Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Bir İnceleme *Yüksek Lisans Tezi*. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Yıldız, E.**, 2018. Başkanlık Sistemi Tartışmalarında Türkiye Örneği: İstikrar mı, Otoriterleşme mi? *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 20(44), 116-136.
- Yılmaz, B.**, 2015. Türk Siyasi Hayatında Başkanlık Sistemi Tartışmaları. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 95-116.
- Yılmaz, S.**, 2012. Başkanlık Sistemi: ABD, Türkiye'ye Örnek Olabilir mi?. 21. Y.Y. Türkiye Enstitüsü. <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/abd/baskanlik-sistemiabd-turkiyeye-ornek-olabilir-mi>. 26Mart 2022.
- Yılmaz, T., Karakış, G.**, 2016. 20 ayda 20 sorun. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20-ayda-20-sorun-40099953> 18 Aralık 2023.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları**, 01.06.2023: Resmi Gazete Sayısı: 32208
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları**, 19.05.2023: Resmi Gazete Sayısı: 32195
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları**, 30.05.2023: Resmi Gazete Sayısı: 32206
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları**, T.C. Resmi Gazete, 24932, 10 Kasım 2002.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları**, T.C. Resmi Gazete, 26598, 30 Temmuz 2007

Yüksek Seçim Kurulu Kararları, T.C. Resmi Gazete, 26686, 31 Ekim 2007.
Yüksek Seçim Kurulu Kararları, T.C. Resmi Gazete, 27972, 22 Haziran 2011.
Yüksek Seçim Kurulu Kararları, T.C. Resmi Gazete, 29102, 28 Ağustos 2014.
Yüksek Seçim Kurulu Kararları, T.C. Resmi Gazete, 29390, 18 Haziran 2015.
Yüksek Seçim Kurulu Kararları, T.C. Resmi Gazete, 29530, 12 Ekim 2015.
Yüksek Seçim Kurulu Kararları, T.C. Resmi Gazete, 30050, 27 Nisan 2017.
Yüksek Seçim Kurulu Kararları, T.C. Resmi Gazete, 30468, 4 Temmuz 2018.
Zürcher, E. J., 2013. Modernleşen Türkiye'nin tarihi. İletişim Yayınları, İstanbul.

